

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

AVTOR: DEMITRIJ ŠVIGA

**»ANALIZA OBRAMBNIH REFORM V BOSNI IN HERCEGOVINI«
(SPECIALISTIČNO DELO)**

LJUBLJANA, 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

**MENTOR: doc. dr. IZTOK PREZELJ
AVTOR: DEMITRIJ ŠVIGA**

**»ANALIZA OBRAMBNIH REFORM V BOSNI IN HERCEGOVINI«
(SPECIALISTIČNO DELO)**

LJUBLJANA, 2009

POVZETEK SPECIALISTIČNEGA DELA

ANALIZA OBRAMBNIH REFORM V BOSNI IN HERCEGOVINI

Bosna in Hercegovina se nahaja pred ključnim obdobjem razvoja in transformacije svojih oboroženih sil. S podpisom daytonskega sporazuma sta bili vzpostavljeni in pravno legalizirani dve vojski, neposredno pod poveljstvom in kontrolo entitet. Vloga države je bila zgolj reprezentativna in zanemarljiva. Po spremenjenem varnostnem okolju, pritiskih mednarodne skupnosti in izražene pripravljenosti Bosne in Hercegovine za vključitev v sistem kolektivne varnosti je bil nujen korak izvedbe obrambne reforme. Obrambna reforma, začeta v letu 2003, je v popolnosti preoblikovala obrambni sistem, prestrukturirala oborožene sile ter vzpostavila poveljevanje in kontrolo države. Prav tako je bil vzpostavljen demokratičen parlamentarni nadzor nad oboroženimi silami kot eden od glavnih ciljev reforme. Obrambna reforma je nahaja v fazi izvajanja. Velik del ciljev je uspešno implementiran, obstajajo pa področja in vsebine pri katerih ni viden napredek. Bosna in Hercegovina je z zmanjšanjem kadrovske strukture, prestrukturiranjem obrambnih zmogljivosti, vzpostavitvijo državne linije poveljevanja in kontrole nad oboroženimi silami ter jasno definiranim sistemom parlamentarnega nadzora postavila jasne temelje za finančno vzdržne in obvladljive oborožene sile, ki bodo lahko delovale v domačem in mednarodnem okolju.

Ključne besede: Bosna in Hercegovina, reforma, obrambni sistem, mednarodna skupnost, entiteta, demokratični nadzor, poveljevanje in kontrola

SPECIALIST'S DEGREE SUMMARY

ANALYSIS OF DEFENSE REFORMS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Bosnia and Herzegovina is about to enter a key period of development and transformation of its armed forces. With the signing of the Dayton Agreement, two armed forces were established and legalized under the direct command and control of entities. The role of the government, however, was merely representative and thus negligible. Following the changes in the security environment, the pressures exerted by the international community, and the expressed readiness of Bosnia and Herzegovina to integrate in the collective security system, the implementation of a defense reform was a necessary step to be taken. The defense reform, undertaken in 2003, completely transformed the defense system, restructured the armed forces, and introduced state control and command. Also, a democratic parliamentary control of the armed forces was established, with said control being one of the main reform objectives. The defense reform is in the first phase of implementation. Although a great proportion of the objectives have been successfully implemented, there still remain areas and contents where no visible progress has been made. Having reduced the staffing structure, restructured its defense capacities, established a government line of command and control of its armed forces, and clearly defined the system of parliamentary control, Bosnia and Herzegovina laid clear foundations for financially sustainable and manageable armed forces which will be capable of operating in both national and international environments.

Key words: Bosnia and Herzegovina, Reform, Defense System, International Community, Entity, Democratic Control, Command and Control

KAZALO:

1. UVOD.....	3
2. METODOLOŠKO–HIPOTETIČNI OKVIR	8
2.1. Predmet preučevanja	8
2.2. Cilji preučevanja.....	9
2.3. Hipoteze	10
2.4. Uporabljene metode.....	10
2.5. Opredelitev temeljnih pojmov	12
3. ZGODOVINSKI VARNOSTNI DEJAVNIKI NA OBMOČJU BOSNE IN HERCEGOVINE	15
3.1. Zgodovinsko varnostno okolje.....	15
3.2. Dejavniki na območju Bosne in Hercegovine	18
3.2.1. Geografski dejavniki.....	18
3.2.2. Demografski dejavniki.....	21
3.2.3. Znanstveno – tehnološki dejavniki	23
3.2.4. Ideološki dejavniki.....	26
4. OBRAMBNA REFORMA KOT POSLEDICA SPREMENJENEGA VARNOSTNEGA OKOLJA.....	28
5. BOSNA IN HERCEGOVINA PRED OBRAMBNO REFORMO.....	34
5.1. Daytonski sporazum.....	34
5.2. Institucionalne rešitve.....	37
5.2.1. Federacija Bosne in Hercegovine	41
5.2.2. Republika Srbska.....	42
5.3. Ustavno-zakonodajni predpisi	43
5.4. Oborožene sile BiH	47
5.4.1. Vojska Republike Srbske	51
5.4.2. Vojske Federacije BiH.....	52
6. POOBLASTILO ZA OBRAMBNO REFORMO	53
6.1. Obrambni cilji Bosne in Hercegovine	54
6.2. Komisija za obrambno reformo	55
6.3. Integracija Bosne in Hercegovine v evroatlantske povezave	59
7. OBRAMBNA REFORMA BOSNE IN HERCEGOVINE	62

7.1. Koncept obrambne reforme	65
7.2. Pravni vidiki obrambne reforme	73
7.3. Vzpostavitev demokratičnega nadzora nad oboroženimi silami	75
7.4. Enoten obrambni proračun.....	77
7.5. Skupne oborožene sile BiH	81
8. KVALITATIVNI VIDIK OBRAMBNE REFORME.....	89
8.1. Politični preboj.....	89
8.2. Medijski in civilni vidik obrambne reforme	91
8.3. Rezultati in izzivi.....	94
9. ZAKLJUČEK IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ	99
10. LITERATURA.....	109

1. UVOD

»Upanje je sen budnih.«

Aristotel

Nomen omen erat e test. Za pogled v prihodnost gre izhajati iz sedanjosti. Kot pojasnjuje Vera Kržišnik-Bukič (Kržišnik-Bukič 1996, 103) je »Bosna in Hercegovina država, katero je že tisočletja zaznamovalo geografsko področje, dežela na Balkanu, ki jo evropska in svetovna zgodovina vidita kot tisti družbeni prostor, na katerem se neprestano srečujejo različni civilizacijski, kulturni, verski vplivi bližnjega in daljnega družbenega okolja in na katerem se nasilno lomijo politični interesi sosedov in svetovnih velesil«.

Značilnost Bosne in Hercegovine je, da nima zgolj notranjepolitičnih problemov temveč tudi zunanjepolitične, ki izhajajo predvsem iz odnosov povezanih z nacionalnimi vprašanji in religijo s sosednjima državama Hrvaško in Srbijo. Evropa z vidika sedanjega varnostnega okolja v svoji strukturi vsebuje tako pozitivne kot negativne elemente miru, stabilnosti in varnosti.

Med negativne elemente sedanjega evropskega varnostnega okolja v luči varnosti posameznih držav in Evrope pa lahko uvršamo tudi Bosno in Hercegovino. Kot v svojem delu razlaga Anton Grizold (Grizold 2005, 49), je »Bosna in Hercegovina disfunkcionalna država, ki si ni v celoti sposobna zagotoviti lastne nacionalne varnosti in suverenosti«. To je razlog zaradi katerega se je pokazala potreba po obrambni reformi v Bosni in Hercegovini tako na interesnih področjih znotraj države kot izven nje.

Po sprejetju in podpisu daytonskega sporazuma, decembra 1995, je Bosna in Hercegovina postala ena država s tremi večinskimi nacionalnostmi (Bosanski Srbi, bosanski Hrvati in Bošnjaki), ki so razdeljeni v dve entiteti, in sicer v Republiko srbsko in Federacijo Bosne in Hercegovine. Obe entiteti med seboj razmejuje tako

imenovana administrativna meja oziroma po daytonskem sporazumu¹ »medentitetna mejna črta«, ki je v začetku služila za nadzor prekinitve spopadov.

Tako kot je Bosna in Hercegovina institucionalno razcepljena med Republiko srbsko in Federacijo Bosne in Hercegovine, tako se po istem ključu² tudi njene oborožene sile delijo na dva dela. Bosna in Hercegovina je tako na osnovi spremenjenih varnostnih razmer, lastnega spoznanja in želje po vključevanju v sistem kolektivne varnosti ter pritiskov mednarodne skupnosti začela v letu 2003 temeljito obrambno reformo in prestrukturiranjem obrambnega sektorja. Dejstvo je, da je bila pred vojaško reformo edina država, ki je v svoji strukturi imela dve vojski, ki sta ju resorsko vodila dva ministrstva na podlagi določil daytonskega sporazuma. Na podlagi pravnih aktov tudi ni bila neposredno odgovorna za izvajanje lastne obrambe, temveč je pristojnosti s pooblastili prenesla na obe entiteti.

Oborožene sile Bosne in Hercegovine so bile tako do obrambne reforme razdeljene na dva povsem ločena dela, in sicer:

- Vojsko Republike srbske,
- Vojsko Federacije Bosne in Hercegovine.

Vojska Republike srbske je bila strukturno in administrativno pred obrambno reformo povsem ločena od Vojske Federacije Bosne in Hercegovine. Sama Vojska Federacije Bosne in Hercegovine pa je bila sestavljena iz bošnjaške in hrvaške komponente. Vojska Federacije Bosne in Hercegovine je bila po liniji poveljevanja

---

¹ V vojaškem oporišču Wright-Paterson pri mestu Dayton v ZDA so se 1. 11. 1995 začela mirovna pogajanja med Hrvaško, Srbijo in Bosno in Hercegovino. Predsedniki vseh treh držav so 21. 11. 1995 parafirali mirovni sporazum, ki je predvidel enotno Bosno in Hercegovino znotraj avnojskih meja, vrnitev beguncev na domove, svobodno gibanje po vsej državi in namestitvev 60.000 vojakov pod poveljstvom zveze Nato. Mirovni sporazum so dokončno podpisali 14. 12. 1995 v Parizu. Podpis daytonskega mirovnega sporazuma, pomeni ustavitev vojne in nasilja v Bosni in Hercegovini ter začetek pogajanj o ustanovitvi države Bosne in Hercegovine.

² Bosna in Hercegovina kot institucija deluje skoraj na vseh področjih po sistemu nacionalnega ključa. »V oboroženih silah je ta ključ 2 : 1 v korist Vojske Federacije Bosne in Hercegovine nasproti Vojske Republike srbske. Znotraj Vojske Federacije Bosne in Hercegovine pa 2,3 : 1 v korist bošnjaške komponente (Bijela knjiga odbrane Bosne i Hercegovine 2005, 29)«.

in kontrole sicer organizirana pod enotnim poveljstvom, vendar so se tudi znotraj nje pojavljali različni kriteriji glede opremljenosti, usposobljenosti in nenazadnje glede plačila za opravljeno delo. V grobem bi lahko tedanje stanje v Vojski Federacije Bosne in Hercegovine definirali kot dve manjši vojski, združeni pod enotnim poveljstvom.

Obe entiteti sta torej po koncu vojne zadržali svoje oborožene sile, a tudi poveljevanje in kontrolo nad njimi. To je v osnovi zmanjševalo vlogo države pri poveljevanju in kontroli oboroženih sil. Vsaka sprememba, ki jo je izvedla ena entiteta, je nujno pripeljala do odgovora druge entitete, posledica je bila, da se niso mogle razviti takšne oborožene sile, ki bi delovale skladno z varnostnimi potrebami Bosne in Hercegovine ter pričakovanji mednarodne skupnosti.

»V predhodnih izvedenih reformah se ni rešilo ključno vprašanje države kot edine legitimne oblasti, kar je osnovni princip državotvornosti, ki mora s svojim oboroženim silam poveljevati in jih kontrolirati. Le na ta način lahko legitimno brani svojo teritorialno integriteto, suverenost, politično neodvisnost in izpolnjuje mednarodne obveznosti (Put u partnerstvo za mir 2003, 75)«.

Generalno gledano so takratne rešitve na obrambnem področju ter struktura in velikosti oboroženih sil v odnosu do mednarodne skupnosti in notranjepolitičnih ciljev Bosne in Hercegovine pripeljale do naslednjih glavnih vzrokov za izvedbo obrambne reforme:

- neustrezno poveljevanje in kontrola nad oboroženimi silami na ravni države;
- nejasnosti in nedoslednosti Zakona o odbrani Bosne i Hercegovine povezane s pristojnostmi države in entitet na področju obrambe;
- pomanjkljiv demokratičen parlamentarni nadzor nad oboroženimi silami;
- netransparentnost na vseh ravneh obrambe;
- nespoštovanje mednarodnih obveznosti, še posebno politično-vojaških sporazumov OVSE-ja;
- preobsežen rezervni del oboroženih sil kot njihove pasivne komponente ter zaradi tega prevelika in neupravičena količina pehotne in lahke oborožitve;

- zelo slabo stanje presežkov oborožitve in njihova nameščenost na preštevilnih lokacijah;
- preveč kadrovskih in finančnih virov na področju obrambe;
- velikost in opremljenost za operacije kriznega odzivanja ni primerna glede na varnostno situacijo in zahteve programa Partnerstvo za mir ter Nata.

S sprejetjem in uveljavitvijo novega Zakona o odbrani Bosne i Hercegovine in Zakona o službi u oružanim snagama Bosne Hercegovine je država prevzela pristojnosti poveljevanja nad lastno vojsko ter končno postala država z eno vojsko. »Oborožene sile so tako v skladu z Zakonom o odbrani Bosne i Hercegovine postale profesionalna enotna vojaška sila, katere organizira in nadzira Bosna in Hercegovina³ (Zakon o odbrani BiH 2005, 2. čl.)«.

»James Lokher⁴ je v svojem intervjuju leta 2005 podal mnenje, da bo največjo korist pri implementaciji ciljev obrambne reforme povečana varnost v Bosni in Hercegovini, ki se bo odražala skozi sistem enotne obrambe in enotnih oboroženih sil. Zavedal se je, da bodo posamezna vprašanja pri izvajanju reforme težko rešljiva, vendar je bil mnenja, da jih je mogoče doseči v razumnem roku. Po njegovem mnenju je bila profesionalizacija vojske s hkratnim zmanjševanjem izdatkov za obrambo največji izziv (Prleđa 2005)«.

Obrambna reforma se je torej začela izvajati v začetku leta 2003, in sicer po naslednjem načrtu:

- do julija 2006 naj bi se določila nova struktura oboroženih sil, njihova velikost in lokacije;
- do septembra 2006 naj bi se odpustil presežek kadrov in izdelali vsi potrebni pravilniki o delu;

---

³ S sprejetjem zakonodaje z obrambnega področja je bila omogočena vzpostavitev enotne obrambne strukture in formiranje skupne vojske. Na podlagi zakonov so bile določene tudi odgovornosti in pristojnosti med državo in entitetami, vzpostavljeni so bili mehanizmi za enotno poveljevanje in nadzor nad vojsko Bosne in Hercegovine. Prav tako so se izboljšali vojaška operabilnost, parlamentarni nadzor in transparentnost porabe finančnih sredstev.

⁴ Vojaški strokovnjak, ki je bil do leta 2005 sopredsednik Komisije za reformo obrambnega sistema.

- do julija 2007 naj bi se vzpostavila poveljstva treh novih brigad, jim dodelili pehotne bataljone, nove pehotne polke in poveljstva polkov ter jih namestili na njihovih lokacijah,
- do konca leta 2007 naj bi tudi ostali rodovi vzpostavili svoja poveljstva polkov ter se namestili na svojih lokacijah.

Reforme v Bosni in Hercegovini so v svoji vsebini zajemale naslednje glavne cilje:

- vzpostaviti profesionalne, usposobljene, organizirane in finančno vzdržne enotne oborožene sile Bosne in Hercegovine pod učinkovitim poveljevanjem in kontrolo na državni ravni;
- jasno definirani cilji oboroženih sil Bosne in Hercegovine;
- vzpostavitev in povečanje demokratičnega nadzora nad oboroženimi silami Bosne in Hercegovine;
- izpolnitev zahtev za članstvo v program Partnerstvo za mir;
- priprave za članstvo v zvezi Nato.

2. METODOLOŠKO–HIPOTETIČNI OKVIR

»Kar dosežeš brez dela in truda, ni veliko vredno.«

JOSEPH, ADDISON

2.1. Predmet preučevanja

Predmet proučevanja je obrambna reforma v Bosni in Hercegovini. Bistvo analize obrambne reforme je, ugotoviti in predstaviti potek obrambne reforme glede na obstoječe stanje, vsebino obrambne reforme in temeljne težave s katerimi se je Bosna in Hercegovina morala soočiti pri preoblikovanju svojega obrambnega področja in svojih oboroženih sil.

Bosna in Hercegovina si je glede na situacijo znotraj države, spremenjene varnostne razmere v regiji ter glede na globalizacijska gibanja po svetu postavila prioritete naloge, ki so neposredno povezane s področjem obrambe, in sicer vzpostavitev sistema kolektivne varnosti s pridružitvijo Natu preko programa Partnerstvo za mir. Njen tedanji sistem obrambe pa je bistveno odstopal od obrambnih sistemov primerljivih demokratičnih držav članic Nata in je bil kot tak netransparenten, neverodostojen in neracionalen.

Pri poučevanju obrambne reforme bom z analizo stanja pred obrambno reformo in razvitim konceptom obrambne reforme, ki ga je razvila Komisija za obrambno reformo Bosne in Hercegovine podal osnovne parametre uspešnosti njene izvedbe. Pri tem se bom osredotočil na obe entiteti, to je Republiko srbsko in Federacijo Bosne in Hercegovine ter na njuno pripravljenost, zmožnost in vlogo pri implementiranju obrambne reforme v odnosu na raven države. Dejstvo je, da entiteti z obrambno reformo izgubljata avtonomnost svojih oboroženih sil, krepki pa se vloga države pri vseh sestavinah obrambnega sistema, kar je tudi bistvo obrambne reforme in zahteve mednarodne skupnosti.

2.2. Cilji preučevanja

Splošni cilj analize specialističnega dela je prikazati in oceniti proces, dinamiko in strukturo ter dileme, ki so povezane z obrambno reformo v Bosni in Hercegovini tako z vidika entitet, mednarodne skupnosti, države Bosne in Hercegovine ter civilne javnosti.

Splošni cilj zajema naslednje specifične izvedene cilje:

- Cilj 1: Proučiti zgodovinski okvir razvoja Bosne in Hercegovine ter dejavnike in subjekte, ki so v starejši in novejši zgodovini imeli bistven vpliv na razvoj dogodkov ter obstoječa trenja (mednacionalna, medetnična in verska) na sedanjem območju.
- Cilj 2: Preko vsebin daytonskega sporazuma, veljavnih institucionalnih rešitev, veljavnih ustavno-zakonodajnih rešitev (raven entitete – Vojska Federacije Bosne in Hercegovine in Vojska Republike srbske, državna raven) ter strukture, poslanstva in nalog oboroženih sil analizirati in prikazati stanje v Bosni in Hercegovini pred obrambno reformo.
- Cilj 3: Proučiti kako je prišlo do mandata, v kontekstu notranjepolitične pripravljenosti Bosne in Hercegovine (na ravni entitete in državni ravni), za izvedbo obrambne reforme ter njene cilje in zaveze s katerimi bi uresničila integracijo v evroatlantske povezave ter interes in vidik mednarodne skupnosti, ki ga je uresničila z dodeljenim pooblastilom za obrambno reformo.
- Cilj 4: S proučevanjem razvitega koncepta obrambne reforme, sprememb pravnih predpisov, vzpostavitve enotnega obrambnega proračuna in skupnih enotnih oboroženih sil ter vzpostavitve demokratičnega nadzora nad oboroženim silam predstaviti načrtovano vsebino in potek obrambne reforme v Bosni in Hercegovini.
- Cilj 5: Z analizo notranjepolitičnih in zunanjepolitičnih subjektov (mednarodna skupnost, mediji, civilna javnost) prikazati in oceniti dosedanje rezultate in kvalitativni vidik ter odprta vprašanja in izzive Bosne in Hercegovine pri implementaciji obrambne reforme.

2.3. Hipoteze

Splošna hipoteza:

Država Bosne in Hercegovine je s sprejetjem in izvajanjem obrambnih reform - z vidika zgodovinske obremenjenosti, notranjih varnostnih problemov ter z entitetami v sestavi enotne vojske - verodostojen, transparenten in konsistenten subjekt mednarodne skupnosti.

Izvedene hipoteze:

- Zgodovinska obremenjenost, etnična struktura in razdeljenost Bosne in Hercegovine na entitete ima velik vpliv na postavljene cilje obrambne reforme.
- Bosna in Hercegovina na podlagi ustavno-zakonodajnih predpisov, institucionalnih rešitev in strukture oboroženih sil ni pred obrambno reformo zagotavljala enotnosti poveljevanja in nadzora nad oboroženimi silami, niti demokratičnega nadzora in obrambo države.
- Pooblastilo za obrambno reformo je bilo posledica pritiskov mednarodne skupnosti in notranjepolitične pripravljenosti Bosne in Hercegovine za spremembe.
- Obrambna reforma je dobro zasnovana in vodena ter terminsko sledi postavljenim ciljem in mednarodnim zavezam Bosne in Hercegovine.
- Obrambna reforma ne zadovoljuje vseh pričakovanj entitet, medijev in civilne javnosti.

2.4. Uporabljene metode

Pri preučevanju predmeta raziskave bom izhajal iz naslednjih metod družboslovnega raziskovanja:

- metode zbiranja virov (pregled in izbor virov, dostop do virov, vsebinski izbor, relevantnost virov) - uporabil jo bom za izbor relevantnih virov, ki jih bom razvrstil glede na entiteto, državno raven, civilno javnost in mednarodno skupnost. Kriterij za razvrstitev virov se bo izražal v

- kredibilnosti in zanesljivosti vira ter v odzivu posameznih subjektov, entitet in mednarodne skupnosti na določen vir;
- metode analize vsebine in interpretacije primarnih in sekundarnih virov (neempirično raziskovanje, analiza dokumentov – ustava/daytonski sporazum, Zakon o odbrani Bosne in Hercegovine, Zakon o službi u oružanim snagama Bosne i Hercegovine, poročila Komisije za reformo obrambnega sistema, Bijela knjiga odbrane) - uporabil jo bom za pregled transparentnosti načrtovanja obrambne reforme in njeno implementacijo v delovanje države na obrambnem področju ter posledično v skupno vojsko Bosne in Hercegovine. Pri tem bom ocenjeval in primerjal obrambno reformo z vidika virov načrtovanja (zakoni, načrti) v odnosu na izvedbene vire (izvedbeni akti, poročila, javno mnenje) različnih subjektov in skupnosti, vpletenih v proces obrambne reforme;
  - deskriptivne analize (predstavitev oboroženih sil, oborožitve in vojaške opreme pred in po izvedeni obrambni reformi), ki jo bom uporabil za prikaz kvantitativnih podatkov o oboroženih silah, oborožitvi in vojaški opremi pred izvedbo in med izvajanjem obrambne reforme. Osnova za ocenjevanje mi bo implementacija ciljev obrambne reforme na delovanje obrambnega področja in skupno vojsko z vidika kadrovskega, finančnega in materialno-tehničnega kriterija (oborožitev in vojaška oprema) ter zagotovitev pogojev za delovanje z vidika infrastrukture.
  - študije primera (predstavitev vsebine obrambne reforme, njeni cilji, zaveze Bosne in Hercegovine, vpliv mednarodne skupnosti ter njena implementacija tako na državni ravni kot na ravni entitet), s katero bom prikazal vsebino obrambne reforme, cilje in zaveze Bosne in Hercegovine v odnosu na entitete, državno raven in mednarodno skupnost. Kriterij za ocenjevanje mi bo realizacija vsebin in ciljev obrambne reforme z vidika izvajanja parlamentarnega nadzora nad oboroženimi silami, izvajanja profesionalizacije, transparentne porabe obrambnega proračuna, modernizacije skupne vojske in realizacije obveznosti do mednarodne skupnosti.
  - Izkustvene metode, s katero bom poskušal izvesti integracijo lastnih izkušenj, videnj in osebni pogled na dogajanje v Bosni in Hercegovini

(pridobljenih na OKO SFOR in EUFOR v Bosni in Hercegovini) pri izvajanju obrambne reforme.

2.5. Opredelitev temeljnih pojmov

»Varnostne dejavnosti se uresničujejo v varnostnem sistemu. S širjenjem pojmovanja ogrožanja varnosti je torej prišlo do notranje diferenciacije varnostne dejavnosti na več različnih dejavnosti, kar je prispevalo tudi k razdelitvi nacionalnovarnostnega sistema na več delov – podsistemov (Prezelj 2005, 56)«.

Varnostni sistem po svoji vsebini zajema javni in zasebni varnostni, obrambni in vojaški del. Javni del se financira preko državnega proračuna s ciljem, da se izvaja državna varnost, zasebnega pa financira privatni kapital, to so poslovni sistemi in finančne organizacije. V obeh primerih gre neposredno za zagotavljanje varnosti, torej varovanje državljanov in premoženja. Varnostni sistem se v osnovi deli na subjekte in objekte, kateri imajo bistveno vlogo pri zagotavljanju varnosti in so nujno potrebni za delovanje varnostnega, obrambnega in vojaškega sistema neke države.

Subjekti kot elementi varnostnega sistema so v osnovi nosilci varnostne, obrambne in vojaške funkcije ter se nahajajo znotraj varnostnega sistema. Sile, sredstva, infrastruktura pa so objekti za izvajanje nalog na področju obrambe. Z vidika varnosti je najširši pojem **varnostno področje**. Podsistem varnostnega področja je področje obrambe, najožji pojem pa predstavlja vojaško področje, ki je podsistem varnostnega in obrambnega področja.

Obrambni področje kot podsistem varnostnega področja v svoji osnovi zagotavlja obrambne zmogljivosti države na državni ravni in zasebnem obrambnem področju. Izvajajo ga subjekti na ravni države, kot so vojska, vojaški uslužbenci, civilno osebje na obrambnem področju, politične obrambne funkcije in obrambni poslovni sistemi v državni lasti ter subjekti na obrambnem področju v zasebni lasti, kot so paravojaške strukture (zasebni ali korporativni vojaki), obrambni poslovni sistemi z inštruktorji in funkcijo usposabljanja ter izobraževanja. Zasebni del dopolnjuje

obrambne zmogljivosti države. Razmerja med njimi se vzpostavijo preko koncesije ali pogodbe. Vojaška oprema, oborožitev, oborožitveni sistemi, vadišča, strelišča, delavnice, proizvodne vojaške zmogljivosti pa predstavljajo objekte obrambnega področja.

Ko govorimo o **vojaškem področju**, kot podsistemu obrambnega in varnostnega področja, potem govorimo o popolnoma državni funkciji⁵. Vojaški del je neposredno pod odgovornostjo države in je izključno namenjen obrambi države z vsemi viri, ki jih ima država na razpolago (človeški, materialni in finančni). Med subjekte vojaškega področja neposredno uvrščamo enote, zavode in službe formirane po liniji poveljevanja in kontrole. Objekte vojaškega področja pa tvorijo vojaške zgradbe, oborožitev in oprema, poligoni, ki so neposredno pod upravno pristojnostjo poveljstev.

V sklopu specialistične naloge bom izvedel primerjavo sistema obrambne strukture Bosne in Hercegovine pred in po obrambni reformi tudi z vidika političnih subjektov (parlament, vlada, ministrstvo za obrambo), ki izvajajo/ne izvajajo skladno z ustavo in zakonodajo poveljevanje in kontrolo nad svojimi oboroženimi silami. Bistvo teh subjektov je, da imajo v svojih rokah nadzor nad viri, s katerimi tudi upravljajo. V sklopu tega bodo kot obrambni subjekti v specialistični nalogi nastopale Vojska Federacije Bosne in Hercegovine, Vojska Republike srbske in skupna Vojska Bosne in Hercegovine. Kot objekte pa bom definiriral in primerjal vire, ki jih imajo na razpolago.

Obrambna reforma kot pojem posega na organizacijsko, finančno, tehnično, administrativno in formalnopravno področje delovanja in razvoja obrambnega sistema. Cilj obrambnih reform je posodobiti delovanje obrambnega sistema. Običajno posegajo v reorganizacijo in transformacijo obrambnih struktur, kar neposredno pomeni prestrukturiranje obrambnih sil.

---

⁵ V svetu pa se v zadnjem obdobju vse bolj uveljavlja tudi zasebni vojaški sistemi, predvsem v ZDA, Avstraliji, kjer vojaške usluge izvajajo zasebna vojaška podjetja in agencije, kot so Blackwater in Denell. Ta podjetja delujejo na enakih principih, z enako vojaško opremo in oborožitvijo kot moderno organizirane vojske na državni ravni.

Prav tako so bistveni elementi obrambnih reform tehnična posodobitev opreme in oborožitve, vzpostavljanje določenih standardov (kot primer Natova standardizacija), administrativno poseganje v procedure, postopke dela, usposabljanja, urjenja in izobraževanja na individualni in kolektivni ravni, finančno poseganje v transparentnost porabe denarja in nadzor nad porabo, formalnopravno pa poseganje v dopolnitev oziroma sprejemanje obrambne zakonodaje, predpisov in podzakonskih aktov. In ne najmanj pomembno; z obrambnimi reformami vzpostavljamo učinkovit demokratičen nadzor nad delovanjem obrambne strukture, če je nadzor slab ali pa ga celo ni.

Glavno vodilo izvajanja obrambnih reform je torej, da države na svoj način in po svoji želji preoblikujejo svoj obrambni sistem, ob upoštevanju določenih kriterijev in standardov ter s ciljem, da se poveča učinkovitost obrambe ob hkratnem zmanjšanju porabe obrambnega proračuna.

3. ZGODOVINSKI VARNOSTNI DEJAVNIKI NA OBMOČJU BOSNE IN HERCEGOVINE

»Zgodovina nenehno uči, a kaj ko ne najde učencev.«

INGEBORG, BACHMANN

Če želimo spoznati Bosno in Hercegovino ter vzroke, ki so povzročili zapletenost in prepletenost današnjih razmer, potem moramo spoznati vsaj delček njene (zapletene) starejše in novejše zgodovine ter dejavnike, ki so bistveno vplivali na konflikt. Tega so stoletja soustvarjale različne religije (v starejši zgodovini bogomilska, po naselitvi Slovanov rimskokatoliška in pravoslavna ter judovska, kasneje pa še muslimanska) in nacionalnosti

3.1. Zgodovinsko varnostno okolje

Sedanje ozemlje Bosne in Hercegovine, poseljeno z ilirskimi in keltskimi plemeni, so Rimljani v celoti osvojili po velikem ilirskem upor. Ob delitvi rimskega imperija (leta 395) je območje pripadlo bizantinskemu cesarstvu. »Splošno sprejeta je razlaga prvega poimenovanja področja ob zgornjem toku današnje reke Bosne. To ozemlje se je v znanem dokumentu *De administrando imperio*, bizantinskega cesarja Konstantina Porfirogeneta iz 10. stoletja, imenovalo Horion Bosona – deželica Bosna (Kržišnik-Bukič 1996, 13)«.

Sredi 6. stoletja so se začeli na območju sedanje Bosne in Hercegovine naseljevati Slovani. »Zgodovinski dokumenti verodostojno pričajo o samostojnosti južnoslovanskih vladarjev na območju kasnejše srednjeveške bosanske države že konec 8. stoletja (Klaić 1999, 33)«.

Do 12. stoletja je nato Bosna spadala zdaj k srbski, zdaj k hrvaški državi. Okoli leta 1101 se je Bosna politično osamosvojila. Od časov bana Kulina (1180–1203) se je enotna bosanska država zelo okrepila in dosegla vrhunec med vladavino

Tvrdba I. (1353–1391). Med njegovim vladanjem je obsegala država največje območje: od reke Save do otokov Hvar, Korčula ter od Zrmanja in Knina do Sjenice in Lima. Leta 1377 se je okronal za kralja Srbije in Bosne (dinastija Kotromanovičev). Po njegovi smrti je Bosna razpadla na posesti med seboj sprtih fevdalnih družin, tako da jo je turški sultan Mehmed II. Osvajalec zasedel skoraj brez bojev (1463), njegov naslednik Bajazit II. pa je zasedel še Hercegovino (1482) in obe območji spremenil v obmejna sandžaka. Od leta 1580 sta bila združena v Bosanski pašaluk.

»Razmerje med bosansko cerkvijo in katolištvom ilustrira podatek, da je bilo med šestnajstimi srednjeveškimi bosanskimi vladarji šest zavezanih bosanski cerkvi, pet katolištvu, štirje so prestopali iz vere v vero, pri enem pa verske pripadnosti ni bilo mogoče ugotoviti. Iz teh podatkov je mogoče sklepati, da je bilo bogomilstvo oziroma bosanska cerkev osrednja, prevladujoča religija v prvi polovici obstoja bosanske države (Čerič 1968, 58)«.

V 15. in 16. stoletju je veliko prebivalcev prestopilo v islam. Kasneje so islamizirani Bošnjaki sodelovali s Turki v vojnah na zahodu Balkana ter v centralni Evropi. Po veliki Dunajski vojni (1683–1699) je Bosna postala zahodna provinca turškega imperija. Karlovški mirovni sporazum (1699) pa je takrat začrtal zgodovinsko mejo Bosne na severu, zahodu in jugu.

V 18. in 19. stoletju je turška oblast postopoma slabela. Po oboroženem ljudskem uporuh leta 1875, ki ga je Turčiji kljub vojni s Srbijo, Črno goro in Rusijo uspelo zatreti, je morala z mirovnim sporazumom v San Stefanu (1878) območju sedanje Bosne in Hercegovine priznati avtonomijo. Berlinski kongres (1878) je sicer Avstro-Ogrski dovolil zasedbo tega ozemlja, vendar pa je ostalo pod suverenostjo turškega sultana.

Število prebivalcev se je v tem obdobju naglo večalo. »Viri in izračuni pričajo, da ima bosanski ejalet sredi 19. stoletja že nad milijon prebivalcev. Etnična razmerja so se povsem spremenila. Po prvem habsburškem popisu prebivalstva Bosne in Hercegovine, neposredno po okupaciji dežele 1878 (ta gotovo odraža etnično-religijsko strukturo prebivalcev v zadnjih letih turške vladavine), je bilo v Bosni

495 485 pravoslavcev, 448 613 muslimanov in 203 391 katolikov (Čerić 1968, 90)«.

Po mladoturški revoluciji v Turčiji je Avstro-Ogrska 5. 10. 1908 razglasila priključitev Bosne in Hercegovine.

Atentat na prestolonaslednika Franca Ferdinanda v Sarajevu 28. 6. 1914, ki ga je pripravilo revolucionarno gibanje Mlada Bosna, je bil povod za napad Avstro-Ogrske na Srbijo in s tem za začetek 1. svetovne vojne.

Po koncu 1. svetovne vojne je Bosna in Hercegovina postala del kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, od 6. 1. 1929 imenovana Kraljevina Jugoslavija. Takrat so bile oblikovane banovine, Bosna in Hercegovina pa je bila razdeljena med Srbe in Hrvate. Za novo državo je bilo že na samem začetku značilno, da so preganjali muslimane v Bosni in Sandžaku ter jim nasilno odvzemali zemljo. Leta 1925 se je iz Bosne v Turčijo izselilo okoli 50 000 Bošnjakov.

Ob začetku 2. svetovne vojne sta Nemčija in Italija 10. 4. 1941 celotno Bosno in Hercegovino prepustili Neodvisni državi Hrvaški. Sledilo je obdobje hrvaškega nasilja nad srbskim (in židovskim) prebivalstvom na eni strani in srbskega nad muslimani na drugi ter obdobje bojev med različnimi oboroženimi skupinami, med katerimi je že na začetku 1942 prevladalo partizansko gibanje pod vodstvom Komunistične partije Jugoslavije. Vse do 1944 leta je imelo partizansko gibanje prav v Bosni in Hercegovini najmočnejšo bazo ter tudi sicer najboljše razmere za delovanje. Po drugi strani pa so prav na tem območju potekali najbolj srditi in najbolj krvavi boji v tem delu Evrope.

Antifašistični svet narodne osvoboditve Bosne in Hercegovine se je na 1. zasedanju ZAVNOHBiH (»Zemaljsko antifašističko vjeće narodnog oslobođenja Bosne in Hercegovine«) v Mrkonjić Gradu (25 in 26. 11. 1943) v imenu srbskega, muslimanskega in hrvaškega prebivalstva odločil za vključitev Bosne in Hercegovine v federativno Jugoslavijo.

Leto 1945 bi morda moglo biti prelomno pri reševanju bosanskega narodnega vprašanja. V resnici je Bosna tedaj uradno postala država (republika) treh konstitutivnih narodnih entitet: Srbov, Hrvatov in Muslimanov (edino Muslimanom niso priznali statusa naroda), pa tudi enakopravnih pripadnikov drugih narodov, ki so živeli v Bosni in Hercegovini. Odlok tretjega zasedanja ZAVNOBIH, da BiH ni niti samo srbska, niti samo hrvaška, niti samo muslimanska, temveč je srbska, hrvaška in muslimanska obenem, naj bi dokončno rešil to zapleteno nacionalno vprašanje. Mnogi so takrat to tudi verjeli. Preteči pa je moralo skoraj pol stoletja, da je znameniti odlok ZAVNOBIH razkril svojo senčno stran. Pokazalo se je, da ne samo, da ni rešil bosanskega nacionalnega vprašanja, temveč je na določen način celo izzval zagotovo največjo katastrofo prebivalstva Bosne in Hercegovine. Pripravil mu je past, kakršne leta 1945 nihče ni mogle niti slutiti (Kržišnik-Bukič 1996, 40).

Po 2. svetovni vojni je Bosna in Hercegovina zaživela kot ena izmed republik nekdanje SFRJ. Kljub velikim vlaganjem v industrijo (zlasti vojaško), v prometne povezave, turizem in drugo infrastrukturo ter kljub ideološkim naporom tako federacije kot republiških organov za krepitev narodne enotnosti je mednacionalno sovraštvo neustavljivo tlelo. Po smrti Josipa Broza-Tita, leta 1980 je medsebojna nestrpnost postajala vse bolj očitna, dokler se ni na začetku devetdesetih let izrazila v oboroženih konfliktih. Veliko Bošnjakov⁶, kakor se najraje imenujejo prebivalci muslimanskega porekla po vojni (1992–1995), je prepričanih, da je bilo zanje zagotovljenih največ pravic prav v tako imenovani Titovi Jugoslaviji.

3.2. Dejavniki na območju Bosne in Hercegovine

3.2.1. Geografski dejavniki

Bosna in Hercegovina je dežela/država, ki leži na Balkanskem polotoki in se uvršča po legi v jugovzhodno Evropo. Po površini sodi s svojimi 51 129 km² med manjše države. Na severu, zahodu in jugozahodu meji z Republiko Hrvaško, na

---

⁶ Ime Bošnjak naj ne bi poudarjal verske pripadnosti, saj ima za posvetne Bošnjake zavedanje muslimanske identitete več skupnega s kulturno tradicijo kot pa z verskim prepričanjem.

vzhodu in jugu pa na Srbijo in Črno goro⁷. V mestu Neum ima tudi mali izhod na morje v dolžini 21 km obalne linije. Administrativno se deli na Federacijo Bosne in Hercegovine (51 %) in na Republiko Srbsko (49 %). Bosna in Hercegovina zajema osrednji del balkanskega gorstva oziroma notranji pas, ki je kamninsko pester in bogat z rudninami ter zunanji pas, ki je sestavljen predvsem iz apnenca in je kraškega značaja. Hribovje se proti severu spušča v obsavske ravnine, proti jugu pa zapira prometno, gospodarsko in poselitveno pomembne kotline, in sicer Prijedorsko, Dobojsko in Tuzlansko kotlino. Proti jugu se gorski del zniža v visoko in nizko Hercegovino s številnimi kraškimi polji. Mednje se je zajedla v zgornjem delu dokaj strma, za Mostarjem pa položna dolina Neretve s široko ravnino ob spodnjem toku.

Bosna in Hercegovina je gorata in hribovita, del ozemlja pa je dolinski. Najvišji vrh je vrh Maglić, visok 2 386 metrov. Reke (vodovja) predstavljajo velike energetske potenciale, posebej Sava, ki predstavlja severno mejo Bosno in Hercegovino, in Drina, po kateri teče meja s Srbijo. Kar 46,6 % območja Bosne in Hercegovine je pokrito z gozdovi, od tega je 65 % listnatih in 35 % iglastih gozdov.

Federacija Bosne in Hercegovine se deli na 10 kantonov, sami kantoni pa na občine. Republika srbska se deli na pokrajine/regije in znotraj njih na občine. Poseben status v Bosni in Hercegovini ima območje Brčkega, ki na podlagi odločitve arbitražne komisije ni niti sestavni del Federacije Bosne in Hercegovine, niti Republike srbske, temveč je neposredno pod upravo države Bosne in Hercegovine kot samostojno ozemlje z glavnim mestom Brčko – Brčko distrikt⁸.

Bosna in Hercegovina je zaradi prometnih povezav pomembna dežela. Pretežno gorat svet prečkajo, ponekod po zelo ozkih dolinah, cestne komunikacije in

---

⁷ Skupna meja s sosednjimi državami je v dolžini 1.459 km, od tega z Republiko Hrvaško 932 km, s Srbijo 312 km in s Črno goro 215 km.

⁸ Distrikt Brčko je bil formiran 08. 03. 2000 na podlagi sklepa mednarodnega arbitražnega sodišča. Po svojem statusu je posebna administrativna enota lokalne samouprave pod direktno suverenostjo Bosne in Hercegovine. Ima lastno večetnično administracijo, policijo in pravosodje. Področje je demilitizirano s tem omogoča vsem prebivalcem vse njihove svoboščine. Delovanje distrikta nadzira mednarodni nadzornik in vodja urada OHR.

železniške proge med Panonskim nižavjem in Jadranskim primorjem. Najpomembnejše prometne osi so v južnem delu Posavja, po dolini reke Bosne, po Sarajevsko-Zeniški kotlini in po dolini Neretve, ki se ob ustju reke Neretve končuje že na hrvaškem s pristaniščem Ploče. Na to pristanišče so vezane tudi nekatere sosednje evropske države.

Država Bosna in Hercegovina ima 1 021 km železniških prog, od tega je 795 km železnic elektrificiranih, na ostalih delih pa uporabljajo dizelske lokomotive. Med državljansko vojno je bilo veliko prog uničenih, tako da so še vedno neuporabne. Razvitost železniškega prometa je po vojni, tako ocenjujejo strokovnjaki, padla na raven iz leta 1950.

Bosni in Hercegovini ima 21 846 km cest, od tega je 11 425 km asfaltiranih cest in 10 421 km makadamskih cest. Skoraj vse ceste so potrebne obnove, ker so bile med vojno poškodovane. Vodni promet se je bil odvijal le po reki Savi, a je bil med vojno zaradi zrušenih ali kako drugače poškodovanih mostov blokiran. Med večjimi in pomembnejšimi pristanišči na reki Savi so Bosanska Gradiška, Bosanski Brod, Bosanski Šamac, Brčko ter Orašje.

Bosna in Hercegovina ima tudi 25 letališč, od katerih ima 9 letališč asfaltirano pristajalno stezo, 16 športnih letališč pa travnato pristajalno stezo. Imajo tudi 3 pristajališča za helikopterje (helirodrome). Vsa letališča so več ali manj potrebna obnove.

Podnebje je v srednjem in severnem delu Bosne in Hercegovine ter v visokogorskih predelih kontinentalno. Vpliv mediteranskega podnebja je v nižjih predelih države in ob izlivu reke Neretve. Tako lahko za večji del Bosne in Hercegovine rečemo, da so poletja vroča in zime zelo hladne. Predvsem v visoko ležečih predelih so poletja kratka, zime pa dolge, ob morju pa deževne zime in vroča poletja.

3.2.2. Demografski dejavniki

Bosna in Hercegovina je tudi po demografskih značilnostih enkratna država v svetovnem merilu, saj so njeni prebivalci razdeljeni v etnične skupine oziroma se delijo po nacionalnosti, ne glede na to, da govorijo isti jezik⁹.

Prebivalstvo Bosne in Hercegovine je govorilo in govori jezik, ki je v osnovi isti, kot ga govorijo na Hrvaškem, v Srbiji in Črni gori. Spada v ijekavsko (do konca 19. stoletja in tudi še v 20. stoletju ponekod v ikavsko) narečno skupino. Jezikoslovci ugotavljajo, da je na celotnem bosansko-hercegovskem ozemlju pogovorni jezik še tudi v 20. stoletju zelo enoten, pa tudi, da je med ljudsko govorico in knjižnim jezikom manj razlik kot jih poznata srbska in hrvaška inačica. Pomembna značilnost pogovornega in knjižnega jezika v Bosni in Hercegovini je gotovo splošno sprejeta uporaba velikega števila turcizmov. Bosanski muslimani/Bošnjaki poznajo poseben izgovor glasu H, ki ga je v knjižno leksiko uvedel Vuk Karadžić (V. Kržišnik-Bukič 1996, 80).

V Bosni in Hercegovini se uporabljata pisavi latinica in cirilica. Po letu 1991 so različne etnične skupine skušale razdeliti jezik na:

- bosanski jezik,
- hrvaški jezik,
- srbski jezik.

Razlike med vsemi tremi jeziki so minimalne in jih ločijo le domačini. Od pisav pa se latinica uporablja predvsem v Federaciji Bosne in Hercegovine, medtem ko v Republiki srbski uporabljajo cirilico.

Razlika med nacionalnostmi se kaže predvsem v verski pripadnosti in nacionalni opredelitvi. Praviloma se bosanski muslimani opredeljujejo kot Bošnjaški, bosanski pravoslavci kot Srbi in bosanski katoliki kot Hrvati.

---

⁹ V Bosni in Hercegovini so sicer trije uradni jeziki, vendar je razlika med njimi zanemarljiva. Prebivalci preko posameznih razlik v jeziku povečujejo in izpovedujejo nacionalno identiteto.

Po zadnjem popisu prebivalstva iz leta 1991 je imela Bosna in Hercegovina okoli 4 300 000 prebivalcev in okoli 1 300 000 gospodinjstev s povprečno 4,3 osebe na gospodinjstvo. Povprečna naseljenost v letu 1991 je bila 86 prebivalcev na km² in 40 % vsega prebivalstva je živelo v urbanem okolju.

Po nacionalnosti je bilo 1 900 000 Bošnjakov, 1 400 000 Srbov in približno 760 000 Hrvatov. Kot Jugoslovanov je bilo registriranih 250 000 prebivalcev, 100 000 prebivalcev pa je bilo ostalih nacionalnosti. Državljska vojna je z demografskega vidika povzročila velike izgube, ki so se refleksirale z direktnimi in indirektnimi demografskimi izgubami in demografskimi spremembami, saj je v vojni umrlo 250 000 prebivalcev, okoli 17 000 pa je še vedno pogrešanih.

Posledica vojne je tudi povečana umrljivost in manjši naravni prirastek. Poleg tega je v letih od 1992 do 1995 svoje domove zapustilo okoli 2 200 000 oseb, kar je znašalo več kot polovica predvojnega prebivalstva. Ta podatek nam pove, kakšno razsežnost je imela vojna na tako majhnem prostoru, kakor tudi podatek, da je več kot 1 200 000 oseb iskalo status begunca v več kot 100 državah po celem svetu, 1000 000 prebivalcev pa je bilo razseljenih znotraj Bosne in Hercegovine.

Največ beguncev se je vrnilo v Bosno in Hercegovino v prvih treh letih po vzpostavitvi miru, kar pomeni več kot polovico vseh vrnitev. To je bilo obdobje »lažjih vrnitev«, ko so se razseljene osebe in begunci vračali v svoje hiše po principu »združevanja družin«. Pomemben del vrnitev se je registriral tudi v letih po sprejetju »Plana za provedbu imovinskih zakona« in so v neposredni povezavi z vrnitvijo lastniške pravice predvojnim lastnikom in nosilcem stanovanjske pravice. Ministrstvo za ljudske pravice in begunce v Bosni in Hercegovini ocenjuje, da biva izven Bosne in Hercegovine še okoli pol milijona oseb, ki so Bosno in Hercegovino zapustile v letih od 1992 do 1995. Od tega se je 80 % oseb integriralo v državah, ki so jim nudile zavetišče, za 100 000 oseb pa je še treba poiskati trajnejšo rešitev, predvsem skozi vzpostavitev pogojev za vrnitev v Bosno in Hercegovino.

Zanimivo je, da so se po začetku konflikta leta 1992 v Bosni in Hercegovini dogajale radikalne demografske spremembe, pristojne oblasti v Bosni in Hercegovini pa po letu 1991 še niso izvedle uradnega popisa prebivalstva¹⁰.

Nacionalna struktura prebivalcev izražena v odstotkih po uradnem popisu prebivalcev leta 1991 v Bosni in Hercegovini, je glede na skupno populacijo 4 377 033 oseb naslednja:

- 43,48 % Bošnjakov,
- 31,21 % bosanskih Srbov,
- 17,38 % bosanskih Hrvatov,
- 5,54 % Jugoslovanov in
- 2,39 % ostalih.

Demografske spremembe pa v letu 2001 kažejo naslednjo nacionalno strukturo prebivalcev Bosne in Hercegovine (glede na skupno populacijo 3 364 825):

- 48,3 % Bošnjakov,
- 34 % bosanskih Srbov,
- 15,4 % bosanskih Hrvatov in
- 2,3 % ostalih.

3.2.3. Znanstveno – tehnološki dejavniki

Gospodarstvo Bosne in Hercegovine je v veliki meri odvisno od industrije, kmetijstva in gozdarstva. Bosna in Hercegovina ima veliko lesa (46,6 % vsega prostora obsegajo gozdovi), vodnih tokov za pridobivanje energije in rudnih bogastev. Večina sredstev, ki so kazalci uspešnosti gospodarstva države, pa je bilo med vojno uničenih.

---

¹⁰ Od leta 1991 dalje v Bosni in Hercegovini ni bil izveden uradni popis prebivalstva. Turbulentni čas med samo vojno in po njej je povzročil radikalne spremembe števila, strukture in razporeditve prebivalcev Bosne in Hercegovine. Zato se današnje ocene razlikujejo tudi do 1 000 000 prebivalcev, v odvisnosti kdaj je bila raziskava narejena in od same metodologije raziskave. Numerični podatki iz tega poglavja so pridobljeni s strani »Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice« v delu »Uporedna analiza pristupa pravima izbjeglica in raseljenih osoba (Nenadić in drugi 2005)«.

Stopnja brezposelnosti je med 40 in 50 %, zadnje raziskave v Bosni in Hercegovini pa govorijo, da je brezposelnost tudi do 80 %.

Valuta, ki jo imajo v Bosni in Hercegovini, je KM (konvertibilna marka) in je bila v razmerju z DEM (nemško marko) 1 : 1, razmerje z evrom pa je 1 evro = 1,96 KM.

Pred vojno je imela Bosna in Hercegovina dobro razvito vojaško industrijo, od ostale industrije pa:

- železarsko industrijo v železarnah Zenica, Ilijaš in Vareš,
- industrijo aluminija v Mostarju,
- proizvodnjo aluminijastih in železnih zlitin so imeli v Jajcu,
- rafineriji nafte sta bili v Bosanskem Brodu in v Modriči,
- center kovinske in motorne industrije je bilo Sarajevo,
- avtomobilska industrija in proizvodnja krogličnih ležajev je bila v Vogošću,
- traktorje so izdelovali v Novem Travniku,
- električne proizvode so izdelovali v Banja Luki,
- kemične proizvodnje je bila v Goraždu,
- farmacevtska industrija je bila v Sarajevu,
- industrija celuloze in papirja je bila v Banja Luki, Livnu in Bileči,
- usnjarska in čevljarska industrija je bila v Sarajevu, Derventi, Visokem in Bugojnu,
- tobačna industrija pa je bila v Mostarju, Banja Luki in Sarajevu.

Celotno gospodarstvo je med štiriletno državljansko vojno utrpelo veliko škodo in uničenje, posledično pa zaostaja tudi razvoj trgovine. Po znanih podatkih se je močno »razcvetela« ilegalna trgovina ali tako imenovani »črni trg«. Iz uvoza in izvoza je razvidno, da mora Bosna in Hercegovina, zaradi preživetja, predvsem uvažati. V veliki meri ji pomaga mednarodna skupnost z donacijami, nasveti in s pomočjo pri gradnji. Bosna in Hercegovina je že pokazala, da je odprta za cel svet in pričakuje velika vlaganja.

Bosna in Hercegovina ima velike možnosti za razvoj turizma zaradi naravnih lepot in smučišč, kot sta Jahorina in Bjelašnica. Najbolj znana narodna parka pa sta:

- Narodni park Kozara, na vrhu istoimenskega hriba v severozahodnem delu Bosne in Hercegovine;
- Narodni park Sutjeska v jugovzhodnem delu Bosne in Hercegovine.

V Federaciji Bosne in Hercegovine se krepijo prizadevanja po obnovitvi proizvodnje na področju namenske vojaške industrije. Namenska vojaška industrija Republike srbske pa je ena od redkih proizvodenj, ki je med in po vojni nadaljevala z intenzivno proizvodnjo.

Bosna in Hercegovina se kot država vojaškega spopada in povojne obnove, posledica tega je slabo gospodarstvo in nizek standard, srečuje tudi s problemom bega inteligence – »beg možganov«¹¹. Strokovnjaki zaradi razmer množično iščejo svojo uveljavitev v razvitejših državah. Emigracija inteligence se je množično pričela z vojno in razpadom gospodarstva v Bosni in Hercegovini. Mnogi nosilci znanstvene dejavnosti in strokovnjaki so bili prisiljeni zapustiti svoje domove, mnogi pa so ostali brez dela, zato so iskali priložnost v razvitih državah (predvsem v državah Evropske unije). Razvite države so z veseljem sprejemale visoko izobražene strokovnjake ter jim omogočile osebni razvoj in existenco. S tega vidika so ti ljudje za Bosno in Hercegovino za vedno izgubljeni.

Prav tako je razpad gospodarstva povzročil, da je manj sredstev za znanstvene dejavnosti, ki so nujno potrebna za vzpostavitev stabilnega in konkurenčnega gospodarstva. Dejstvo je, da so se na znanstvenem področju bistveni premiki začeli šele v povojnih letih, ko je Bosna in Hercegovina začela oživljati svoje gospodarstvo. Pri tem je Bosna in Hercegovina prejela veliko pomoči od mednarodne skupnosti in držav, ki imajo svoje gospodarske interese na tem območju.

---

¹¹Pojav je značilen za vse države v tranziciji in prehoda iz absolutno državne ekonomije v delovanje trga po načelih tržnega gospodarstva. Še posebno v tem segmentu izstopa Bosna in Hercegovina, kar lahko prepišemo množični emigraciji med vojno in nevzdržnih razmeram za znanstveno delo po njej.

Tudi izobraževanje je neposredno povezano z razvojem državne inteligence, zato se trudijo, da bi stanje normalizirali in vzpostavili kvalitetno šolstvo na vseh ravneh. Kljub temu so Bosna in Hercegovina na tem področju v preteklosti pretresale številne afere, zaradi katerih je vprašljiva kvaliteta šolstva tako glede korupcije kot glede verodostojnosti in kredibilnosti pridobljenih strokovnih nazivov.

Bosna in Hercegovina se torej ubada s problemom izobraževanja znanstvene elite in ozko specializiranih strokovnjakov, ki jih je treba implementirati v lastno gospodarstvo ter jim hkrati nuditi zadostne pogoje za znanstveni razvoj in eksistenco, s tem pa preprečiti »beg možganov« v tujino.

S stališča razvitih držav je Bosna in Hercegovina država s poceni delovno silo, kar jim tudi v veliki meri odgovarja. Razvoj znanstvene dejavnosti v Bosni in Hercegovini jim je, generalno gledano, sicer všečen, vendar le z vidika pridobivanja visoko izobraženega kadra – znanstvene elite, brez svojega vložka.

3.2.4. Ideološki dejavniki

A, narod? Lažni humanisti trdijo kako je narod v vsej tej situaciji bil popolnoma nedolžen. Ni bil. Želja po identifikaciji z vodji ima na tem prostoru dolgo in močno tradicijo, enako kot na pristajanje diktatorskih oblasti, na totalirizem, provincialnost in primitivizem. Narod je s svojim delom, še boljše s svojim nedelom, izbral usodo, ki si jo tudi zasluži. Isti ta narod (kateri je bil soočen s slikami vojne v Sloveniji), je bil zaskrbljen za usode svojih sinov oblečene v vojaške uniforme in se sestajal na zborovanjih, na katerih so se z eksplozijami nacionalnega sovraštva, slišali vzkliki nacionalne nestrpnosti, slišale vojne parole, iskalo orožje in izrekalo smrtno obsodbo drugim nacionalnostim (Berić 1994, 9).

Z vidika ideologije je bilo bistvenega pomena (kot krinka za vodenje vojne) versko razlikovanje. Versko prepričanje entitet na območju Bosne in Hercegovine je bilo tudi edina verodostojna razlika v odnosu na ostale ideološke in druge dejavnike, kot so razlikovanje v jeziku, kulturi in socialnem položaju. Pod pretvezo verske

ideologije (muslimani, katoliki in pravoslavci) sta tako Srbija kot Hrvaška hoteli »razkosati« Bosno in Hercegovino in si zagotoviti »veliko Srbijo« in »veliko Hrvaško«. Tudi nacionalna pripadnost ni igrala glavne vloge, saj se je v nekdanji državi SFRJ prav v Bosni in Hercegovini največ prebivalstva izreklo za Jugoslovane.

V Bosni in Hercegovini prevladujejo tri glavne vere oziroma verske skupnosti. Opredeljenost glede na versko prepričanje je naslednja:

- 15 % katoliška,
- 31% pravoslavna,
- 40 % muslimanska,
- 10 % ostale vere in
- 4 % ateisti oziroma neizražena verska pripadnost.

Vlada Bosne in Hercegovine je med vojno, soočena z močnejšimi nasprotniki, sprejela pomoč Irana in drugih islamskih držav. Te so ji sicer poslale nekaj opreme in oborožitve ter denar za nakup le-tega, vendar so hkrati poslale tudi islamske prostovoljce. Na stotine tujih, pogosto fanatičnih muslimanskih borcev, ki so prišli v Bosno med vojno, so celo verni Bošnjaki gledali z zadržkom.

4. OBRAMBNA REFORMA KOT POSLEDICA SPREMENJENEGA VARNOSTNEGA OKOLJA

»Za politiko je najvažnejše, da zna napovedati, kaj se bo zgodilo jutri, naslednji mesec in naslednje leto, in pozneje razložiti, zakaj se tisto ni zgodilo.«

WINSTON, CHURCHILL

Od podpisa daytonskega sporazuma dalje se je Bosna in Hercegovina morala spopasti z dvema glavnima izzivoma: morala je slediti povojni obnovi, saj je bila država na vseh ravneh v katastrofalnem stanju, prav tako pa je morala izpeljati transformacijo iz postkomunistične države z dirigirano ekonomijo v moderno parlamentarno demokracijo, ki deluje po principu tržne ekonomije. V vzhodni in jugovzhodni Evropi ni bila nobena druga država v takšni situaciji in podvržena takšnim pritiskom, kar spet kaže na enkratne razmere v Bosni in Hercegovini.

Glede na politična gibanja po svetu se je regionalna in globalna varnost bistveno spremenila. Bipolarnost sveta in njegova delitev na dva pola, ki sta medsebojna razmerja in odnose gradila na zastraševanju z nuklearnim orožjem, se je s padcem železne zavesne umaknil multipolarni organizaciji svetovnega reda. »Sodobnemu varnostnemu okolju sicer lahko pripišemo veliko značilnosti, vendar je kompleksnost njegova ključna in splošna značilnost, ki zajema vse ostale značilnosti. Pojav kompleksnosti je v podstati ali celo podstat spreminjanja sodobnega varnostnega okolja (Prezelj 2005, 40)«.

Značilnost te organiziranosti svetovne ureditve je nadnacionalna grožnja varnosti, ki se izraža v globalnem terorizmu, organiziranem kriminalu, širjenju orožij za masovno uničevanje ter regijskih in globalnih nestabilnostih, ki jih povzročajo nestabilne in revne države ali posamezne frakcije. Tudi najbolj demokratične in bogate države niso sposobne teh problemov reševati same, zato je treba pristopiti h kolektivnem reševanju problemov.

Tudi regionalni položaj in umestitev Bosne in Hercegovine se je glede na sosednje države bistveno spremenila. Skoraj v vseh sosednjih državah so avtokratske režime zamenjale demokrasko izvoljene vlade, ki so imele cilj in željo vstopiti v evroatlantske povezave. Prav tako je bila vsem državam nuja in želja reševati regionalne probleme in postaviti dobre odnose s svojimi sosedi, torej tudi z Bosno in Hercegovino ter tako zagotoviti stabilnost, varnost in napredek v regiji ter na globalni ravni.

Vse tranzicijske države so uspele vzpostaviti demokratičen nadzor nad svojo vojsko, drastično so zmanjšale njihovo velikost ter jih preoblikovale na podlagi veljavnih Natovih standardov, s ciljem čimprejšnje integracije v sile zavezništva. V odsotnosti grožnje konvencionalnega napada sosedov so tudi v Bosni in Hercegovini pripravljeni vsi pogoji za prestrukturiranje obrambnega področja in razvijanje takšnih oboroženih sil, ki bodo zagotavljale notranjo varnost in prispevale h kolektivni varnosti v regiji in svetu.

Članstvo v Natu je zakonski in politični cilj ter obveznost Bosne in Hercegovine. »Parlamentarna skupščina, Svet ministrov Bosne in Hercegovine, Predsedstvo in vsi subjekti obrambe bodo v okviru ustavne in zakonodajne pristojnosti izvedli vse aktivnosti za sprejetje Bosne in Hercegovine v članstvo Nata. (Zakon o odbrani BiH 2005, 84. čl.)« V kontekstu približevanja Natu je bila Bosna in Hercegovina tako prisiljena poiskati način, da bo razvila sodobne in moderne oborožene sile, ki bodo zadovoljile kriterije in standarde Nata, vendar mora pri tem upoštevati vse okoliščine, ki izhajajo iz države treh konstitutivnih narodov. Bosna in Hercegovina se pri tem tudi zaveda, da je revna država in da so njena finančna sredstva za obrambno reformo omejena.

V Bosni in Hercegovini se tudi zmanjšuje število mednarodnih sil, ki so vzdrževale varno in stabilno okolje. Država se zaveda, da mora oblikovati takšne pogoje, da mednarodni nadzor ne bo več potreben. »Če hoče Bosna in Hercegovina to doseči mora imeti moderne, relevantne, verodostojne in finančno vzdržne oborožene sile, ki bodo prispevale k stabilnosti in varnosti države in vseh njenih državljanov. Oborožene sile morajo biti formirane kot enotna vojaška sila za

priključitev zavezništvu in za sodelovanje v operacijah kolektivne varnosti (OSBiH: jedna vojna sila za 21. vijek 2005, 12)«.

Eden od osnovnih načel delovanja države so principi državotvornosti, ki v osnovi določajo sposobnost države, da zaščiti svoje mednarodne meje v okviru obrambe svoje suverenosti ter zagotovi ozemeljsko celovitost in politično neodvisnost. Vsi ti principi so zajeti z ustavo Bosne in Hercegovine in zakonodajo z obrambnega področja. Poleg tega je integralni element državne strukture njena sposobnost, da oblikuje odnose z drugimi državami in tako definira svojo zunanjo politiko.

Splošna varnost, mir in stabilnost so osnovni faktorji za napredek in razvoj vsake družbe. V zadnjih letih je ustvarjen viden napredek in izboljšanje varnostnega okolja na Balkanu, kamor sodi tudi Bosna in Hercegovina.

Če ostajamo na občutenju varnosti kot značilnosti človekove zavesti, potem moramo ugotoviti, da je varnost nekaj, kar ni odvisno od moralnih ali razumskih določb, temveč je v bistvu čustveni odziv na to, ali je situacija, v kateri je posameznik ali družba, zaželena ali ne. Varnost se vedno zagotavlja na način, ki se politični kulturi določene družbe najbolj poda, in tudi odziv na zagotovljeno varnost ima utemeljitev v politični kulturi. V večini družb sodobne civilizacije je varnost družbena vrednota z absolutno prednostjo pred vsemi drugimi vrednotami in je hkrati pogoj za zagotavljanje vseh drugih vrednot (Jelušič 1997, 70-71).

Vlade držav v regiji so izbrane na demokratičen način, nekatere od teh so že članice Nata ali programa Partnerstva za mir, druge pa so se opredelile, da bodo v čim krajšem roku postale del zavezništva. Skoraj vse države v regiji so vprašanje priključitve v Evropsko unijo definirale kot primaren zunanjepolitični cilj. Pri tem Bosna in Hercegovina ni izjema. Glede na varnostne razmere, kakršne so trenutno, ni velike verjetnosti, da bi bila Bosna in Hercegovina soočena z zunanjo agresijo, ki bi lahko ogrozila njeno samostojnost in ozemeljsko celovitost.

Bosna in Hercegovina je kompleksna država, obremenjena z notranjimi odnosi, ki so v glavnem izzvani z različnimi političnimi dejavniki, od katerih so najpomembnejši:

- zaostala politična in družbena gibanja, kot posledica vojne in nacionalističnih gibanj;
- počasna implementacija daytonskega sporazuma;
- težave zaradi politične tranzicije, zaradi katerih je razvoj in učinkovitost izvršilne, zakonodajne in sodne veje oblasti upočasnjene;
- težave pri prehajanju na tržno ekonomijo, ki omejujejo domače in tuje investicije. Posledica tega pa so: rast sive ekonomije in črnega trga, tehnološko zaostajanje, počasen proces privatizacije in neizenačena dinamika rekonstrukcije med vojno poškodovane infrastrukture;
- nezmožnosti izvajanja učinkovitega nadzora nad mejami omogoča trgovino z mamili, orožjem in belim blagom ter uspešno skrivanje in prehajanje meje obtoženih oseb, vojnih zločincev, mednarodnih kriminalcev in teroristov;
- velika nezaposlenost, zaradi katere se je povečala emigracija visoko izobraženih mladih ljudi, a tudi splošno siromaštvo in družbena delitev. Vse to tudi prispeva k družbeni nestabilnosti, zmanjšuje existenco upokojencev in ostalih bolj ogroženih skupin, ki potrebujejo socialno pomoč;
- prevelika količina neprimerno shranjenega orožja in streliva, ki lahko povzročijo ekološko katastrofo;
- neeksplodirane mine in druga eksplozivna ubojna sredstva po celem ozemlju, so konstantna fizična nevarnost za državljane, hkrati pa so ovira razvoju kmetijstva, turizma in vlaganju tujega kapitala;
- ekološki problemi, vključno z naravnimi in tehnološkimi katastrofami, problemi upravljanja s tehnološkim, komunalnim in vojnimi odpadki, degradacija obdelovalnega zemljišča in gozdnih virov, onesnaženost vode in zraka ter počasen razvoj splošnih standardov in konvencij za zaščito okolja.

Izzivi, s katerimi se Bosna in Hercegovina srečuje kot država jugovzhodne Evrope, so zaradi nestabilnosti (posledica tranzicijskega procesa k tržni ekonomiji) in splošnega slabega stanja ter ekonomskega zaostajanja celotne regije v primerjavi z razvitim svetom zelo veliki. Geografsko ima Bosna in Hercegovina pomembno lego, kjer se križajo poti med Evropo in Azijo in po katerih poteka transport nafte, plina, pa tudi ilegalna trgovina z orožjem, drogo in belim blagom. Ta smer pa se lahko uporabi tudi za tranzit terorističnih skupin in sredstev za izvajanje terorističnih akcij.

Kot navaja Prezelj (Prezelj 2005, 51) »je za sodobne družbe problematično in paradoksalno to, da se večina groženj varnosti širi transnacionalno preko obstoječih komunikacijskih sredstev. Tako kriminalne združbe izkoriščajo obstoječi pretok blaga in storitev za pranje denarja, tihotapljenje drog, ljudi, nevarnih snovi, orožja itn«.

Ta regija je bila v zadnjem desetletju dvajsetega stoletja prizorišče različnih interesov in spopadov, ki so zapustili določene ekonomske, psihološke in socialne posledice. Lahko bi rekli, da so tudi sedaj še vedno prisotne težnje po secesiji, avtonomiji in neodvisnosti določenih etničnih skupin, ki z veliko mero podpore zunanjih dejavnikov in ob veliki koncentraciji vojaških zmogljivosti stanje dodatno otežujejo.

»Zato ima Bosna in Hercegovina glede varnosti naslednje prioritete (Bijela knjiga odbrane Bosne i Hercegovine 2005, 14):

- zaščita neodvisnosti, suverenosti in ozemeljske celovitosti;
- zaščita ustavnega reda in z njim garantiranih človekovih pravic ter svoboščin;
- razvoj neodvisne ekonomije, ki je predpogoj za ustvaritev vseh vrst neodvisnosti in realnih razmer za izboljšanje življenjskega standarda ter za priključitev k Evropski uniji;
- priključitev k sistemu kolektivne varnosti kot realno najprimernejšem načinu realizacije varnostnih prioritete Bosne in Hercegovine«.

Bosna in Hercegovina se torej nahaja pred ključnim obdobjem v razvoju svojega obrambnega sistema in oboroženih sil. S podpisom daytonskega sporazuma sta bili na območju države Bosne in Hercegovine vzpostavljeni in nameščeni dve vojski, razdeljeni med entitetami. Praktično gledano so v Bosni in Hercegovini obstajale celo tri vojske, saj je bila Vojska Federacije Bosne in Hercegovine sestavljena iz bošnjaške in hrvaške komponente. Obe entitete sta imeli svoje ministrstvo za obrambo in na osnovi tega popoln nadzor nad svojo vojsko. Zato je bila vloga države, skoraj na vseh področjih funkcioniranja obrambnega sistema, kljub posameznim sklenjenim dogovorom na ravni države zanemarljiva.

Po spremenjenem varnostnem okolju in po izraženi pripravljenosti Bosne in Hercegovine za vključitev v sisteme kolektivne varnosti, še posebno v Nato, je bilo jasno, da Bosna in Hercegovina s sedanjim obrambnim sistemom in divergentnimi oboroženimi silami ne izpolnjuje pogojev za priključitev. Prav tako je obrambni sistem netransparentno, nekredibilno in brez pravega učinka porabljal presežne vire (kadrovske, materialne in finančne), kar je bilo za državo v slabi ekonomski situaciji nevzdržno. To je bil vzrok za preoblikovanje obrambnega sistema in prestrukturiranje oboroženih sil, kar je pripeljalo do organizirane in vodene obrambne reforme.

5. BOSNA IN HERCEGOVINA PRED OBRAMBNO REFORMO

5.1. Daytonski sporazum

»Šele ko so ZDA in Nato poleti 1995 vojaško posredovale z letalskimi silami proti vojski bosanskih Srbov, ki je takrat nadzorovala 70 % ozemlja Bosne in Hercegovine (operacija The Deliberate Force), so se ustvarile možnosti za mirovni sporazum v Daytonu (Žabkar 2003, 127)«.

Tako so se v vojaškem oporišču Wright-Paterson pri mestu Dayton V ZDA, 1. 11. 1995 začela mirovna pogajanja med Hrvaško, Srbijo in Bosno in Hercegovino. Predsedniki vseh treh držav so 21. 11. 1995 parafirali mirovni sporazum, ki je predvidel enotno Bosno in Hercegovino znotraj avnojskih meja, vrnitev beguncev na domove, svobodno gibanje po vsej državi in namestitev 60 000 vojakov pod poveljstvom zveze Nato. Mirovni sporazum so dokončno podpisali 14. 12. 1995 v Parizu. Podpis daytonskega mirovnega sporazuma¹², pomeni ustavitev vojne in nasilja v Bosni in Hercegovini ter začetek pogajanj o ustanovitvi države Bosne in Hercegovine.

Glavni udeleženci in podpisniki teh pogovorov so bili predsednik Bosne in Hercegovine Alija Izetbegović, predsednik Hrvaške Franjo Tuđman in predsednik Zvezne republike Jugoslavije Slobodan Milošević. Pri sporazumu so kot predstavnice držav kontaktne skupine sodelovale tudi Združene države Amerike, Velika Britanija, Francija, Nemčija, Rusija ter posebni odposlanec Evropske skupnosti.

---

¹² Izvirnik daytonskega sporazuma je leta 2006 izginil iz arhiva predsedstva Bosne in Hercegovine, kar v neki meri odraža nezrelost oblasti. Predsednik predsedstva Bosne in Hercegovine Željko Komšić je dejal, da bodo preiskovalni organi skušali ugotoviti, kje je izvirnik, visoki predstavnik mednarodne skupnosti Miroslav Lajčak pa je bil bolj čustven: »Ne vem, ali je ta novica bolj žalostna ali smešna. Vem pa, da je še en izvirnik daytonskega sporazuma v Parizu«.

Daytonski mirovni sporazum je Bosni in Hercegovini zagotovil ustavo, ki vzpostavlja politično ureditev Bosne in Hercegovine z dvema etničnima entitetama in institucije Bosne in Hercegovine, poleg tega pa še:

- ozemeljsko celovitost in integriteto,
- kontinuiteto državnosti Bosne in Hercegovine kot mednarodnopravnega subjekta ter
- notranjo reintegracijo z vzpostavitvijo miru, demokratičnih institucij in vrnitvijo beguncev.

»Daytonski sporazumi ne omenjajo agresije, genocida, vojnih zločinov in nekaznovanja vojnih zločincev. Še huje – uresničitev sistema, napačno zastavljenega že od začetka, graditev novih institucij in njihovo vodenje pod ravno mednarodnega protektorata so prepustili politikom, ki so bili odgovorni za vojno in številne zločine. Skupni rezultat prakse je slabo delujoč, pogosto notranje ohromljen sistem z velikanskim, potratnim in neučinkovitim uradniškim aparatom (Bebler 2006, 22-25)«.

V sporazumu so zapisane številne naloge (tudi podrobnosti), ki naj bi končno pripeljale do oblikovanja skupne demokratične države, v kateri bi vladala mir in spoštovanje človekovih pravic.

Daytonski mirovni sporazum je postal dejansko kratkoročna rešitev, kako končati vojaški spopad v Bosni in Hercegovini. »Kljub temu da je sporazum lahko miroljubna možnost pri iskanju trajne rešitve za Bosno in Hercegovino, pa ostaja nejasen glede glavnega problema, ki je povzročil spopad, to je, ali bi morala biti Bosna in Hercegovina združena, večetnična država ali država, razdeljena med dve ali tri zelo avtonomne ali celo neodvisne entitete (Daalder 1998, 6)«.

S podpisom daytonskega sporazuma so bili nagrajeni predvsem agresorji, ki so tako v svojo last dobili ozemlje, ki so ga osvojili med vojno. Tako so legalizirali njihova številna osvajanja ter državo razdelili na dva dela in okrožje Brčko.

Mednarodna skupnost se je uklonila tudi temeljni zahtevi Slobodana Miloševića po legalizaciji in ohranitvi do takrat nepriznane in z vojno odcepljene Republike

srbske. Srbom so tako dopustili, da so zadržali 49 % teritorija, čeprav jih je leta 1991 tam živel samo nekaj čez 33 %. Tudi vprašanje Brčkega na Savi in koridorjev, ki spajajo vzhodne in zahodne dele Republike srbske je ostalo nerešeno.

Vprašanje petih glavnih mest je bilo rešeno tako, da se Sarajevo deli med Bošnjake in Srbe, Tuzla in Zenica sta bošnjaški, Banja Luka srbska, Mostar pa se deli med Bošnjake in Hrvate. Če se temu prišteje še naslednjih pet največjih mest, in sicer Bihač, Bugojno in Travnik, ki so pod nadzorom Bošnjakov, ter Doboj in Brčko, ki sta pod nadzorom Srbov, potem se lahko zaključi, da Hrvati kot 20 % populacija Bosne in Hercegovine, nimajo svoje uprave niti v enem od desetih največjih mest.

Za daytonski sporazum bi lahko rekli, da temelji na nelogičnostih, protislovljih in asimetriji tako v gospodarstvu kot na socialni ravni delovanja države s srednjo ravno kantonov v Federaciji Bosne in Hercegovine in brez njih v Republiki srbski. Cilj daytonskega sporazuma je bil nedvoumno ponovna vzpostavitev in sožitje med skupnostmi v večnarodni, večverski in večkulturni deželi. Vendar so nove administrativne meje posledično razbile nekoč enovite gospodarske in infrastrukturne sisteme in zabetonirale nacionalne meje ozemlja, s čimer se je dosegel visok odstotek etnične čistosti. Po vojni demografski tokovi niso bistveno spremenili etnične podobe, ki je nastala po podpisu daytonskega sporazuma. Ko sedaj govorimo o Bosni in Hercegovini in njenem ustroju, avtomatično govorimo o seštevku treh narodov, ki živijo v svojih visoko homogenih pokrajinah.

Hrvaška, Zvezna republika Jugoslavija in Bosna in Hercegovina so za uresničitev daytonskega sporazuma junija 1996 sklenile firenški sporazum, ki vsebuje šest protokolov. Znotraj tega sporazuma so se določile številne omejitve za oklepno oborožitev, topništvo in letalstvo. Določeno je bilo tudi razmerje sil med Zvezno

republiko Jugoslavijo, Republiko Hrvaško in Bosno in Hercegovino ter razmerje sil znotraj Bosne in Hercegovine¹³.

»Mednarodna skupnost, zlasti Združene Države Amerike in Evropska unija, umetno vzdržuje Bosno in Hercegovino kot enotno državo. Mogoče je sklepati, da so interesi teh mednarodnih subjektov dovolj močni, da vsilijo uresničitev daytonskega sporazuma in tako ohranijo Bosno in Hercegovino kot umetno politično entiteto (Grizold 1999, 28)«.

Čeprav so se vse tri strani zavezale, da bodo sporazum tudi spravile v življenje, še posebno vzdrževale mir med seboj, omogočile vrnitev beguncev in razseljenih oseb, vzpostavile večnacionalno in večkulturno življenje po zahodnem vzoru, jim to do danes ni v celoti uspelo. Celo nasprotno, odpori proti taki rešitvi so z vseh treh strani vse močnejši. V tem sicer prednjačijo Srbi, ki še vedno razmišljajo o priključitvi Republike srbske Srbiji, še posebno po razglasitvi neodvisnosti Kosova. Bošnjaki si želijo enotno Bosno in Hercegovino pod njihovo jurisdikcijo in s srbsko in hrvaško manjšino. Hrvati pa si prizadevajo, da bi ohranili status ustavnega-konstitutivnega naroda oziroma da bi vzpostavili tretjo teritorialno entiteto, ki bi jo nadzorovali.

Seveda te zahteve in dejansko težavno vzpostavljanje veljavnih dogovorov med vsemi tremi stranmi ne izhajajo samo iz etničnega sovraštva, ampak tudi iz dejstva, da nobena od vpletenih strani dejansko ni zadovoljna z daytonskim sporazumom. Zato vsaka stran še vedno upa, da bo lahko vplivala na mednarodno skupnost in pridobila podporo za spremembo sporazuma v svoj prid.

5.2. Institucionalne rešitve

Nikoli doslej še ni bila tako vesplošno izražena težnja po miru, svobodi, sodelovanju, medsebojnem spoštovanju in strpnosti, po odpravljanju konfliktov, sovražnosti in vojaških uničevanj. Rekonciliacija kot pomiritev je prepoznana

---

¹³ Razmerje sil je bilo 5 : 2 : 2 za Zvezno republiko Jugoslavijo naproti Republiko Hrvaški in Bosni in Hercegovini, znotraj Bosne in Hercegovine pa 2 : 1 v korist Federacije Bosne in Hercegovine proti Republiko srbski.

kot znamenje časa, kot neodložljiva naloga. Toliko bolj, če hočemo svet ohraniti in urediti življenje prijazno in tako sprostiti neizčrpne vire ustvarjalnosti v vsakem človeku, ne glede na barvo kože, vero, kulturo, narodnost ali prepričanje. Rekonciliacija postaja univerzalna vrednota. Spraviti se s seboj, s soljudmi, med narodi, državami, kulturami, religijami je zahteva sodobnega človeka in človeštva. Čeprav utrujen in prebičan zaradi grozot medsebojnega uničevanja in iztrebljanja v vojnah, je človek vedno znova vstajal v veri in upanju, da se ne bodo nikoli več ponovile. Ni pa jih ne opravičeval in ne pozabljal. Stara judovska modrost pravi, da želja po pozabljenju podaljšuje pregnanstvo, skrivnost odrešitve pa je spomin. Spomin je izkušnja, je vir vere v odrešitev, v rekonciliacijo. Izkušnja poraja upanje, poraja vero v odrešitev, v ponovno združitev ločenih, v spravo. Kdor pozablja, izgublja to vero (Kučan 1998).

»Realnost po letu 1990 – vojne v Bosni, Čečeniji, Ruandi, Somaliji – je močno spremenila optiko »klasičnih nacionalnih držav«. V tem smislu: pravica do samoodločbe sama po sebi nikakor ne prispeva k utrjevanju miru. Njena uresničitev – to je nastanek novih držav – prav tako ne preprečuje konfliktov, temveč jih prej spodbuja. Skladno s to logiko tudi ni mogoče zanikati, da je pravica do samoodločbe prej problem (mednarodni) kot pa njegova rešitev (Russett in Starr 1992, 47)«. Izhajajoč iz tega je Bosna in Hercegovina problem mednarodne skupnosti, ki ga je ustvarila sama. Država je znova postavljena in mednarodno priznana. V svojem delovanju pa ima pomanjkljivosti, ki se kažejo v notranji neurejenosti, od katerih institucionalna rešitev, nastala po vojni, ni nikakršna izjema.

Državna ureditev Bosne in Hercegovine sodi med najbolj zapletene na svetu. Po sprejetju daytonskega sporazuma in njegovem podpisu, decembra 1995 je Bosna in Hercegovina postala država dveh entitet. Od takrat naprej je suverena država, razdeljena na dve entiteti in sicer na:

- Federacijo Bosne in Hercegovine, v kateri živijo v večini združeni Bošnjaki (Muslimani) in bosanski Hrvati ter
- Republiko srbsko, v kateri pretežno živijo bosanski Srbi.

Obe entiteti med seboj razmejuje tako imenovana administrativna meja oziroma po daytonskem sporazumu »medentitetna mejna črta«, ki je v začetku služila za nadzor prekinitve spopadov.

Državo vodi in predstavlja tričlansko predsedstvo, njegovi člani so predstavniki vseh treh entitet (Bošnjak, Hrvat in Srb), ki se na čelu predsedstva menjajo vsakih šest mesecev.

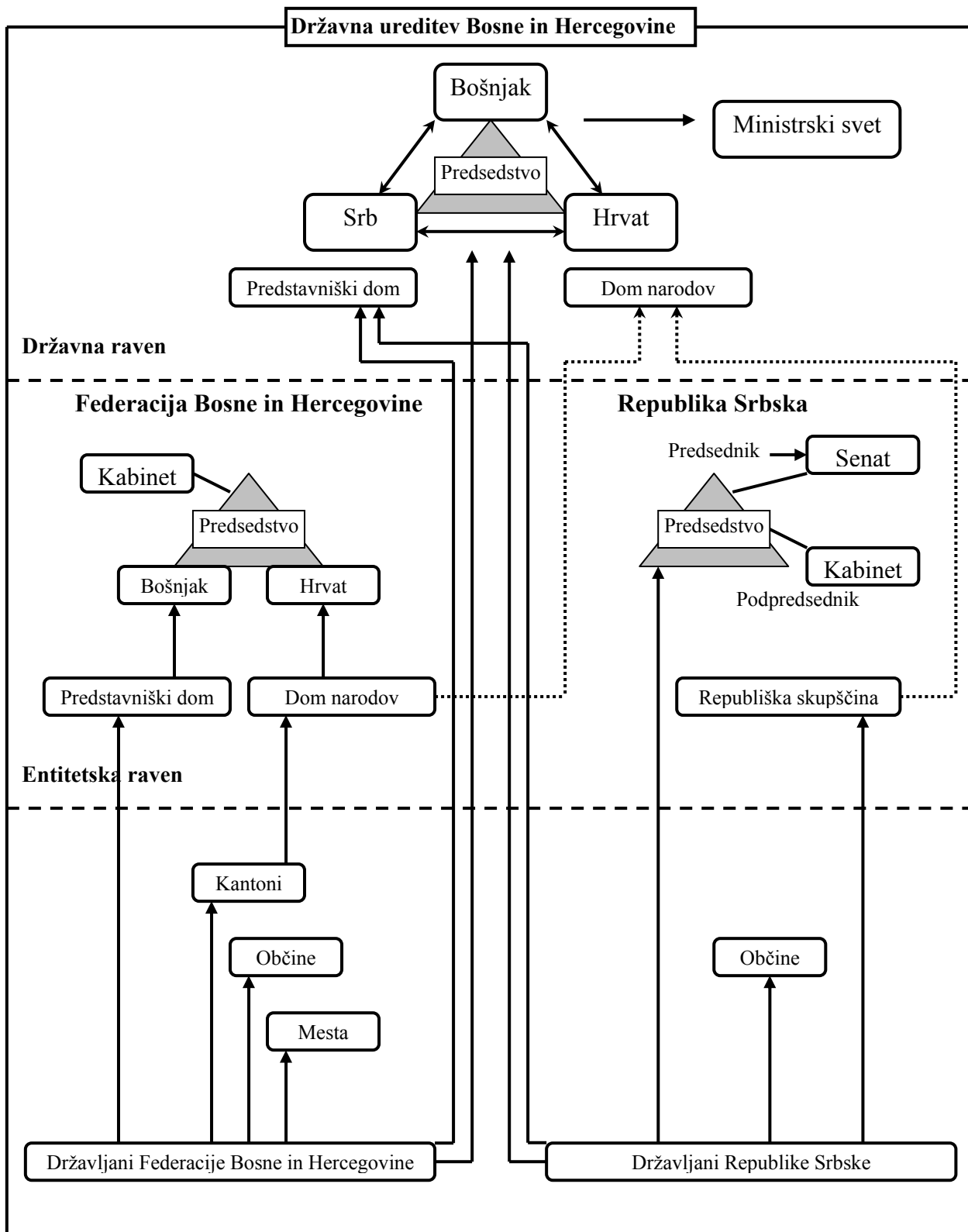
Na državni ravni imajo še Ministrski svet, Predstavniški dom in Dom narodov. Predsednika Ministrskega sveta (predsednika vlade) imenuje tričlansko predsedstvo, medtem ko ministre izbira predsednik Ministrskega sveta, vse pa potrjuje Predstavniški dom.

V Predstavniškem domu (42 predstavnikov: 14 iz Republike srbske in 28 iz Federacije Bosne in Hercegovine) in Domu narodov imajo vse tri etnične skupine enako število sedežev, kar omogoča enakopravnost vseh treh konstitutivnih narodov na državni ravni. Sodno oblast predstavljajo po dva (2) sodnika iz vsake etnične skupine in trije (3) sodniki, predstavniki mednarodne skupnosti.

Institucionalnih rešitev, nastalih po sprejetju daytonskega sporazuma, zaradi svoje kompleksnosti večkrat ne razumejo niti sami prebivalci Bosne in Hercegovine. Za njih je bistveno, da imajo na vseh ravneh svojega predstavnika, ki uveljavlja njihove interese oziroma onemogoča interese ostalih dveh nacionalnosti, saj se vsi dogovori sprejemajo na podlagi konsenza.

Problem, ki ga največkrat poudarja bošnjaški del, je prav enakovredno zastopanje vseh treh konstitucionalnih narodov v vseh institucijah in organih delovanja države. Glede na to, da so Bošnjaki večinska nacionalnost, imajo v institucijah vodstva države enako zastopanost kot Srbi in Hrvati. To se izrazito vidi pri zastopanosti bosanskih Hrvatov, ki so v Bosni in Hercegovini v manjšini, vendar lahko onemogočijo sprejetje katerekoli odločitve.

Shema 5.1: Državna ureditev Bosne in Hercegovine

Vir: Bosna in Hercegovina (2002, 33)

5.2.1. Federacija Bosne in Hercegovine

Federacija Bosne in Hercegovine je država dveh entitet Bosne in Hercegovine. S podpisom washingtonskega sporazuma 18. 3. 1994 se je končal hrvaško-bošnjaški spopad/vojna v Bosni in Hercegovini. Država v državi je nastala 30. 3. 1994¹⁴ takoj po končanem hrvaško-muslimanskem spopadu in temelji na podlagi washingtonskega sporazuma med Republiko Hrvaško in Republiko Bosne in Hercegovine.

Organiziranost na ravni Federacije Bosne in Hercegovine je enaka kot na državni ravni, s tem da predsedstvo predstavljata le predsednik in podpredsednik Federacije Bosne in Hercegovine (predstavniki Bošnjakov in predstavniki bosanskih Hrvatov). V Federaciji Bosne in Hercegovine obstajajo tri veje oblasti, in sicer zakonodajna, izvršilna in sodna. Na ravni Federacije Bosne in Hercegovine predstavljata zakonodajno oblast Predstavniški dom in Dom narodov, izvršilno oblast predsednik in podpredsednik Federacije Bosne in Hercegovine ter predsednik vlade, tretjo vejo oblasti, tj. sodno oblast, pa predstavljajo konstituirana sodišča in tožilstva na različnih nivojih.

Nižja stopnja oblasti od ravni Federacije Bosne in Hercegovine je v kantonih (kantonalne skupščine), prav tako pa imajo na ravneh občin še občinske svete (lahko več mest skupaj) in na ravni posameznih mest mestne skupščine.

Federacija Bosne in Hercegovine¹⁵ je razdeljena na 10 kantonov, v njihovem okviru pa so organizirane občine. Trije kantoni so večinsko poseljeni s pripadniki hrvaške nacionalnosti, dva kantona sta mešane sestave, hrvaške in bošnjaške

---

¹⁴ 30. 3. 1994 je bila v Sarajevu izvedena državotvorna seja Skupščine Federacije Bosne in Hercegovine, na kateri je bila sprejeta ustava Federacije Bosne in Hercegovine. Na seji so sodelovali poslanci, ki so bili z volitvami 1990. leta izvoljeni v Skupščino Republike Bosne in Hercegovine. Skupščina je prenehala z delom leta 1996 po izvedenih parlamentarnih volitvah Federacije Bosne in Hercegovine.

¹⁵ Federacija Bosne in Hercegovine meri 26 110 km² in ima skupaj 2 318 972 prebivalcev, njena poseljenost pa je 88 prebivalcev na km².

nacionalnosti, v ostalih petih kantonih pa prevladujejo predvsem pripadniki bošnjaške nacionalnosti.

Glavno mesto je Sarajevo, pomembno vlogo pa ima tudi Mostar kot kulturno, zgodovinsko in nacionalno središče bosanskih Hrvatov. V Mostarju se nahajajo tudi štiri federalna ministrstva.

Z zadnjimi ustavnimi spremembami so tudi Srbi postali enakovreden narod v Federaciji Bosne in Hercegovine, ki ima sedaj v svoji sestavi tri enakovredne narode, in sicer Bošnjake, Hrvate in Srbe, ter tri uradne jezike (bosanski, hrvaški, srbski).

5.2.2. Republika srbska

Republika srbska je druga od dveh entitet znotraj Bosne in Hercegovine. Med politično krizo, ki je nastopila po odcepitvi Republike Hrvaške in Republike Slovenije od SFRJ 25. 6. 1991, so bosanski Srbi ustanovili skupščino, ki je 21. 11. 1991 razglasila, da vse občine, mestne občine in naselja, kjer je več kot 50 % prebivalcev glasovalo, da Bosna in Hercegovina ostane v Jugoslaviji, postanejo del »srbskega avtonomnega teritorija«.

Skupščina je 9. 1. 1992 sprejela deklaracijo, s katero je objavila in vzpostavila drugo državo v državi, in sicer »Republiko srbsko Bosne in Hercegovine«. Republiko srbsko so sestavljala ne samo območja, kjer so bili Srbi kot nacionalnost v večini, temveč tudi območja, kjer so Srbi predstavljali manjšino, pa se je med 2. svetovno vojno nad njimi izvajal genocid. Evropska unija je 6. 4. 1992 priznala neodvisnost Bosne in Hercegovine. Kot odgovor je Republika srbska Bosne in Hercegovine¹⁶ že takoj naslednji dan 7. 4. 1992 razglasila svojo neodvisnost.

---

¹⁶ 12. 8. 1992 Republika srbska Bosne in Hercegovine uradno preneha v nazivu države uporabljati besedilo »Bosna in Hercegovina«. Njen uradni naziv postane zgolj »REPUBLIKA SRBSKA«.

Republika srbska je bila torej razglašena 9. 1. 1992, kot entiteta v sestavi Bosne in Hercegovine, verificirana pa z daytonskim mirovnim sporazumom in podpisom pogodbe v Parizu 14. 12. 1995, s katerim se je tudi uradno končala vojna (1992–1995). Glavno in največje mesto Republike srbske je Banja Luka z več kot 200 000 prebivalcev, ki predstavlja upravni, gospodarski in kulturni center.

Površina Republike srbske¹⁷ zajema del Bosanske Krajine, Semberije, Posavine in Hercegovine in dele Podrinja, Sarajevske kotline in del Jadranskega primorja. Republika srbska zavzema 49 % skupne površine Bosne in Hercegovine.

Republika srbska za razliko od Federacije Bosne in Hercegovine ni organizirana in povezana v kantone, temveč je organizirana v 63 občin¹⁸. Meje Republike srbske v glavnem bazirajo na politični razdelitvi, ki je rezultat vojnega delovanja na prostoru Bosne in Hercegovine.

Na ravni Republike srbske¹⁹ je organizirano predsedstvo, ki ga sestavljata predsednik in podpredsednik s svojim kabinetom in Senatom. Republiška skupščina predstavlja zakonodajno telo v Republiki srbski. Predsednik, podpredsednik in člani republiške skupščine so izvoljeni na neposrednih volitvah.

5.3. Ustavno-zakonodajni predpisi

Ustavno-zakonodajni predpisi Bosne in Hercegovine so bili pred obrambno reformo, milo rečeno, višek poroga državni instituciji in samem delovanju oboroženih sil ter obrambnega sistema, predvsem pa državi kot subjektu

---

¹⁷ Republika srbska meri 24 811 km² in ima 1 512 178 prebivalcev, gostota poseljenosti pa je 60 prebivalcev na km².

¹⁸ Distrikt Brčko ima poseben status in pripada tako Republiki srbski kot Federaciji Bosne in Hercegovine. Z odlokom arbitražne komisije za Brčko je pod direktno upravo Bosne in Hercegovine.

¹⁹ Grb, zastava in himna Republike srbske so z odlokom Ustavnega sodišča Bosne in Hercegovine razglašeni kot neustavni in diskriminatorni proti Bošnjakom in Hrvatom ter ostalim državljanom nesrbske nacionalnosti.

mednarodne skupnosti. Narava ustav in zakonov entitet je dobesedno paralizirala delovanje države glede obrambe ter rušila njeno kredibilnost pred subjekti mednarodne skupnosti.

V ustavi Bosne in Hercegovine se termina obramba v povezavi z državo eksplicitno ne omenja. V posameznih odsekih se sicer termin posredno pojavi, vendar predvsem v korelaciji z državnimi institucijami, kot je predsedstvo Bosne in Hercegovine. Zato je ustavna ureditev Bosne in Hercegovine, kjer ni jasno opredeljena obramba države, kontradiktorna z ustavnimi ureditvami modernih evropskih držav, ki to področje v svojih ustavah jasno definirajo.

V ustavi Federacije Bosne in Hercegovine²⁰ je entiteti dana izključna pravica za organiziranje in izvajanje obrambne politike za zaščito ozemeljske celovitosti, vključno s poveljevanjem nad oboroženimi silami Federacije Bosne in Hercegovine, podpisovanjem vojaških sporazumov, skladno z ustavo Bosne in Hercegovine, in v koordinaciji s Stalnim odborom za vojaška vprašanja in Svetom ministrov. Ustava daje pristojnost poveljevanja in kontrole nad Vojsko Federacije Bosne in Hercegovine predsedniku entitete, ki je hkrati tudi vrhovni poveljnik oboroženih sil.

Tudi v ustavi Republike srbske je eksplicitno navedeno, da je pristojnost poveljevanja in kontrole nad Vojsko Republike srbske v domeni predsednika entitete. »V vojni in miru poveljuje Vojski Republike srbske predsednik republike v skladu z ustavo in zakonom na osnovi o odredbe o civilni kontroli iz V.5(a) člena Ustave Bosne in Hercegovine (Put u partnerstvo za mir 2003, 56)«.

Tako je Republika srbska na obrambnem področju pristojna:

- za reguliranje in varovanje integritete, ustavnega reda in ozemeljske celovitosti,
- za obrambo države in njeno varnost,

---

²⁰ Ustava Federacije Bosne in Hercegovine je bila sprejeta leta 1994 pred podpisom daytonskega sporazuma.

- za izvajanje vseh aktivnosti v primeru neposredne vojne nevarnosti, vojne ali izrednega stanja.

Zakon o obrambi Federacije Bosne in Hercegovine je določal sistem in organizacijo obrambe v tej entiteti. V samem zakonu je bila definirana odgovornost in pristojnost entitete ter njenih institucij, kot tudi pravice in pristojnosti kantonov, občin, prebivalcev in drugih pravnih oseb. V te dolžnosti in pravice je bila tudi zajeta zaščita meje in financiranje vojske entitete.

Primarno poslanstvo zakona je bilo, da vzpostavi delujočo vojaško organizacijo, sposobno izvajati operacije v vojni in miru. Glavni cilji zakona so bili:

- vzpostavitev civilnega nadzora nad Vojsko Federacije Bosne in Hercegovine;
- vzpostavitev skupnega ministrstva za obrambo in struktur vojaškega poveljevanja;
- vzpostavitev manjše in fleksibilne linije poveljevanja v vojnih operacijah;
- zagotoviti jasno koordinacijo in enoten nadzor nad oboroženimi silami;
- definirati jasne pristojnosti in odgovornosti civilnih pooblaščenecv in častniške elite na obrambnem področju;
- zagotoviti delovanje oboroženih sil izključno pod poveljstvom entitete in civilnega nadzora članov predsedstva Bosne in Hercegovine.

Federacija Bosne in Hercegovine je bila tako odgovorna za načrtovanje in organiziranje obrambnega sistema, organiziranje in vodenje oboroženih sil, vzpostavitev skupnega poveljstva Vojske Federacije Bosne in Hercegovine, organiziranje sistema zaščite in reševanja ter organiziranje in pripravo varnostno-obveščevalne službe. Zanimivo je, da je bilo Ministrstvo za obrambo, skladno z zakonom, pristojno za izdelava načrta obrambe Federacije Bosne in Hercegovine, kar po svoje jasno definira odnos do skupne države in posredno do Republike srbske.

Tudi v Republiki srbski je zakon o obrambi jasno definiral obrambni sistem entitete ter pravice in dolžnosti institucij ter posameznikov pri obrambi samostojnosti, ozemeljske celovitosti in ustavnega reda Republike srbske.

»Pri tem je bil zelo izražena vloga predsednika Republike srbske, kot vrhovnega poveljnika oboroženih sil, ki je imel skladno z zakonom naslednje pristojnosti (Put u partnerstvo za mir 2003, 58):

- ukaže izvajanje Načrta obrambe Republike srbske;
- vodi obrambo in poveljuje Vojski Republike srbske v miru oziroma z oboroženimi silami v vojni;
- ukaže izvajanje ukrepov za povečanje pripravljenosti ter drugih ukrepov, bistvenih za obrambo in splošno ali delno mobilizacijo;
- definira strategijo oboroženega boja in pravila uporabe sil za obrambo Republike srbske in za vodenje vojne;
- razglasi »stečaj« v občinah in poslovnih sistemih za obdobje neposredne nevarnosti ali vojnega stanja, če organi lokalnih oblasti in proizvodne zmogljivosti niso skladne z obrambnimi cilji;
- določa potrebe glede opremljanja in oboroževanja za obrambo Republike srbske«.

Glede zakona o vojski, ki je sestavni del obrambne zakonodaje, je zanimivo, da ga v Federaciji Bosne in Hercegovine niso imeli, vsaj skupnega ne ²¹. Pomanjkanje zakonskih predpisov je omogočalo dvojnost in paralelnost obrambnih struktur v Vojski Federacije Bosne in Hercegovine. Kot primer naj navedem, da je bilo poenotenje činov med obema komponentama vojske izvedeno šele leta 1997.

Republika srbska je v nasprotju z Vojsko Federacije Bosne in Hercegovine imela svoj zakon o vojski Republike srbske. Z njim je, tako kot je običajno v vseh oboroženih silah, določila razmerja in regulirala delovanje znotraj oboroženih sil.

---

²¹ Bošnjaška komponenta je uporabljala Zakon o službi v Vojski Republike Bosne in Hercegovine iz leta 1992, hrvaška komponenta pa je uporabljala Zakon o službi v Hrvaškem svetu obrambe iz leta 1994.

Generalno gledano je bila ustavna ureditev države in entitet na področju obrambe neusklajena in solistična. Na državni ravni ni obstajal zakon o obrambi, ki bi reguliral in definiral pristojnosti države in njenih institucij v obrambnem resorju. Čeprav Obrambna politika, Odločba o organiziranju in funkcioniranju institucij za obrambo Bosne in Hercegovine ter poslovnik Stalne komisije za vojaška vprašanja definirajo pristojnosti na državni ravni, ti dokumenti nimajo statusa zakona.

Torej je bilo treba pripraviti sveženj ustavnih amandmajev ter pripraviti nove ali popraviti stare zakone na obrambnem področju in na drugih področjih delovanja s ciljem, da se okrepi vloga države, a tudi, da se popravijo, dopolnijo ali prekličejo veljavni zakoni na entitetski ravni. Le z ureditvijo ustavno–zakonodajnih predpisov, ki spadajo med najpomembnejše vsebine reforme, je bila pot k obrambni reformi odprta.

5.4. Oborožene sile BiH

Tako kot so bili po koncu vojne razdeljeni organi oblasti v Bosni in Hercegovini na dve entiteti, so bile razdeljene tudi oborožene sile Bosne in Hercegovine na dve vojski, in sicer:

- Vojsko Republike srbske in
- Vojsko Federacije Bosne in Hercegovine.

Konec vojne je v Bosni in Hercegovini kot svojo nujno posledico prinesel preštevilčne vojske tako na strani Federacije Bosne in Hercegovine kot Republike srbske.

Prav tako je bilo na relativno majhnem prostoru nameščene in v uporabi veliko vojaške opreme, oborožitve in oborožitvenih sistemov. »Na koncu vojne je bilo na celotnem ozemlju države 420 000 vojaških oseb Vojske Federacije Bosne in Hercegovine ter Vojske Republike srbske²² (Put u Partnerstvo za mir 2003, 65)«.

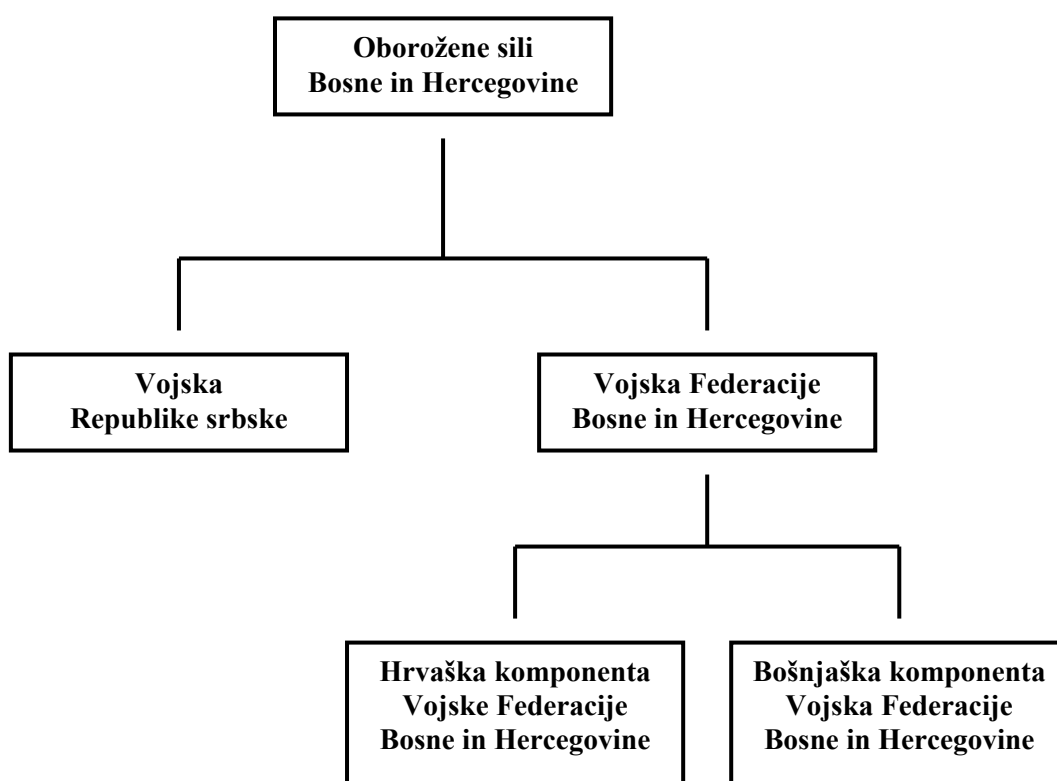
---

²² Vojska Federacije Bosne in Hercegovine je po končani vojni štela 264 000 pripadnikov. Vojska Republike srbske pa 154 000 pripadnikov.

Skladno z daytonskim sporazumom so se predstavniki obeh entitet dogovorili, da bodo zmanjšali število težke oborožitve na dogovorjene kvote²³ ter da bodo zmanjšali število svojih oboroženih sil²⁴.

Vojska Republike srbske je bila popolnoma samostojna in neodvisna od federacije, medtem ko je bila Vojska Federacije Bosne in Hercegovine sestavljena iz dveh komponent, to je iz komponente Bošnjakov in komponente Hrvatov. Vojska Federacije Bosne in Hercegovine je imela skupno poveljstvo in je delovala enotno, čeprav so se pojavljale bistvene razlike med pripadniki ene in druge komponente v opreми in usposobljenosti.

Shema 5.2: Oborožene sile Bosne in Hercegovine

²³ Od leta 1996 sta obe entiteti odstranili skupno 4 700 kosov težke oborožitve.

²⁴ Dogovorili so se, da število pripadnikov v Vojski Republike srbske ne bo večje od 56 000 pripadnikov in v Vojski Federacije Bosne in Hercegovine ne večje od 55 000 pripadnikov.

Osnovne značilnosti obrambnega sistema so bile:

- močno spolitizirana poveljniška struktura;
- šibek civilni in parlamentarni nadzor;
- skoraj nikakršne povezave ali komunikacije med obrambnimi ministrstvi in generalštabi;
- pomanjkanje transparentnosti pri pripravi proračuna in upravljanju z njim ter
- razdrobljena politična avtoriteta in pomanjkanje zaupanja.

Glede na težek ekonomski položaj Bosne in Hercegovine je bilo kmalu jasno, da je struktura oboroženih sil prevelika, kar je leta 1999 pripeljalo do ponovnega zmanjšanja števila pripadnikov v vojskah obeh entitet. »Vojska Federacije Bosne in Hercegovine se je tako zmanjšala na 30 000 pripadnikov, Vojska Republike srbske pa na 12 000 pripadnikov (Put u partnerstvo za mir 2003, 65)«.

Kljub zmanjšanju je kmalu postalo jasno, da je skupno število 42 000 pripadnikov še vedno večji zalogaj, kot si ga Bosna in Hercegovina realno lahko privošči, a tudi, da sta obe vojski finančno nesprejemljivi. To dejstvo je vodilo v ponovno zmanjšanje pripadnikov obeh vojsk in do leta 2002 je bilo na ozemlju države le še 33 000 vojakov.

»V letu 2003 je pred izvedbo obrambne reforme imela Vojska Federacije Bosne in Hercegovine 12 910 pripadnikov, Vojska Republike srbske pa 6 180 pripadnikov (Put u partnerstvo za mir 2003, 65)«. Čeprav se je število pripadnikov obeh vojsk občutno zmanjšalo, pa je bila obrambna struktura zaradi številčnosti obeh vojsk še vedno predraga, kar je tudi eden od glavnih razlogov za obrambno reformo.

Bistvena naloga ene in druge vojske je bila, da čuva svojo ozemeljsko celovitost in zagotavlja varnost lastni entitete pred grožnjami druge entitete, ne pa obramba Bosne in Hercegovine kot suverene države pred različnimi zunanjimi oblikami ogrožanja.

Na ravni države je bil v sklopu obrambne politike Bosne in Hercegovine namen oboroženih sil naslednji:

- zaščita suverenosti in ozemeljske celovitosti Bosne in Hercegovine skladno z mednarodnim pravom in ustavami države ter entitet;
- pomoč mednarodnim mirovnim misijam;
- pomoč civilnim organom oblasti, če bi se zgodila elementarna nesreča ali v primeru drugih izrednih stanj v državi, in pomoč društvom za deminiranje in izgradnjo infrastrukture.

Za izvedbo teh nalog pa se morajo vojaki usposobiti, opremiti in finančno podpreti. Ne glede na majhen spekter nalog, jih oborožene sile niso zmogle izvajati, ker je bilo vzdrževanje še vedno velikega vojaškega aparata prevelik finančni zalogaj²⁵.

Vzroke, da se poslanstva oboroženih sil ni izvajalo, bi lahko iskali še v:

- nerazviti skupni vojaški doktrini²⁶,
- različnih standardih usposabljanja²⁷,
- različni strukturi in vojni organiziranosti,
- različni opremljenosti²⁸.

S sklenjenim sporazumom iz Firenc se je težka oborožitev zmanjšala na 410 tankov, 340 oklepnih vozil, 1 500 kosov artilerijskega orožja in 21 jurišnih helikopterjev za celotne oborožene sile Bosne in Hercegovine. Vendar so bila ta

---

²⁵ Samo program »Opremi in usposobi« pod vodstvom ZDA, ki se je uradno končal leta 2003, je pomagal Vojski Federacije Bosne in Hercegovine, da je izpeljala določena usposabljanja in nakup opreme.

²⁶ Stalni odbor za vojaška vprašanja je leta 2003 sprejel Vojaško doktrino oboroženih sil Bosne in Hercegovine. Doktrina utrjuje osnove in principe, po katerih delujejo oborožene sile Bosne in Hercegovine v implementaciji nalog, zapisanih v dokumentu Obrambna politika.

²⁷ Ko je nadzor nad usposabljanjem izvajal SFOR, mu ni bil dostavljen niti en zahtevek za usposabljanje na ravni bataljona. Dejansko je bila raven usposabljanja največ četa, za izvajanje taktičnih vaj s streljanjem pa vod.

²⁸ Vojske entitet nimajo usklajenih tipov oborožitve. Raznolikost modelov in kalibrov, ki jih imajo v svoji sestavi, skupno s številom mest, na katerih so locirani, predstavlja velik logistični izziv. Kot primer naj navedem, da obstaja 300 000 jurišnih pušk v 19 različnih modelih in 6 različnih kalibrih.

števila določena leta 1996 kot protiutež oborožitvi sosednjih držav. Sedaj pa Bosna in Hercegovina ne potrebuje tako različno opremljenega vojaškega aparata²⁹, saj spet predstavlja veliko porabo finančnih sredstev.

Če pogledamo z vojaškega vidika, vidimo, da že znotraj oboroženih sil Bosne in Hercegovine ni interoperabilnosti, kar pa je eden od ključnih kriterijev za pridružitvev Natu.

5.4.1. Vojska Republike Srbije

Vojska Republike Srbije je bila kot samostojna oborožena sila Republike Srbije ustanovljena 12. 5. 1992 na seji Narodne skupščine Republike Srbije v Banja Luki. Za njenega prvega poveljnika je bil postavljen general Mladić. Vojska Republike Srbije je bila vojaška sila Republike Srbije med in po vojni v obdobju od 1992. do 2005. leta. V bistvu je kadrovsko ter po infrastrukturi in oborožitvi nasledila JLA na območju Bosne in Hercegovine.

Financirala se je s sredstvi iz ZRJ tako v medvojnem času kot tudi še po podpisu daytonskega sporazuma. Šele z močnejšim posredovanjem mednarodne skupnosti in pritiskom na oblasti v Beogradu je ZRJ ustavila financiranje. Skoraj celotno vodstvo Vojske Republike Srbije je obtoženo ali obsojeno za najtežje oblike zločinov po mednarodnem pravu pred mednarodnim sodiščem za vojne zločine v Haagu.

Po končani vojni je bila neposredno in edino zadolžena za ozemeljsko celovitost Republike Srbije, in sicer kot protiutež Vojski Federacije Bosne in Hercegovine. Odgovorna je bila samo predsedniku Republike Srbije, ki je bil tudi njen vrhovni poveljnik.

---

²⁹ Kljub viškom oborožitve pa se pri tem kaže določen paradoks, saj jim manjka predvsem draga oborožitve, in sicer na državni ravni bojna letala, na ravni Vojske Federacije Bosne in Hercegovine pa oklepni transporterji.

Vojska Republike srbske je bila sestavljena iz:

- generalštaba,
- štirih korpusov,
- vojaškega letalstva in protizračne obrambe,
- enote za podporo generalštaba,
- remontnih zavodov,
- prištabnih enot moči od voda do polka (izvidniški bataljon, enota za elektronsko bojevanje, vod RKBO, sanitetna četa, dva transportna bataljona, centri za usposabljanje, logistične enote, bataljona vojaške policije, inženirski polk, polk zvez, motorizirani polk in vojaško šolstvo).

Od 1. 1. 2006 naprej po izvedeni reformi obrambnega sistema Bosne in Hercegovine je Vojska Republike srbske integrirana v sestavo oboroženih sil Bosne in Hercegovine.

5.4.2. Vojske Federacije BiH

Vojska Federacije Bosne in Hercegovine je bila med vojno oborožena sila bošnjaške in hrvaške entitete, ki je nastala kot protiutež Vojski Republike srbske. Posebnost Vojske Federacije Bosne in Hercegovine je bila v tem, da je bila sestavljena in organizirana iz dveh komponent, in sicer Vojske Federacije – Bošnjaki in Vojske Federacije – Hrvati. Imeli so združeno poveljstvo (JC – Joint Command). Prve podrejene enote skupnega poveljstva so bile sestavljene iz:

- enote za razminiranje,
- logističnega bataljona,
- treh bošnjaških korpusov in enega hrvaškega gardnega korpusa,
- centra za usposabljanje in doktrino,
- poveljstva logistike,
- oklepne brigade,
- poveljstva VL in PZO in
- reakcijskih sil.

6. POOBLASTILO ZA OBRAMBNO REFORMO

»Prvi korak k napredku človeka ali naroda je nezaovoljstvo.«

OSCAR WILDE

Že od nastanka države Bosne in Hercegovine na podlagi sprejetega daytonskega sporazuma se je skušala prebroditi vojna razdeljenost države. Potreba po obrambni reformi je bila močna, pomembni premiki pa so se začeli z velikimi spremembami varnostnih razmer v JV Evropi, ko so se sosednje države povezoval v evroatlantske povezave, in s spremenjenimi varnostnimi razmerami v okolici Bosne in Hercegovine, a tudi zaradi globalizacijskih gibanj v svetu. Bosna in Hercegovina je svoje namere za rekonstruiranje svojega obrambnega področja izvedla s formiranjem in vzpostavljanjem Stalnega odbora za vojaška vprašanja in sekretariata v njegovi sestavi. Vzporedno s formiranjem teh dveh teles je izrazila željo, da bi se priključila v program Partnerstvo za mir. Ključni dogodek je bilo sporočilo generalnega sekretarja Nata v juliju 2001, v katerem so navedeni bistveni kriteriji za priključitev k programu.

Sam razvoj dogodkov pa se je na škodo Bosne in Hercegovina bistveno spremenil v avgustu 2002, ko je prišlo na dan, da so obrambne strukture Republike srbske nelegalno izvažale oborožitveno tehnologijo v Irak. Ta škandal in drugi incidenti na obrambnem področju Bosne in Hercegovine so prikazali neustrezne pravne, organizacijske in institucionalne rešitve obrambnega sistema na državni ravni in ravni entitet. Izhajajoč iz tega je bil nujen korak da se izvede systemska in celovita obrambna reforma, ki bo po svoji vsebini v prvo vrsto postavila državo z vidika suverenega poveljevanja in nadzorovanja svojih oboroženih sil ter izvajanje demokratičnega in civilnega nadzora nad njimi.

Velik korak naprej je bila obljuba oziroma zaveza Bosne in Hercegovine, dana Svetu za implementacijo mira v letu 2003, da bo izvedla obrambno reformo s ciljem, da bo povečala varnosti in stabilnosti znotraj same Bosne in Hercegovine in JV Evrope. Na osnovi tega se je visoki predstavnik za Bosno in Hercegovino

odločil, da bo oblikoval Komisijo za obrambno reformo, ki bi izvedla pregled zatečenega stanja in podala konkretna priporočila za izvedbo obrambne reforme.

6.1. Obrambni cilji Bosne in Hercegovine

Generalni sekretar Odbora za vojaška vprašanja je 30. 1. 2003 v imenu Predsedstva Bosne in Hercegovine predstavil Svetu za implementacijo miru cilje na obrambnem področju. S tem se je Bosna in Hercegovina deklarativno zavezala, da bo izvedla reformo obrambnega področja. Cilji, ki so bili najprej sporočilo vsem narodom znotraj Bosne in Hercegovine, so v svoji strukturi zajemali namero, da Bosna in Hercegovina postane enakopravna članica Evropske unije in Nata preko programa Partnerstvo za mir, v katerega naj bi se vključila v roku osemnajstih mesecev.

Reforme v Bosni in Hercegovini so obsegale naslednje glavne cilje:

- vzpostaviti profesionalne, usposobljene, organizirane in »finančno vzdržne« enotne oborožene sile Bosne in Hercegovine pod učinkovitim poveljevanjem in kontrolo na državni ravni,
- jasno definirani cilji oboroženih sil Bosne in Hercegovine,
- vzpostavitev in povečanje demokratskega nadzora nad oboroženimi silami Bosne in Hercegovine,
- izpolnitev zahtev za članstvo v program Partnerstvo za mir,
- priprave na članstvo v Nato.

»Da bi dosegla te cilje, je Bosna in Hercegovina dala pet obljub, ki so srž obrambne reforme (Put u partnerstvo za mir 2003, 35):

- izvesti obrambno reformo, ki bo pospešila evropsko integracijo in s tem prispevati k regionalni stabilnosti;
- povečati institucije na državni ravni, ki izvajajo civilno poveljevanje in kontrolo nad oboroženimi silami Bosne in Hercegovine;
- izvajati vsesplošen in transparenten parlamentarni nadzor nad obrambnimi institucijami na državni ravni;
- zagotoviti profesionalne, moderne in finančno »vzdržne« oborožene sile;

- reorganizirati oborožene sile, da bodo sposobne sodelovati v Partnerstvu za mir, izvesti integracijo v evroatlantske strukture in se vključiti v operacije v podporo miru«.

Bosna in Hercegovina se zaveda, da je realizacija obljub in ciljev na obrambnem področju ključnega pomena za delovanje države tako v domačem kot v mednarodnem okolju. Cilji in obljube, ki jih je dala, jo zavezujejo, da transformira in preoblikuje svoje oborožene sile v moderne, sodobne, kredibilne in s finančnega vidika sprejemljive sile, ki bodo sposobne ščititi samostojnost in ozemeljsko celovitost Bosne in Hercegovine. Po drugi strani pa jih mora država nadzorovati in jim poveljevati, nad vsem pa mora biti ves čas vzpostavljen parlamentarni nadzor glede na vsa vprašanja obrambe države.

Ti temeljni cilji (in obljube) Bosne in Hercegovine, ki so vezani na izvedbo reforme obrambnih struktur in spremembe pravnih predpisov, morajo:

- biti skladni z evroatlantskimi standardi;
- zagotoviti kredibilnost, da Bosna in Hercegovina kot primeren kandidat da zahtevo za pridružitvev programu Partnerstvo za mir;
- zagotoviti popolno spoštovanje že prevzetih obveznosti v okviru politično-vojaškega sporazuma OVSE;
- vzpostaviti popoln demokratičen civilni nadzor ter kontrolo nad oboroženimi silami in obrambnimi strukturami na ravni države in entitet;
- vzpostaviti transparentnost vseh obrambnih struktur in institucij;
- zagotoviti popolno poveljevanje in kontrolo nad oboroženimi silami na državni ravni;
- omogočiti interoperabilnost obrambnih struktur v celotni državi;
- omogočiti financiranje obrambe v okviru fiskalnih omejitev, ki ga na demokratičen način oblikuje politična oblast.

6.2. Komisija za obrambno reformo

Komisija za obrambno reformo Bosne in Hercegovine je bila ustanovljena z odločbo visokega predstavnika 9. 5. 2003 tik po razkritju dejstev o nezakoniti

prodaji orožja Iraku. Sestavljena je bila iz 12 stalnih članov in štirih opazovalcev. Člani komisije so bili generalni sekretar Stalnega odbora za vojaška vprašanja in njegovi namestniki. Predsednik Republike srbske in predsednik Federacije Bosne in Hercegovine sta v komisijo imenovala po enega civilnega predstavnika. V telo komisije pa sta bila vključena kot stalna člana tudi oba obrambna ministra. Visoki predstavniki, kot so specialni predstavnik EU, Nata, SFOR-ja in OVSE-ja, so v komisijo določili predstavnike iz svojih vrst. ZDA, predsedstvo EU, Turčija (kot predstavnik islamskih držav) in Ruska federacija pa so imenovali stalne opazovalce, ki so spremljali transparentnost in verodostojnost dela komisije.

Poslanstvo komisije je bilo, da izpelje reformo obrambnega sistema Bosne in Hercegovine in v tem sklopu pripravi potrebne zakonske in ustavne spremembe, da bo kot suverena država postala verodostojna kandidatka Partnerstva za mir. »Naloga komisije je bila proučiti pravni red, ki je potreben za reformo obrambnih struktur v Bosni in Hercegovini, da ugotovi ustavne in zakonske podlage, ki so v nasprotju z zahtevami obrambne reforme, ter da predlaga in predloži zakone in druge pravne instrumente, skladno z določenimi osnovnimi principi obrambne reforme Bosne in Hercegovine (Put u partnerstvo za mir 2003, dodatek 10.7)«.

Komisija, sestavljena iz dvanajstih članov in štirih opazovalcev, je prvič v zgodovini Bosne in Hercegovine povezala in združila lokalne predstavnike oblasti in mednarodne organizacije, ki se ukvarjajo z varnostjo. Pri svojem delu se je osredotočila na konkreten sklop institucionalnih reform. Zvezo Nato sta zastopala namestnik pomočnika generalnega sekretarja za obvladovanje kriznih razmer (veleposlanik Robert Serry) in poveljnik zavezniških Stabilizacijskih sil (SFOR).

Natov generalni sekretar je v sodelovanju z visokim predstavnikom ter bosanskimi uradniki predstavil Natova pričakovanja glede kandidature Bosne in Hercegovine za vstop v Partnerstvo za mir.

Pri tem je poudaril ključna področja, ki jih mora Bosna in Hercegovina doseči z reformami, in sicer:

- uvedba državne strukture za poveljevanje in nadzor pod civilnim vodstvom, vključno z ministrstvom za obrambo na državni ravni;

- demokratičen parlamentarni nadzor in nadzor nad oboroženimi silami;
- transparentnost obrambnih načrtov in proračuna;
- oblikovanje bosanske varnostne politike,
- skupna doktrina in standardi usposabljanja in opremljanja.

Poleg obrambnih reform je bilo vsebinsko pomembno tudi pojasnilo generalnega sekretarja, da mora Bosna in Hercegovina v celoti sodelovati z mednarodnim kazenskim sodiščem za nekdanjo Jugoslavijo, tako da pridrži in preda posameznike, obtožene vojnih zločinov.

Komisija za reformo obrambnega sistema je na svojem začetnem zasedanju postavila cilje, ki jih mora doseči, in sicer:

- izpolnitev principov, navedenih v odločitvi visokega predstavnika in
- formiranje takšne obrambne strukture, ki bo izpolnjevala kriterije, da Bosna in Hercegovina postane primeren partner programa Nata – Partnerstvo za mir.

Ti principi so bili temeljni kamen za delo komisije, ki je sklenila, da bo izdelala takšen koncept obrambnega sistema, ki bo sledil priporočilom in principom. V vsakem primeru mora biti njeno delo uspešno ter pripeljati do končnega rezultata. Pri tem pa je poudarila, da je treba doseči tudi generalni politični konsenz.

Razprave Komisije za reformo obrambnega sistema so bile odprtega tipa in demokratične. Predsednik komisije je stalno zagotavljal, da so imeli vsi člani enake možnosti za izražanje svojih pogledov in stališč.

Odločitve so bile sprejete na podlagi konsenza in kompromisov, saj je to edini način, da se doseže cilj, to pa je vzpostavitev funkcionalnega obrambnega sistema, ki v praksi tudi zaživi. Pri tem je sledila naslednjim kriterijem:

- da so rešitve politično sprejemljive,
- da je priporočila organizacijsko in izvedbeno mogoče realizirati in
- da se priporočila v popolnosti in v postavljenih rokih lahko realizirajo.

Visoki predstavnik je med delovanjem komisije razširil in spremenil pooblastila za njeno delovanje tako, da so bila v pomoč bosanskim uradnikom pri uresničevanju uzakonjenih reform. Glavno težišče dela komisije je bila pomoč pri izgradnji ministrstva za obrambo, skupnega štaba ter operativnega poveljstva na ravni države.

Razširitve pristojnosti in sprememba težišča delovanja Komisije za obrambno reformo so bile potrebne in so izhajale iz :

- sprejetja 14 uresničitvenih meril severnoatlantskega sveta Nata za ocenjevanje pripravljenosti Bosne in Hercegovine za članstvo v Partnerstvu za mir. Ta merila so pomagala Komisiji za obrambno reformo pri oblikovanju specifičnih ciljev in časovnih okvirov za uresničevanje dogovorjenih reform;
- pričakovanja, da bo Bosna in Hercegovina izpolnila Natova merila do sredine leta 2004. Komisija za obrambno reformo je zaradi tega oblikovala širšo strateško časovnico za leti 2004 in 2005. Poleg izpolnjevanja meril je ta časovnica začrtala tudi druge prednostne naloge in pobude, skladne z oblikovanjem državnih pristojnosti na področju obrambe. Med njimi so obnova stavb in infrastrukture za podporo novim ustanovam, oblikovanje sistema poveljevanja in nadzora na državni ravni, izvedba prestrukturiranja sil s ciljem skupnega opremljanja in usposabljanja, vzpostavitev skupnega sistema vojaškega kadrovanja in prenova vojaške obveščevalne dejavnosti;
- potrebe po oblikovanju devetih delovnih skupin – zadolženih za področja, kot so kadrovanje, izobraževanje in usposabljanje, proračun, finance in revizija.

Novemu ministrstvu za obrambo so te tri pobude komisije za reforme omogočile, da se je osredotočilo na svoje najpomembnejše naloge in mu dale politično podporo ter tehnična sredstva za nadaljevanje in razširitev uspešnega uresničevanja obrambnih reform.

Četudi je bila Komisija za obrambno reformo najprej zasnovana kot začasno tehnično telo za pripravo novih ali dopolnjenih obrambnih zakonov, pa se je sčasoma razvila v gonilo silo nenehnih sprememb pri reševanju vseh strateških,

operativnih in tehničnih vprašanj bosanske obrambne reforme. Ta proces je ne le pomagal Bosni in Hercegovini pri ugotavljanju, načrtovanju in izvajanju potrebnih reform, pač pa je tudi bistveno izboljšal usklajevanje z mednarodno skupnostjo.

Koncept obrambnih reform, ki ga je razvila komisija, je postavil okvir enotne obrambne strukture v Bosni in Hercegovini z definiranjem pristojnosti in odgovornosti institucij in struktur ter načrtal operativno in administrativno linijo poveljevanja in kontrole. Pri reševanju posameznih vprašanj na obrambnem področju je komisija uporabila delovne skupine, formirane za posamezna področja: politike, prava, parlamentarnega nadzora, entitet, tehničnega vidika, implementacije in vojaškega roka.

Na osnovi razvitega koncepta je komisija v poročilu, izdanem leta 2005, »OSBiH – Jedna vojna sila za 21. vijek«, zapisala priporočila za izvedbo obrambne reforme glede na dva glavna dejavnika: vzpostavitev enotne obrambne strukture in enotne vojske.

6.3. Integracija Bosne in Hercegovine v evroatlantske povezave

Varnost Bosne in Hercegovine je neposredno povezana z varnostjo in perspektivo njenih neposrednih sosed, regije jugovzhodne Evrope, Evrope in mednarodne skupnosti. Integracija v okviru regionalnih, evropskih in evroatlantskih kolektivnih varnostnih struktur so ključna področja delovanja Bosne in Hercegovine. Kot država in subjekt mednarodne skupnosti je prepoznala in osvojila koncept kolektivne varnosti kot osnovo za dolgoročno obrambno in vojno strategijo.

Za Bosno in Hercegovino je ključni element varnosti in stabilnosti priključitev k zvezi Nato, izhajajoč iz washingtonskega sporazuma, za ohranitev ozemeljske celovitosti in samostojnosti. Na tej podlagi je Predsedstvo Bosne in Hercegovine pokazalo interes in politično voljo za priključitev k članstvu evroatlantskih varnostnih struktur z izjavo iz leta 2001. »Bosna in Hercegovina je pripravljena sprejeti obveznosti in pravo v družini enakopravnih evroatlantskih narodov ter

sodelovati in aktivno prispevati k kolektivni varnosti. Zaradi tega smo bili, ob pomoči Nata, pripravljeni izvesti reformo obrambnega sektorja in prestrukturirati vojsko Bosne in Hercegovine za priključitev k navedeni integraciji (Ministarstvo odbrane i oružane snage BiH 2008, 23)«.

Na podlagi tega je svojo obljubo formulirala na naslednji način,: »Preoblikovali bomo naše oborožene sile na takšen način, da bodo spodobne sodelovati v Partnerstvu za mir in da se bodo spodobne integrirati v širše evroatlantske strukture ter sodelovati v operacijah v podporo miru in druge humanitarne operacije po celem svetu (Put u partnerstvo za mir 2003)«.

V kontekstu te obljube deluje Bosna in Hercegovina, tako, da:

- razvija kompatibilno obrambno doktrino z Natovimi standardi;
- sodeluje z drugimi državami in mednarodnimi organizacijami, da bi dosegla standarde, ki se zahtevajo od evroatlantskih obrambnih struktur;
- razvija sposobnosti za izvajanje humanitarnih operacij in operacij ob naravnih nesrečah tako znotraj kot zunaj države;
- sodeluje pri mednarodnih dejavnostih za vzpostavljanje mednarodnega mira in varnost;
- s sodelovanjem v koordiniranih obrambnih programih razvija med državami regionalno sodelovanje;
- zagotavlja visoko raven usposabljanja vojaških veščin in mednarodnega humanitarnega prava svojih vojakov in enot.

Glede na uspešno začeto obrambno reformo in realizacijo določenih ciljev je Bosna in Hercegovina na Natovem vrhu v Rigi 29. 11. 2006 dobila vabilo za vključitev v program Nata – Partnerstvo za mir³⁰. Čeprav članstvo v tem programu ne zagotavlja kolektivne varnosti, kot ga zagotavlja polnopravno članstvo v Natu, je to prvi in zelo pomemben korak, ki ga je Bosna in Hercegovina naredila v tej smeri.

---

³⁰ Natov program Partnerstvo za mir razpolaga z zelo koristnimi orodji in mehanizmi, ki pomagajo državam udeleženkam, da dosežejo cilje, izražene v Prezentacijskem dokumentu.

»Bosna in Hercegovina se je opredelila za izpolnitev ciljev programa Partnerstva za mir, še posebno pa je težišče njenega delovanja povečati transparentnost obrambnega načrtovanja, vzpostavitev ustreznega proračuna in financiranje področja, obrambe, zagotovitev popolnega demokratičnega nadzora nad oboroženimi silami in sodelovanje z Natom za povečanje sposobnosti svojih oboroženih sil, da delujejo skupaj z oboroženimi silami Nata (Bijela knjiga odbrane Bosne in Hercegovine 2005, 16)«.

Po povabilu v članstvo programa Partnerstva za mir je Bosna in Hercegovina intenzivirala svoj dialog in:

- 14. 12. 2006 podpisala Okvirni sporazum (Framework Document) med Natom in Bosno in Hercegovino;
- 11. 1. 2007 predstavila Prezentacijski dokument (Presentation Document);
- v marcu 2007 popisala Varnostni sporazum, ki so ga potrdili in je začel veljati avgusta 2007, s čimer so se odprle možnosti za misijo Bosne in Hercegovine pri Natu ter se je omogočil pretok zaupnih podatkov med Natom in Bosno in Hercegovino.

Po uspešno izvedeni obrambni reformi in realizaciji vseh pogojev priključitve, da postane kredibilna kandidatka za članstvo v Natu, bo Bosna in Hercegovina pristopila k Akcijskem načrtu za članstvo³¹ in upravičeno pričakovala povabilo in vključitev v Nato.

---

³¹ Akcijski načrt za članstvo (Membership Action Plan) je zadnja in najvišja stopnica pred polnopravnim članstvom v Natu.

7. OBRAMBNA REFORMA BOSNE IN HERCEGOVINE

»Zaupanje je dobro, nadzor je še boljši.«

VLADIMIR ILJIČ, LENIN

V skoraj vseh postkomunističnih državah, ki so se vključile v Partnerstvo za mir, se je obrambna reforma izkazala za zelo zapleten proces. V Bosni in Hercegovini pa je bil ta izziv še toliko večji, saj je bila obremenjena s:

- podedovano komunistično preteklostjo,
- dediščino vojne in
- različnimi pristopi k oblikovanju oboroženih sil znotraj posameznih entitet.

Obrambne zadeve so po določitvi daytonskega mirovnega sporazuma iz leta 1995 v precejšnji meri ostale v rokah posameznih entitet, to je Republike srbske in Federacije Bosne in Hercegovine. Etnične vojske so bile tako odgovorne le drugemu nivoju državne institucije (republiški nivo) in niso nikoli prešle v roke nove države.

Tako je kot enkratni primer med postkomunističnimi državami začela svoj proces obrambne reforme z dvema obrambnima ministrstvom in divergentnima vojaškima strukturama. Konkurenčna politična in etnična lojalnost je bila značilnost in stalnica obeh oboroženih sil. Poleg obeh obrambnih struktur je Bosna in Hercegovina imela še tretjo obrambno strukturo, in sicer šibek stalni odbor za politične zadeve na državni ravni.

Bosna in Hercegovina se je zavedala, da bo morala rešiti veliko problemov in narediti veliko kompromisov pri reformi obrambnega sistema. Pri tem je izhajala iz dejstva, da v tem času ni bila kredibilna kandidatka za Partnerstva za mir, kar se je kazalo v:

- pomanjkanju primerne linije poveljevanja in kontrole nad oboroženimi silami na državni ravni;

- nejasnostmi in nedoslednostmi v zakonskih določilih glede pristojnosti države in entitet pri obrambi;
- nezadostnem demokratičnem nadzoru obrambnega področja in nadzoru oboroženih sil s strani parlamenta;
- nezadovoljivi transparentnosti na vseh nivojih obrambe;
- nespoštovanju mednarodnih obveznosti, še posebno politično-vojaških sporazumov v okviru OVSE-ja;
- neupravičenem številu rezervistov ter pehotne in lahke oborožitve za njihovo oboroževanje;
- v slabem stanju presežka bojnih sredstev, skladiščenih na preštevilnih lokacijah;
- potratnosti kadrovskih in finančnih virov obrambnega sistema;
- slabi opremljenosti in pripravljenosti za operacije kriznega odzivanja.

Kot je razvidno iz bruseljske pogodbe, lahko k programu Partnerstvo za mir pristopijo vse države OVSE-ja, ki sprejmejo njegove cilje in načela. Bosna in Hercegovina je na osnovi takratnega stanja in nedoslednosti obrambnega sistema, ki ni zadovoljeval pogojev za vključitev v program, morala zagotoviti razvidnost pri obrambnem načrtovanju in sprejemanju obrambnih proračunov, vzpostaviti demokratični nadzor nad oboroženimi silami ter razviti zmožnosti in vzdrževati pripravljenost, da skladno z zakonodajo njene sile sodelujejo v operacijah OZN.

Da bi dosegala cilje in načela programa, je morala razviti kooperativni vojaški odnos z zvezo Nato za skupno načrtovanje, usposabljanje in vadbo, s čimer bi, krepila svoje sposobnosti za prevzem nalog pri ohranjanju miru in kriznega reševanja, v humanitarnih in drugih operacijah, za katere se bodo kasneje sporazumeli. Pri tem je bilo bistvenega pomena, da leži težišče na dolgoročnejšem razvoju oboroženih sil, ki bodo sposobnejše za skupno delovanje z oboroženimi silami držav članic Severnoatlantske zveze.

Posledica takega stanja je bilo soočanje z dejstvi, da se je zmanjšala operativna pripravljenost in da so se moralne vrednote v oboroženih silah znižale. Poleg tega

je bilo takšno stanje ovira izraženi nameri Bosne in Hercegovine, da se priključi evroatlantskim integracijskim strukturam.

Članstvo v Natu in Evropski uniji so v prihodnosti glavni strateški cilji Bosne in Hercegovine. To je bil vzrok, poleg pričakovanja javnosti ter mednarodne skupnosti, da je država morala narediti določene poteze in presekat gordijski voz. Nič več ni zadoščal »status quo«. Pri tem je imela in še ima konsenz političnih strank, ki takšne spremembe podpirajo. Bosna in Hercegovina skladno s temi usmeritvami teži k polnopravnemu članstvu v Natu in zaradi tega izvaja preoblikovanje svojih oboroženih sil, za katere želi, da bodo postale enakopravne, transparentne in verodostojne partnerice oboroženim silam članic Nata.

Seveda pa strateški cilji za postopno integracijo v EU in Nato tudi obvezujejo Bosno in Hercegovino, da izvaja reforme na skoraj vseh področjih delovanja države, še posebej pa na področju obrambnih in notranjih zadev. V sklopu pripravljenosti za izvedbo reforme obrambnega sistema se je država zavedala, da mora povečati transparentnost obrambnega načrtovanja, obrambnega financiranja ter da mora zagotoviti demokratičen nadzor nad oboroženimi silami in tesno sodelovati z Natom.

Stališče države je, da so članice Nata in partnerice programa Partnerstva za mir tesno povezane in da imajo skupne vrednote, ki temeljijo na demokratičnih načelih, varstvu človekovih pravic in načelih pravne države. Bosna in Hercegovina se je tudi v sklopu izvajanja reform opredelila za boj proti terorizmu, organiziranemu kriminalu ter za boj proti trgovini z belim blagom in drogami ter korupciji.

Kot subjekt mednarodne skupnosti se je tudi opredelila za načelo vzajemnega spoštovanja in sodelovanja na bilateralni in multilateralni ravni na obrambnem področju z vsemi državami, ki to želijo.

Bosna in Hercegovina v sklopu preoblikovanja svojega obrambnega sistema tudi hoče povečati svojo vlogo v regiji in teži k večjemu sodelovanju:

- pri razvoju vsestranskih in intenzivnih bilateralnih odnosov z vsemi državami v regiji, še posebno pa s sosedi;

- v regionalnih iniciativah;
- in polni implementaciji svojih obveznosti (nadzor nad orožjem, izgradnja zaupanja in varnosti, spoštovanju resolucij ZN in dokumentov OVSE-ja).

Pri preoblikovanju obrambnega sistema se je tudi obvezala, da bo polno sodelovala z mednarodnim sodiščem za vojne zločine v Haagu, skladno s svojimi obveznostmi po daytonskem sporazumu. V tem okviru bo izvedla vse dejavnosti za:

- iskanje in aretiranje vseh oseb, obtoženih za vojne zločine, za katerimi so razpisane tiralice pristojnih organov;
- procesiranje dogodkov in predmetov vojnih zločinov in
- prepoznavanje in odkrivanje mrež, preko katerih se pomaga osebam, osumljenih vojnih zločinov.

Stališče Bosne in Hercegovine kot pravnega subjekta je, da po končani reformi vzpostavi takšne sile, ki bodo manj številčne, vendar dobro opremljene, premične, dobro usposobljene, motivirane in v PINK liniji kvalitetnega starešinskega kadra ter podprte s strokovnjaki s civilnega področja. Oborožene sile naj bi bile visoko kompatibilne in interoperabilne s silami Nata. Popolnoma uravnotežen proces načrtovanja, odločanja, programiranja in izvajanja, s kvalitetnim financiranjem iz proračunskih sredstev bo omogočal, da bodo oborožene sile organizirane, popolnjene, opremljene in usposobljene na način, ki bo omogočal popolno izvajanje njihovega poslanstva.

Vsa ta stališča, želje in nezmožnost enakopravnega sodelovanja s tujimi oboroženimi silami v kontekstu mednarodnih povezav so vodile do nujne transformacije oboroženih sil Bosne in Hercegovine v skupno oboroženo silo.

7.1. Koncept obrambne reforme

Komisija za reformo je v natančnem načrtu priporočila dve linije poveljevanja, to je administrativno in operativno. Na čelu operativne linije je Predsedstvo Bosne in

Hercegovine z Ministrstvom za obrambo kot odgovornim telesom izvršilne oblasti na državni ravni.

Ta predlagana struktura je izboljšala prejšnje rešitve, katerih končni produkt so bile ločene oborožene sile, preden je bil sprejet prvi zakon o obrambi iz leta 2003³². Na tej ravni je bila pristojnost države na administrativnem področju omejena na oblikovanje standardov. Do leta 2004 je postalo jasno, da poskusi izvajanja tako omejenih pristojnosti države ne vodijo k kredibilnosti obrambnega področja, posledica pa bo institucionalna inercija.

Dejstvo je bilo, da elementi operativnega in administrativnega poveljevanja niso bili niti pod polnim državnim niti ne v celoti pod nadzorom entitet. Zaradi tega je bilo za komisijo bistvenega pomena, da izpelje konsolidacijo obeh linij poveljevanja in ju postavi pod popoln državni nadzor. To pa je komisija lahko naredila le na tak način, da je predlagala prenos pristojnosti z entitet na državo ter ukinitvev institucij entitet z obrambne domene.

Ta novi koncept pa je potreboval bistvene spremembe obrambnega sistema. Ker država s svojo strukturo in viri ni mogla prevzeti odgovornost za kadre, logistiko in usposabljanje, je bilo že v osnovi jasno, da bo strukturo na državni ravni treba povečati. Tedanja državna obrambna struktura je bila namenjena predvsem izpolnjevanju operativnih nalog, a še to v omejenem obsegu, nikakor pa ne za izpolnjevanje mnogih administrativnih nalog. Zaradi tega je bilo treba povečati predvsem administrativni del poveljevanja na državni ravni. Kader, potreben za vzpostavitev kvalitetnega administrativnega dela poveljevanja, se je tako prevzemal iz obrambnih sistemov entitet. Ne glede na povečano strukturo na državni ravni pa ta obrambni aparat po svoji velikosti ne presega dosedanjega skupnega obrambnega aparata države in entitet³³.

---

³² Pred sprejetjem Zakona o obrambi Bosne in Hercegovine iz leta 2003 se je nadzor nad oboroženimi silami Bosne in Hercegovine zadržala na ravni entitet, ki so bile pristojne za večino funkcijski področij – kadri, logistika, usposabljanje...

³³ Pravilno določanje velikosti obrambnih institucij je bil eden od pomembnih faktorjev obrambne reforme. V bistvu je to meja med zmožnostjo in učinkovitostjo, ki lahko po svoji vsebini zagotovi optimalne rezultate in razporeditev obrambnih virov na prava mesta.

Priporočene obrambne strukture so bile tako oblikovane skladno s politično realnostjo, s poudarkom, da so institucije logistike, kadrov in usposabljanja jasno ločene od entitet in le pod državnim nadzorom. Priporočila komisije so bila, da te odgovornosti prevzamejo novi elementi z obrambnega področja skladno z razumno mejo nadzora. Pri razvoju obrambnega koncepta je bila tudi bistvenega pomena fizična namestitvev obrambnih institucij, ki mora izražati policentrično, geografsko reprezentativno osnovo za razmestitev ključnih elementov³⁴.

Komisija za obrambne reforme je tako predlagala novo strukturo linije poveljevanja in kontrole nad oboroženimi silami Bosne in Hercegovine. Predlagana struktura zajema Ministrstvo za obrambo, Skupni štab Bosne in Hercegovine, Operativno poveljstvo in Poveljstvo za podporo³⁵.

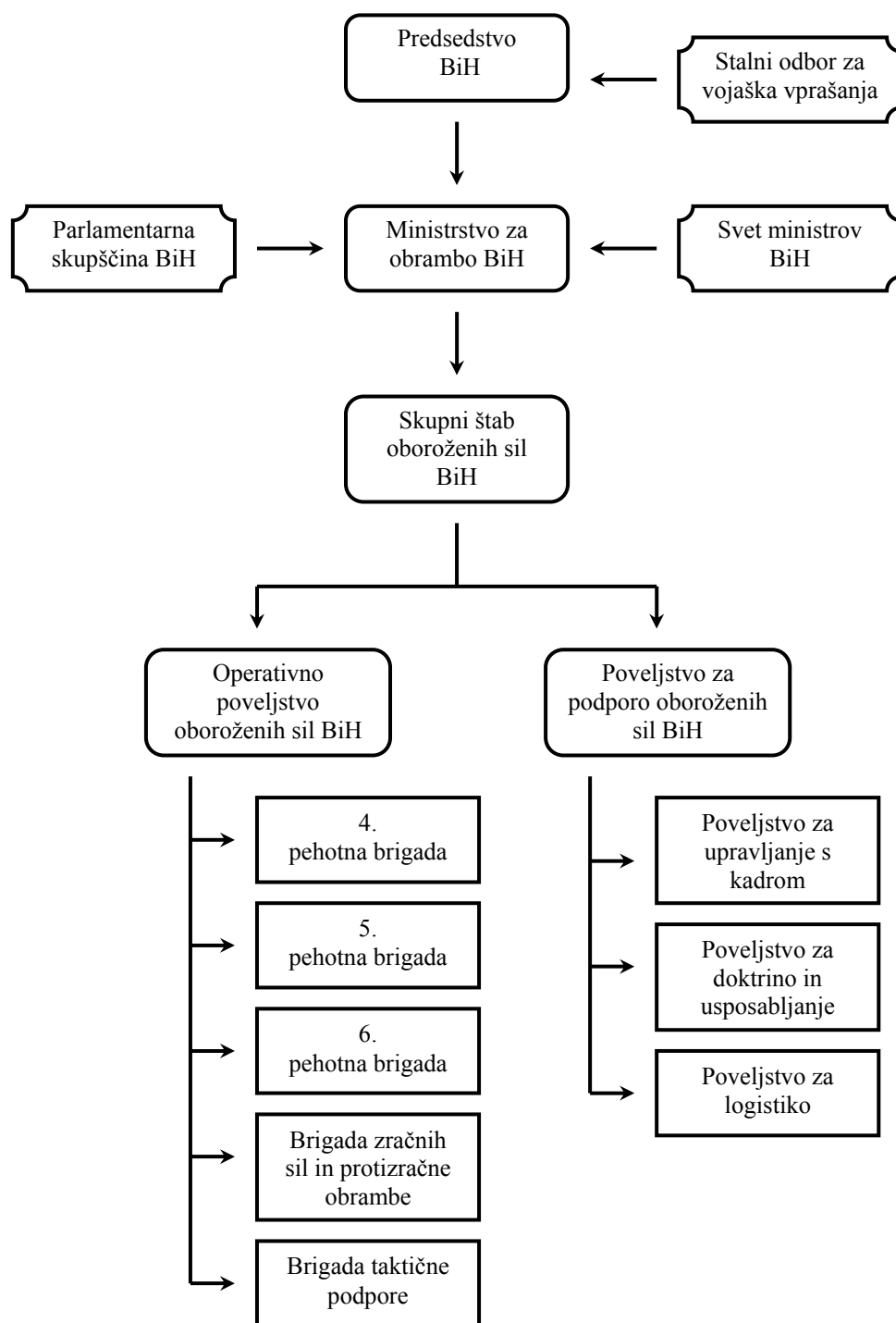
Predsedstvo Bosne in Hercegovine je tako pridobilo popolno pristojnost poveljevanja in kontrole nad oboroženimi silami, parlament Bosne in Hercegovine pa funkcijo izvajanja demokratičnega in parlamentarnega nadzora.

---

³⁴ Decentralizirana razmestitev obrambnih struktur je standardna praksa, ki jo uporabljajo v večini vodilnih zahodnih držav. Imperativ je, da so te institucije decentralizirane samo v smislu geografske komponente in da so zelo dobro povezane po adekvatnih komunikacijskih kanalih, ker skupaj predstavljajo sestavne dele linije poveljevanja in kontrole.

³⁵ Koncept je z vidika poveljevanja in kontrole zasnovan na osnovi ene linije poveljevanja in kontrole. Linija poveljevanja in kontrole poteka od Predsedstva Bosne in Hercegovine, preko Ministra za obrambo, do načelnika skupnega štaba in preko njega do poveljnika Operativnega poveljstva in poveljnika poveljstva za podporo in preko njih do njim podrejenih elementov.

Shema 7.1: Poveljevanje in kontrola nad oboroženimi silami Bosne in Hercegovine

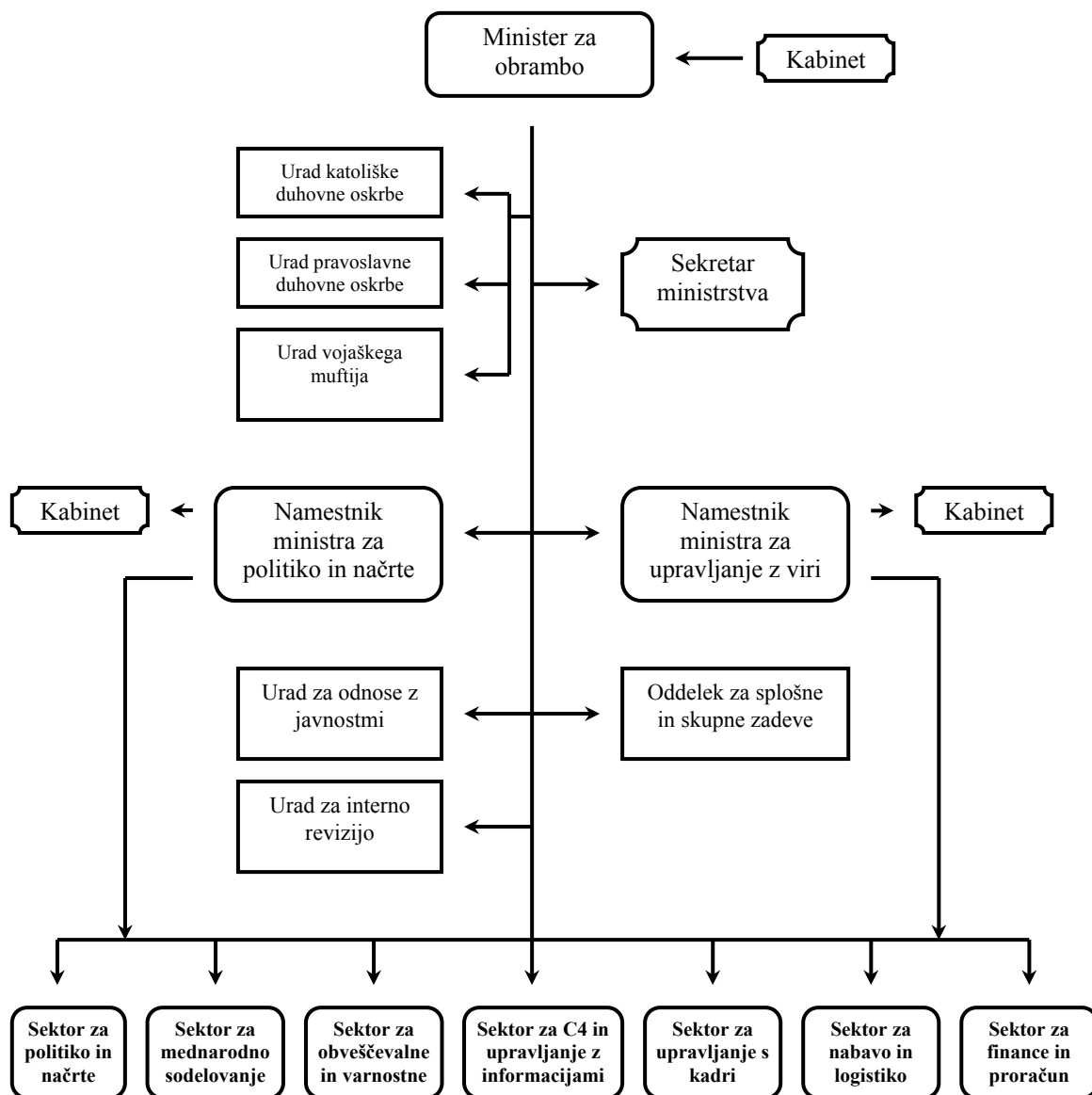
Vir: Ministarstvo odbrane i Oružane snage Bosne i Hercegovine (2008, 8)

Ministrstvo za obrambo je s tem postalo pretežno civilna organizacija, ki je odgovorna za celotno strategijo in politiko. Skupni štab pa je prevzel funkcijo

realizacije političnih odločitev Ministrstva za obrambo preko izdelave in operacionalizacije obrambnih načrtov.

Shema 7.2: Struktura Ministrstva za obrambo Bosne in Hercegovine

Vir: Ministarstvo odbrane i Oružane snage Bosne i Hercegovine (2008, 9)

Operativno poveljstvo s funkcijo poveljevanja nad vsemi brigadami in enotami v sestavi je primarno odgovorno za realizacijo obrambnih načrtov, ki se nanašajo na samo izvajanje operacij in kolektivnega usposabljanja na ravni voda, čete, bataljona in brigade.

Poveljstvo za podporo s podrejenimi elementi v svoji strukturi pa je odgovorno za upravljanje s kadrom, logistiko in za izvajanje individualnega usposabljanja.

Velikost aktivne sestave je bila v konceptu obrambne reforme predvidena od 9 000 do 10 000 pripadnikov. Poveljstva brigad naj bi bila razmeščena v Banja Luki, Tuzli in Mostarju. Bataljoni in enote, dodeljeni brigadam, pa naj bi bili razporejeni znotraj območja odgovornosti vsake brigade.

Komisija je v sklopu obrambne reforme razvila tudi sistem polkov³⁶ kot ene vojaške sile, kompatibilne s silami Nata. Po tem konceptu bi pehotni elementi obeh komponent Vojske Federacije Bosne in Hercegovine in Vojske Republike srbske bili organizirani v tri pehotne polke. Vsak pehotni polk bi sestavljali trije pehotni bataljoni, vseh devet pehotnih bataljonov pa bi bilo dodeljeno trem multietničnim brigadam.

Tako bi vsaka brigada v svoji sestavi imela tri pehotne bataljone, in sicer po enega iz vsakega polka. Vloga polkov bi bila na ta način zgolj reprezentativna, njihovo osnovno poslanstvo pa bi bilo negovati vojaško nasledstvo in tradicijo Vojske Federacije Bosne in Hercegovine ter Vojske Republike srbske preko formiranih malih štabov. Pehotni polki bi na ta način postali edina vez in zveza z nekdanjimi vojskami entitet.

Drugi rodovi (artilerija, inženirija, zveza,...) bi bili sestavljeni iz uniformiranih polkov, katerih enote v sestavi bi bile formirane iz enot Vojske Federacije Bosne in Hercegovine in Vojske Republike srbske. Operativno poveljstvo pa bi po potrebi te enote dodalo brigadam kot podporne enote.

---

³⁶ Polki nimajo niti operativnih niti administrativnih pooblastil. Poveljstva polkov naj bi bila manjša in bi štela največ 10 oseb. Poveljnik polka ima le častno in reprezentativno vlogo. Za poveljnika se lahko izbere visoka vojaška oseba iz aktivne ali rezervne sestave ali pa upokojeni častnik. Pripadniki vseh polkov bodo na levi rami nosili oznake svojih polkov, na desni pa nacionalno zastavo Bosne in Hercegovine.

Ker je brigada osnovna formacijska enota Nata, je tudi koncept obrambe reforme sledil temu trendu. Izhajajoč iz tega in na podlagi formiranja treh brigad se lahko oborožene sile Bosne in Hercegovine fokusirajo na to, da imajo stalno eno brigado, ki je »bojno pripravljena«, po principu rotiranja. Na tak način se je zadovoljil kriterij Nata, da mora biti 40 % sil pripravljenih za razmestitev.

Popolnitev in status oboroženih sil je ključni element vsake obrambne reforme. V konceptu obrambne reforme Bosne in Hercegovine je predlagana popolna profesionalizacija oboroženih sil in nov pristop formiranja rezervnih sil. »Vojaška profesionalizacija pomeni oblikovanje in ohranjanje kompleksne, učinkovite in dobro organizirane družbene institucije, poleg tega pa predstavlja tudi indoktrinacijo in ponotranjenje določenih vrednot, pogledov, obnašanja (Jelušič 1997,121)«.

Obvezno služenje vojaškega roka in obvezna rezervna sestava³⁷ naj bi bila po načrtu ukinjena 1. 1. 2006, kar je bilo dejansko tudi realizirano. Formirala naj bi se nova aktivna rezerva, ki ne bi presegala 50 % aktivnih sil, njeni pripadniki pa bili profesionalni vojaki, ki so zapustili vojaško službo po letu 2002, in posamezni specialisti iz civilnega okolja.

Aktivna rezerva je bila formirana, njeni pripadniki so vezani s pogodbo in se morajo udeleževati periodičnih usposabljanj. Aktivna rezerva je sestavljena iz treh delov: prvi del predstavljajo posamezniki aktivnih formacij, drugi del so specializirane enote (sanitetske enote, RKBO enote), v tretjem delu pa so izbrani specialisti.

Občinski uradi entitet predajo evidence o naborniški sestavi in drugo dokumentacijo o vojaški službi civilnim občinskim organom. Na ta način se zagotovi transparentnost podatkov. Prav tako se v kontekstu reforme predlaga amnestija za vse osebe, ki so storila kazniva dejanja, ki izhajajo iz neizpolnjevanja obveznosti služenja vojaškega roka od leta 1992 naprej.

---

³⁷ Pasivna obvezna rezerva sestavljena iz 60 000 pripadnikov, od tega 40 000 iz Federacije Bosne in Hercegovine in 20 000 iz Republike Srbske je bila organizirana v šest divizij.

Po kriteriju nacionalne zastopanosti v oboroženih silah Bosne in Hercegovine je koncept sledil splošni zakonitosti delitve države na tri konstitutivne narode. To pa pomeni, da so vsi trije narodi enako zastopani na vseh visokih ravneh države, kjer se sprejemajo odločitve, začenši s Predsedstvom Bosne in Hercegovine pa do Operativnega poveljstva in Poveljstva za podporo. Minister za obrambo, načelnik Skupnega štaba in poveljnik Operativnega poveljstva ima po dva namestnika, katerih naloge so definirane z zakonom, nikakor pa ne smejo pripadati istemu konstitutivnemu narodu³⁸.

Ključno dejanje koncepta obrambne reforme je prenos nalog in opravil, ki jih opravljajo ministrstva entitet za obrambo. Te funkcije bo prevzelo novo Ministrstvo za obrambo oziroma Skupni štab, ali pa bodo dodeljene novim oddelkom za kadre, logistiko in usposabljanje v sestavi Poveljstva za podporo.

Ministrstva entitet naj bi se skladno z obrambno reformo ukinila v letu 2006, njihovo osebje pa naj bi se zaposlilo v organih Bosne in Hercegovine, kjer bodo opravljali svoje delo, dokler ne bodo sprejeti novi poslovniki in dokler se ne bodo pokazale potrebe po prerazporeditvi v druge funkcionalne veje oblasti, kar naj bi se realiziralo po fazah.

Z ukinitvijo ministrstev entitet ne bo tudi več potrebe po občinskih oddelkih, niti po kantonskih upravah ministrstev za obrambo entitet. Vsi kvalificirani delavci se bodo skladno s svojim statusom vključili v nov obrambni sistem in se jim bo dodelil nov položaj v Ministrstvu za obrambo Bosne in Hercegovine ali v drugih državnih institucijah³⁹.

---

³⁸ Za ugotavljanje ravni nacionalne zastopanosti v oboroženih silah Bosne in Hercegovine je odgovorno predsedstvo na podlagi ustave, zakonov, popisa prebivalcev, operativne pripravljenosti, popolnitve, morale in kohezivnosti. Pri tem bo posebno pozornost namenilo nacionalnostim znotraj nepehotnih polkov in s tem zagotovil minimalno zastopanost vse treh konstitutivnih narodov.

³⁹ Imenovanje in postavljanje na nove položaje se bo izvedlo s pomočjo internih mehanizmov, definiranih z zakonom.

Z vidika financiranja skupnih oboroženih sil predvideva koncept obrambne reforme oblikovanje skupnega proračuna za obrambo na ravni države. Za obrambno reformo je bistven stalen in reden način financiranja, še posebno v naslednjih štirih letih. Zmanjšanje vojaškega proračuna⁴⁰ bi resno ogrozilo izvedbo obrambne reforme. Finančna sredstva, porabljena za naborniški del, bi se morala implementirati v oborožene sile Bosne in Hercegovine za izvedbo reforme in izboljšanje kvalitete življenja vojakov.

7.2. Pravni vidiki obrambne reforme

Pravni vidik obrambne reforme je potekal skozi proces sprejemanja nove zakonodaje in potrebnih dopolnil veljavne na državni in na ravni entitet. V tem sklopu je bil sprejet novi Zakon o obrambi Bosne in Hercegovine⁴¹ in novi Zakon o službi v oboroženih silah Bosne in Hercegovine.

Novi Zakon o obrambi Bosne in Hercegovine regulira in zagotavlja polno poveljevanje in kontrolo nad vsemi elementi oboroženih sil na državni ravni in formiranje enotne vojaške organizacije.

Cilj zakona je bil, da se integrirajo veljavne operativne in administrativne linije poveljevanja in kontrole tako, da se prenesejo sedanje pristojnosti entitet na obrambnem področju na državo in se hkrati ustvari nov institucionalen okvir skupnih oboroženih sil na ravni države.

Bistvenega pomena je, da novi zakon predpisuje razširjene državne pristojnosti z vidika predhodnega administrativnega poveljevanja s strani entitet. Prav tako zakon daje državi tudi pristojnosti in funkcije, ki jih nujno potrebuje po ukinitvi vloge entitet na obrambnem področju.

---

⁴⁰ Stroški za obrambo so se od leta 2002 zmanjšali za 55 %.

⁴¹ Novi Zakon o obrambi je nadomestil starega, sprejetega leta 2003. Ker je vseboval kar 50 % vsebinskih popravkov, se je Komisija za obrambno reformo odločila, da ne bo dopolnjevala starega, temveč bo predlagala novi zakon o obrambi.

Osnovni cilj zakona je vzpostaviti enotno vojaško strukturo in enoten sistem obrambe, ki temelji izključno na pristojnosti države kot najvišje avtoritete. Ta zakon omogoča vsem institucijam na državni ravni izvajanje vseh funkcij obrambe, nastalih s prenosom pristojnosti obrambnih zadev z entitet na državo.

Zakon vsebinsko regulira vse vidike delovanja oboroženih sil Bosne in Hercegovine in zajema proces profesionalizacije in modernizacije oboroženih sil, vzpostavlja nov koncept rezervne sestave in ukinja naborniški sistem.

Zakon o službi v oboroženih silah Bosne in Hercegovine predstavlja ključni dodatek novemu zakonu o obrambi in je omogočil državi, da je od entitet prevzela administrativne pristojnosti, neposredno povezane s kadrom z obrambnega področja. Zakon je omogočil ministrstvu za obrambo, da je prevzelo odgovornost za izdelavo, vzpostavitev in vzdrževanje procedur in struktur za upravljanje z oboroženimi silami. V svoji osnovi je zakon zagotovil vsesplošen okvir za izdelavo enotnega sistema plač, upravljanja s človeškimi viri in kadrom.

Glavni cilj zakona je ureditev statusov pripadnikov profesionalne vojaške službe, rezervnega sestava in civilnih oseb, zaposlenih v sistemu obrambe. Zakon standardizira klasifikacijo, ocenjevanje, napredovanje vojaških oseb ter določa evidentiranje in upravljanje z vojaškimi karierami.

Kot temeljni dokument s področja obrambe je ključni zakonodajni del obrambnega sistema ter zagotavlja povezanost posameznikov, ki služijo na obrambnem področju, z državo. V tem smislu Zakon o službi v oboroženih silah Bosne in Hercegovine regulira medsebojne obveznosti in odnose posameznika in države.

Zakon omogoča, da se zaposlijo vsi pripadniki rodov in služb na osnovi činov in specialnosti, kar prispeva k vsesplošni vztrajnosti in vzdržnosti obrambnega sistema.

S sprejetjem novih zakonov z obrambnega področja na ravni države pa so bile nujno potrebne tudi spremembe ustav in zakonov na ravni entiteti ter spremembe ostalih zakonskih predpisov na posameznih funkcijskih področjih države. Na

osnovi tega so bili sprejeti naslednji zakoni ali pa so se ustave in zakoni entitet dopolnili:

- amandmaji Ustave Federacije Bosne in Hercegovine;
- Zakon o prenehanju veljavnosti Zakona o obrambi Federacije Bosne in Hercegovine;
- Zakon o prenehanju veljavnosti Zakona o službi v vojski Federacije Bosne in Hercegovine;
- Zakon o spremembi Zakona federalnih ministrstev in drugih teles federalne uprave;
- amandmaji Ustave Republike srbske;
- Zakon o prenehanju veljavnosti Zakona o obrambi Republike srbske;
- Zakon o prenehanju veljavnosti Zakona o vojski Republike srbske;
- Zakon o spremembah in dopolnilih Zakona o ministrstvih v Republiki srbski.

»Predlagana zakona, to je Zakon o odbrani Bosne i Hercegovine in Zakon o službi u oružanim snagama Bosne i Hercegovine, ter amandmaji na ključne zakone entitet zagotavljajo strukture, ki so usklajene z Natovimi standardi in s pomočjo katerih se bo uresničila odločitev Bosne in Hercegovine, da postane polnopravna članica Nata (OSBiH, jedna vojna sila za 21. vijek, 19)«.

7.3. Vzpostavitev demokratičnega nadzora nad oboroženimi silami

Eden od glavnih ciljev obrambne reforme Bosne in Hercegovine in zahtev mednarodne skupnosti v kontekstu priključitve v evroatlantske povezave in zagotovitve trajne stabilnosti v regiji, je bil vzpostavitev demokratičnega nadzora nad svojimi oboroženimi silami na ravni države.

»Demokratični nadzor nad oboroženimi silami je predpogoj za zagotovitev (DCAF 2008, 3):

- politične neodvisnosti in nadvlado demokratičnih izvoljenih oblasti;
- varovanja zakonitosti in človekovih pravic;
- delovanja oboroženih sil v dobrobit ljudstva;

- zmogljivosti in načina delovanja oboroženih sil skladno z državnimi političnimi cilji in njenimi viri;
- da oborožene sile niso uporabljene za politične cilje«.

S predlaganim konceptom in izvedbo obrambne reforme je Bosna in Hercegovina uspela vzpostaviti demokratičen nadzor nad svojimi oboroženimi silami, skladno s prakso in standardi evropskih demokratičnih držav. Ta je sestavljena iz civilnega vodenja/poveljevanja/kontrole in parlamentarnega demokratičnega nadzora.

Civilno poveljevanje nad oboroženimi silami Bosne in Hercegovine se izvaja preko demokratično izbranih organov, to je Predsedstva Bosne in Hercegovine in Ministrstva za obrambo.

Vrhovni poveljnik oboroženih sil je Predsedstvo Bosne in Hercegovine in deluje po principu konsenza (s privolitvijo vseh treh predstavnikov nacionalnosti), tako v miru kot v vojni. Predsedstvu Bosne in Hercegovine je neposredno odgovoren minister za obrambo. Načelnik skupnega poveljstva ima vlogo vojaškega svetovalca pri predsedstvu in ministru za obrambo. »Predsedstvo Bosne in Hercegovine deluje s konsenzom, ko izvaja vrhovno operativno in administrativno poveljevanje in nadzira oborožene sile Bosne in Hercegovine (Bijela knjiga Bosne in Hercegovine 2005, 27)«.

»Na ustavni podlagi in na osnovi zakonskih pooblastil odloča Predsedstvo Bosne in Hercegovine o uporabi in razmestitvi sil v operacijah med vojno ali med izrednim stanjem v državi, določa strukturo in velikost oboroženih sil, imenuje in razrešuje generale, sprejema doktrinarne dokumente in zahteva razglasitev vojnega ali izrednega stanja v Parlamentarni skupščini (Bijela knjiga Bosne in Hercegovine 2005, 22)«.

Na osnovi odločitev Predsedstva Bosne in Hercegovine minister za obrambo izdaja podzakonske akte, direktive predpise in ukaze, s katerimi regulira organizacijo, usposabljanje, opremljanje, razmestitev in uporabo oboroženih sil. Minister za obrambo tudi sodeluje pri pripravi proračuna za obrambo ter se nahaja na čelu linije strateškega planiranja za operacije oboroženih sil doma in za

operacije v podporo miru v tujini. Po svoji funkciji tudi nadzoruje obveščevalno področje ter predlaga Predsedstvu Bosne in Hercegovine imenovanje in zamenjavo generalov. S svojimi pooblastili izvaja stalen inšpekcijski nadzor nad oboroženimi silami na vseh ravneh delovanja.

Parlamentarna skupščina Bosne in Hercegovine izvaja parlamentarni demokratičen nadzor nad oboroženimi silami, skladno s pristojnostmi, ki izhajajo iz zakona o obrambi. »Parlamentarna skupščina izvaja demokratičen parlamentaren nadzor nad oboroženimi silami in vsemi institucijami obrambe na ravni Bosne in Hercegovine (Zakon o odbrani Bosne i Hercegovine 2005, 10. čl.)«. Pri tem ima parlament Bosne in Hercegovine vrhovno oblast, da razglasi vojno ali izredno stanje, sprejema zakone, nadzira in izvaja preiskave o obrambnih vprašanjih, ki se nanašajo na organizacijo, financiranje, usposabljanje, opremljanje, razmestitve in uporabo oboroženih sil. Tudi imenovanje generalov potrjuje Parlamentarna skupščina Bosne in Hercegovine.

Za izvajanje parlamentarnega nadzora je Parlamentarna skupščina Bosne in Hercegovine ustanovila Komisijo za varnostno in obrambno politiko, ki izvaja transparenten nadzor nad delom varnostnih in obrambnih struktur na ravni Bosne in Hercegovine.

7.4. Enoten obrambni proračun

Nato je kot predpogoj za vključitev Bosne in Hercegovine v program Partnerstvo za mir postavil tudi pogoj transparentnosti načrtov in proračunov obrambnega sektorja. Bosna in Hercegovina se je tako znašla pred obrambno reformo v situaciji, da so načrtovana velika finančna sredstva zgolj pokrivala velik kadroviski aparat⁴².

---

⁴² »Bosna in Hercegovina je v leti 2006 namenila za plače 68,3 %, za opremljanje 2,9 % in za aktivnosti v programu Partnerstvo za mir 4,4 % obrambnega proračuna. V letu 2007 pa je namenila za plače 67,8 %, za opremljanje 3,3 % in za aktivnosti v programu Partnerstvo za mir 13,7 % obrambnega proračuna (Zakon o proračunu institucija Bosne in Hercegovine i međunarodnih obveza BiH za 2007. godine, 2006, 11-12)«.

Kritično pa je primanjkovalo denarja za usposabljanje in opremljanje oboroženih sil, kar je tudi s finančnega vidika moralo pripeljati do obrambne reforme in vzdržnosti obrambnega sistema na tem področju.

Dejansko je Bosna in Hercegovina za svoje oborožene sile porabila bistveno več kot druge, po velikosti primerljive države. Če pri tem upoštevamo še njeno ekonomsko stanje in finančne potrebe na drugih področjih delovanja države, vidimo, da je prekoračila vsak razumen finančni okvir. Za uspešnost reforme je bistvenega pomena manjše financiranje vojske, kar pomeni tudi zmanjšanje oboroženih sil in reševanje kadrovskih presežkov.

Zelo zaskrbljujoče je bilo tudi, da ni bilo mogoče operirati z verodostojnimi podatki o odhodkih na obrambnem področju po normalni poti, to je preko vlad entitet do državne vlade.

Glavni razlogi za to so bili slab finančni sistem, slab finančni nadzor ter netransparenten in neracionalen proračun. Podcenjevanje in nezadosten priliv finančnih sredstev na obrambno področje pa povzroča krizo pri realizaciji proračuna, še posebno, če to ni merljivo. Zaradi tega je morala Bosna in Hercegovina urediti to področje tako na ravni entitet kot na državni ravni s ciljem, da ustvari zanesljive in transparentne ocene o prilivih in odhodkih obrambnega sistema, skladno z obveznostmi do OVSE-ja in programa Partnerstvo za mir. Prav tako se OVSE v svoji politiki do držav zavzema, da so stroški obrambe v okviru razumnih omejitev, ki jih postavijo demokratično izvoljene politične oblasti.

Obrambni proračun Bosne in Hercegovine so do obrambne reforme tudi do 70 % subvencionirale države Nata in države donatorice, ostalih 30 % je krila država. Republika srbska je lahko vedno računala na finančno pomoč Srbije, prav tako hrvaška komponenta oboroženih sil v sestavi Federacije Bosne in Hercegovine. Plače zaposlenih so kronično zaostajale tudi po več mesecev, predvsem zaradi zamud subvencij. Netransparentnost porabe proračunskega denarja se je kazala tudi v neporavnanih računih za elektriko, telefonske storitve in najemnine ter v nekontrolirani porabi denarja visokih funkcionarjev za lastne namene.

Pred obrambno reformo so obstajali trije obrambni proračuni; obrambni proračuni entitet in države. S 1. 1. 2006 je Bosna in Hercegovina prešla na skupen obrambni proračun.

Obrambni proračun Bosne in Hercegovine je tako sedaj sestavljen iz treh delov, del sredstev v skupno vrečo prispeva država, del sredstev pa obe eniteti. Izdelavo predloga obrambnega proračuna koordinira minister za obrambo. »Začenši od fiskalnega leta 2006 se vse dejavnosti priprave, sprejemanja, izvajanja, računovodske dejavnosti, poročanje in nadzor proračuna za Ministrstvo za obrambo in oborožene sile izvajajo skladno z Zakonom o financiranju institucij Bosne in Hercegovine (Zakon o odbrani 2005, 75. čl.)«.

Planiranje obrambe je v Bosni in Hercegovini še zapletenejši proces kot v drugih državah, še posebno planiranje finančnih sredstev, predvidenih za obrambo. Pri tem je bistvenega pomena spoznanje Bosne in Hercegovine, da je to proces povezanih elementov, ki definirajo poslanstvo, cilje in vire, ter njihova distribucija med obrambne naloge. Končni rezultat načrtovanja mora zajemati vse vidike in biti konsistenten skupek načrtov, ki prikažejo, na kakšen način oborožene sile Bosne in Hercegovine prispevajo k varnosti njenih prebivalcev, kot tudi merijo učinek realizacije mednarodnih obveznosti.

Za obrambo Bosne in Hercegovine se namenja veliko človeških in materialnih virov, kar predstavlja za državni proračun velik finančni izdatek. Zaradi tega mora biti v fazi načrtovanja in izvajanja zagotovljena transparentnost porabe. Načrtovanje in poraba pa sta po obrambni reformi v domeni Ministrstva za obrambo, ki povezuje vojaško strategijo in razvoj konceptov, ki to strategijo podpirajo, z možnostmi kadrovskih in finančnih virov. Te informacije pa morajo biti po obrambni reformi tudi dostopne pristojnim službam in državljanom Bosne in Hercegovine. »Transparentnost kot princip se mora uporabljati znotraj celega obrambnega sistema in jasno pokazati, da so viri, ki podpirajo sistem, pod nadzorom civilne oblasti (Bijela knjiga odbrane 2005, 23)«.

Bosna in Hercegovina je v kontekstu nadzora nad porabo proračunskih sredstev v sklopu skupnega sistema upravljanja z obrambnimi viri razvila operativni model sistema za načrtovanje, programiranje, financiranje in izvajanje proračuna, namenjenega za obrambo. Ta operativni model je vseobsegajoč sistem upravljanja, ki povezuje strategijo, operacije in vire.

Končni cilj skupnega sistema upravljanja z obrambnimi viri je doseganje največje stopnje varnosti ob najmanjši porabi finančnih sredstev. Z operativnim modelom načrtovanja, programiranja, financiranja in izvajanja proračuna, namenjenega za obrambo, je Bosna in Hercegovina dosegla, da je:

- proces financiranja kompatibilen z državami članicami Nata;
- identificirala sposobnosti in potrebe po virih;
- kvantitativno ovrednotila potrebe, kar izhaja iz kalkulacij potrebnih virov in pretvarjanje le-teh v finančne enote z dinamično porabo;
- locirala in prioritarno načrtala finančna sredstva za izpolnjevanje obrambnih zahtev;
- dokumentirala in odobrila potrebna finančna sredstva;
- spremljala, nadzirala in poročala o izkoriščenju sredstev in doseženih rezultatih;
- vzpostavila in vzdrževala bazo podatkov.

V sklopu Ministrstva za obrambo je za te naloge odgovoren Oddelek za financiranje in proračun, ki pripravlja smernice, načrte in programe za financiranje celotnega obrambnega sistema. Oddelek pripravlja postopke in standarde, ki so implementirani v okviru skupnega materialno-finančnega poslovanja Ministrstva za obrambo Bosne in Hercegovine in oboroženih sil in so skladni z veljavnimi zakoni, računovodstvenimi standardi ter kompatibilni z Natovimi programi.

Obrambni proračun Bosne in Hercegovine je v obdobju po izvedeni obrambni reformi na podlagi podatkov pridobljenih v »Militaryperiscope« znašal:

- leta 2005: 2,7 % BDP ali 177 milijonov dolarjev,
- leta 2006: 2,3 % BDP ali 144 milijonov dolarjev,
- leta 2007: 2,3 % BDP ali 196 milijonov dolarjev,

- leta 2008: 2,2 % BDP ali 223 milijonov dolarjev.

Iz podatkov je razvidno, da gre za trend zmanjševanja, ki sledi srednjeročni razvojni strategiji Bosne in Hercegovine. V nekaj naslednjih letih lahko pričakujemo, da se bo trend zmanjševanja nadaljeval do 2 % BDP, kar je tudi Natova zahteva.

7.5. Skupne oborožene sile BiH

Oborožene sile Bosne in Hercegovine so po izvedeni obrambni reformi postale profesionalna enotna vojaška organizacija z linijo poveljevanja in kontrole države. Same oborožene sile sestavljajo vse tri komponente konstitutivnih nacionalnosti, skladno z zakonsko ureditvijo.

Poslanstvo oboroženih sil je varovanje suverenosti, ozemeljske celovitosti, politične neodvisnosti in mednarodnega statusa Bosne in Hercegovine. »Oborožene sile se ne smejo uporabiti v politične namene, niti ne za aktivnosti političnih strank (Zakon o odbrani 2005, 5. čl.)«. Prav tako Bosna in Hercegovina organizira, razvija in vzdržuje svoje oborožene sile in njihovo pripravljenost za izpolnitev mednarodnih obveznosti, zaščito državljanov in aktivno realizacijo ciljev zunanje politike.

Naloge oboroženih sil so določene z Zakonom o obrambi, sprejetem leta 2005. »Naloge oboroženih sil Bosne in Hercegovine so (Zakon o odbrani Bosne i Hercegovine 2005, 4. čl.):

- sodelovanje v operacijah kolektivne varnosti, v operacijah za podporo miru in samoobrambe, vključujoč tudi boj proti terorizmu;
- izvajanju vojaške obrambe Bosne in Hercegovine in njenih državljanov v primeru napada;
- pomoč civilnim organom pri naravnih in drugih katastrofah in nesrečah;
- protiminsko delovanje v Bosni in Hercegovini;
- izpolnjevanje mednarodnih obveznosti Bosne in Hercegovine«.

Struktura oboroženih sil po izvedeni obrambni reformi je sledila razvitemu in predlaganemu konceptu, ki ga je predlagala Komisija za obrambno reformo. »Oborožene sile sestavljajo rodovi po sistemu polkov. Obstajajo trije pehotni polki, ki so odgovorni za vojaško nasledstvo in identiteto enot in narodov, iz katerih prihajajo. Polki nimajo niti operativnega niti administrativnega pooblastila. Brigada je osnovna formacija oboroženih sil. Poveljstva brigad sestavljajo pripadniki več polkov. Brigada je sestavljena iz bataljonov iz več kot enega pehotnega polka (Zakon o odbrani Bosne i Hercegovine 2005, 2. čl.)«.

Izhajajoč iz teh določil je brigada osnovna formacija oboroženih sil. V sestavi oboroženih sil Bosne in Hercegovine so tri manevrske brigade, ena brigada za podporno delovanje in ena letalska brigada. Osnovni element brigade je bataljon. Brigada oboroženih sil Bosne in Hercegovine je standardizirana in sestavljena iz treh pehotnih bataljonov in enot za podporo, kar jih približuje Natovim standardom. Poveljstvo brigade je popolneno s pripadniki več polkov in rodov.

Kot je običajno v vseh oboroženih silah, so brigade odgovorne eni liniji poveljevanja in kontrole, to je Operativnem poveljstvu. Da bi se zagotovila fleksibilnost, ki se od brigade pričakuje, so standardizirali bataljone, kolikor je bilo mogoče. Izvedli so tako imenovano »pravično« razdelitev orožja, opreme, ljudi in ostalih resursov s ciljem, da bi dosegli sposobnosti razmeščanja po Natovih standardih.

Pri njihovem oblikovanju so upoštevali temeljna pravila modernih operacij, še posebno sodelovanje v operacijah kriznega odzivanja, ki zahtevajo visoko stopnjo modularnosti in kompatibilnosti do večnacionalnih enot.

Brigado tvorijo trije enonacionalni bataljoni. Tako je brigada po svoji strukturi večnacionalna. Brigada kot osnovna operativna enota je odgovorna za:

- usposobljenost in pripravljenost bataljona,
- vodenje evidenc usposobljenosti,
- nabavi osnovne vojaške opreme,
- upravljanje tehnike v njeni pristojnosti,

- skladiščenje in varovanje oborožitvenih sredstev v svojih bataljonih in
- upravljanje infrastrukture, ki jo uporablja.

Brigada izvaja svoje naloge skladno s politiko, načrti in usmeritvami nadrejenega poveljstva (Operativno poveljstvo), ki je generalno odgovorno za:

- usposabljanje in standardizacijo,
- upravljanje s finančnimi sredstvi za plače,
- upravljanje s človeškimi viri,
- upravljanje s tehniko in modernizacijo,
- opremljenost.

Generalno gledano je torej brigada tista operativna enota, ki je sestavljena iz enonacionalnih bataljonov. Brigada kot operativna enota ima vse naloge, ki so primerljive z ostalimi vojskami. Polki pa so zgolj reprezentativna enota, ki samo negujejo vojaško izročilo in v liniji poveljevanja in kontrole nimajo nobenega pomembnejšega mesta.

Linija poveljevanja v oboroženih silah gre torej od poveljnika Skupnega štaba do druge ravni, to je poveljnika Operativnega poveljstva in poveljnika Poveljstva za podporo in njima neposredno podrejenim enotam.

Novonastali Skupni štab z mirnodobnim poveljniškim mestom v Sarajevu je strokovni organ, direktno podrejen ministru za obrambo. Poveljevanje in vodenje štaba izvaja načelnika Skupnega štaba s svojima namestnikoma⁴³. »Skupni štab je odgovoren za načrtovanje, organiziranje in izvajanje direktiv in ukazov ministra za obrambo. V sklopu tega (Zakon o odbrani Bosne i Hercegovine 2005, 20. čl):

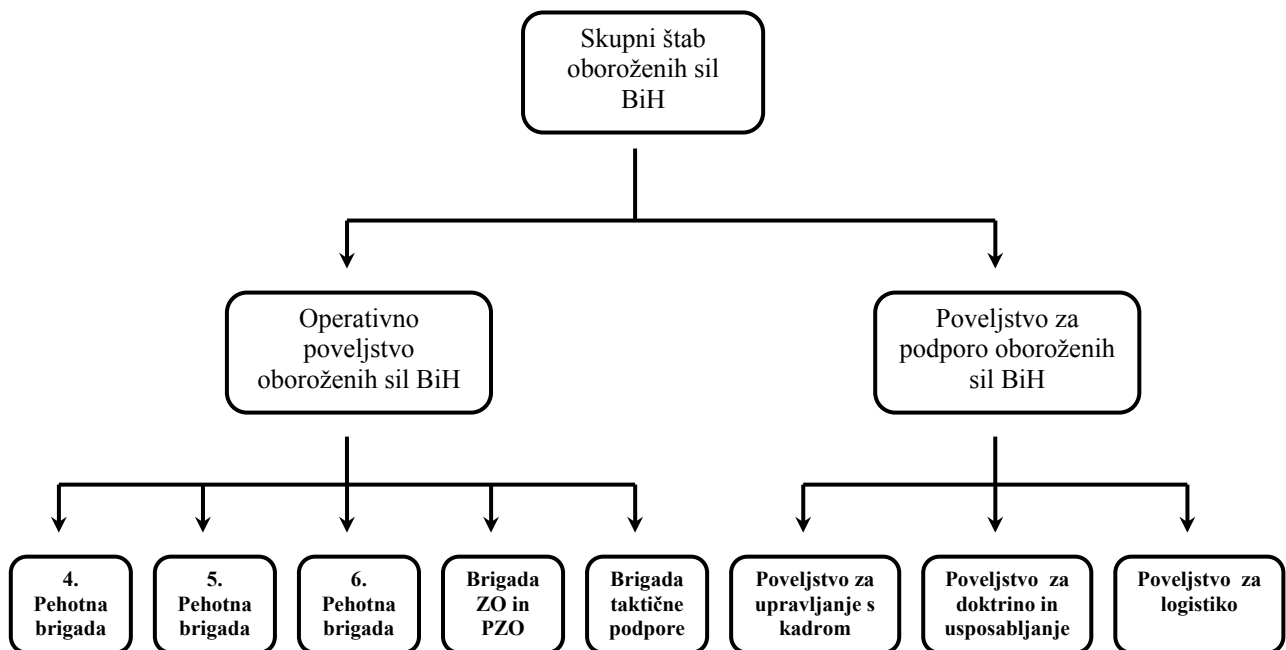
- pripravlja in nadzoruje izvajanje vojaških ukazov po napotilih ministra za obrambo,

---

⁴³ Tako kot je značilno za vse delitve uradniških dolžnosti v Bosni in Hercegovini, tudi takšna postavitev vodstva Skupnega štaba ni nastala slučajno. Načelnik Skupnega štaba in njegovi namestniki so in morajo biti različnih nacionalnosti. Eden od namestnikov je zadolžen za operacije, drugi pa za vire in kader.

- izdeluje vojaške strategije za implementacijo varnostne in obrambne politike Bosne in Hercegovine po napoltilih ministra za obrambo;
- načrtuje in implementira angažiranje vojaških sil, skladno z zakonom;
- izdeluje načrte, ki podpirajo direktive in ukaze, ki jih izda minister za obrambo,;
- nudi pomoč vojaškemu osebju Ministrstva za obrambo«.

Shema 7.3: Struktura oboroženih sil Bosne in Hercegovine

Vir: Ministarstvo odbrane i Oružane snage Bosne i Hercegovine (2008, 10)

Popolnitev Skupnega štaba se na predlog načelnika Skupnega štaba izvaja skladno z organizacijsko formacijsko strukturo in procedurami, ki jih razvija Predsedstvo Bosne in Hercegovine⁴⁴.

⁴⁴ Pri tem je skladno z zakonom določeno, da sta lahko največ dve vojaški osebi direktno podrejeni načelniku ali namestnikoma iz vrst iste nacionalnosti. Ostalo osebje se izbira na podlagi profesionalnega kriterija in skladno z odgovarjajočim kriterijem nacionalne zastopanosti.

»Načelnik Skupnega štaba ima naslednje pristojnosti v okviru linije poveljevanja in kontrole pod neposrednim poveljstvom in nadzorom Predsedstva Bosne in Hercegovine (Zakon o odbrani Bosne i Hercegovine 2005, 22. čl.):

- izvaja vlogo vojaškega svetovalca predsedstvu in ministru za obrambo;
- zagotavlja operativno pripravljenost oboroženih sil;
- izdaja ukaze, skladno s pristojnostmi Skupnega štaba;
- nadzoruje in zagotavlja izvrševanje direktiv in ukazov ministra za obrambo;
- daje priporočila in mnenja ministru za obrambo za napredovanja in podeljevanje činov: polkovnik, brigadir in general;
- predstavlja vsebino obrambe Bosne in Hercegovine v vseh mednarodnih organizacijah in vseh državah na ravni načelnika Skupnega štaba – načelnika obrambe;
- usmerja, nadzoruje in odgovarja za delo pripadnikov Skupnega štaba«.

Poveljnik Operativnega poveljstva je operativni poveljnik za vse enote taktične ravni, za vse operacije in multinacionalne vaje, ki po svoji vsebini zahtevajo razmestitev ali uporabo kateregakoli dela oboroženih sil. Poveljnik Poveljstva za podporo je poveljnik odgovoren za kader, logistiko ter usposabljanje in doktrino.

Oborožene sile Bosne in Hercegovine so sestavljene iz profesionalnega dela, ki ga sestavljajo stalni pripadniki, in rezervnega dela, ki ga sestavljajo nekdanji vojaški uslužbenci, civilne osebe in kandidati/slušatelji. Statusno se deli osebje oboroženih sil na vojake, podčastnike, častnike in generale.

Oborožene sile Bosne in Hercegovine se delijo na dve zvrsti, in sicer kopensko vojsko ter letalstvo in protizračno obrambo. V svoji sestavi imajo rodove pehote, artilerije, artilerijsko-raketne zračne obrambe, oklepne mehanizacije, letalstva, inženirje, zveze, radiološko-biološko-kemijske obrambe, elektronskega izvidništva in protielektronske obrambe ter nadzor zračnega prostora in vojaškoobveščevalno službo.

Pod Operativnim poveljstvom s poveljniškim mestom v Sarajevu so združene vse taktične enote, in sicer:

- 4. pehotna brigada s poveljniškim mestom v Čapljini;
- 5. pehotna brigada s poveljniškim mestom v Tuzli;
- 6. pehotna brigada s poveljniškim mestom v Banja Luki⁴⁵;
- Brigada zračnih sil in protizračne obrambe s poveljniškim mestom v Banja Luki⁴⁶;
- Brigada taktične podpore s poveljniškim mestom v Sarajevu⁴⁷.

Poveljstvo za podporo, ki ima svoje poveljniško mesto v Banja Luki, v svoji sestavi nima živih taktičnih enot, temveč tri poveljstva in enote na ravni bataljona za zagotovitev delovanja⁴⁸.

Poveljstva v sestavi Poveljstva za podporo so odgovorna za kader, logistiko in doktrino ter usposabljanje:

- Poveljstvo za upravljanje s kadrom s poveljniškim mestom v Banja Luki;
- Poveljstvo za doktrino in usposabljanje s poveljniškim mestom v Travniku;
- Poveljstvo logistike s poveljniškim mestom v Banja Luki.

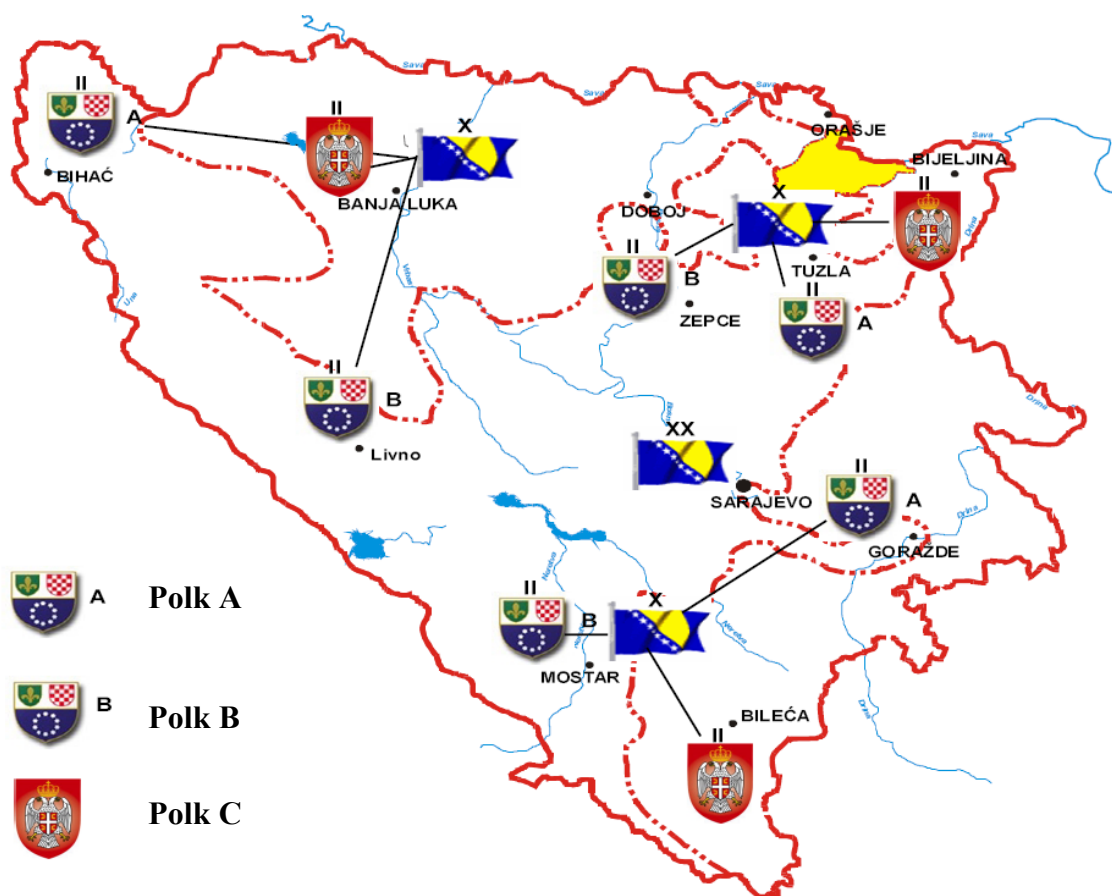
⁴⁵ Devet pehotnih bataljonov v sestavi treh pehotnih brigad je razmeščeno po celem območju Bosne in Hercegovine v Banja Luki, Bihaču, Bijeljini, Bileči, Čapljini, Kiseljaku, Livnu, Orašju, Prijedoru, Tuzli, Ustikolini in Zenici.

⁴⁶ V sestavi brigade zračnih sil in protizračne obrambe se nahajajo Bataljon protizračne obrambe z lokacijo v Sarajevu, Bataljon za nadzor zračnega prostora z lokacijo v Banja Luki, Bataljon za zračno podporo na lokaciji Banja Luka in Sarajevo.

⁴⁷ V sestavi brigade taktične podpore se nahajajo Bataljon za zvezo z lokacijo v Palah, Inženirski bataljon z lokacijo v Derventi, Vojaško-obveščevalni bataljon z lokacijo v Sarajevu, Bataljon vojaške policije z lokacijo v Sarajevu, Protiminski bataljon z lokacijo v Travniku in Oklepni bataljon z lokacijo v Tuzli.

⁴⁸ V sestavi Poveljstva za podporo se nahajajo elementi logistične zagotovitve ravni bataljona, in sicer štiri bataljoni za logistično podporo z lokacijami v Banja Luki, Čapljini, Tuzli in Sarajevu.

Shema 7.4: Razmestitev oboroženih sil Bosne in Hercegovine

Vir: OSBiH: Jedna vojna sila za 21. vijek (2005, 187)

Oborožene sile Bosne in Hercegovine po reformi tako štejejo 16 000 pripadnikov ter so sestavljene iz aktivnega in rezervnega sestava. Aktivni sestav je popolnoma profesionaliziran v skupnem številu 10 000 vojaških oseb in 1000 civilistov. Rezervni sestav šteje 5 000 pripadnikov. »Glede na nacionalno zastopanost in glede na razdelitveni ključ je v oboroženih silah 4 826 pripadnikov bošnjaške nacionalnosti, 3 533 pripadnikov srbske nacionalnosti, 2 084 pripadnikov hrvaške nacionalnosti, 78 pripadnikov pa izhaja iz vrsta ostalih nacionalnosti (Ministarstvo obrane i oružane snage Bosne i Hercegovine 2008, 5)«.

Na podlagi odločbe Predsedstva Bosne in Hercegovine o velikosti, strukturi in lokacijah oboroženih sil Bosne in Hercegovine so le-te v tem trenutku popolnjene 95 %. Zanimivo je, da je interes mladih za službo v oboroženih silah zelo velik, kar lahko pripišemo slabi ekonomski situaciji in zagotavljenem viru financiranja s strani

države. Na prvi razpis⁴⁹ za popolnitev 300 mest v skupnih oboroženih silah se je prijavilo več kot 3 000 kandidatov. Usposabljanje je v obdobju od 2. 6. 2008 do 22. 8. 2008 uspešno končalo 313 kandidatov, med njimi 21 žensk⁵⁰.

Izhajajoč iz navedenega lahko sklepamo, da je ta organizacijska struktura zgolj kompromis glede na notranje razmere v Bosni in Hercegovini ter pričakovanja mednarodne skupnosti, še posebno Nata, ki je izrazito zahteval mešane večnacionalne sile. Mešane večnacionalne brigade so uspešno formirane, vendar so v njih etnično čisti bataljoni, kar je sicer običajno v operacijah za podporo miru, nikakor pa ni običajno za državno institucijo.

---

⁴⁹ Ministrstvo za obrambo je 22. 7. 2008 izdalo tudi drugi in tretji javni razpis za sprejem v oborožene sile Bosne in Hercegovine.

⁵⁰ Kandidati, ki so uspešno zaključili usposabljanje, so podpisali triletno pogodbo in s 1. 9. 2009 bili razporejeni v enote.

8. KVALITATIVNI VIDIK OBRAMBNE REFORME

»Smisel vojne ni v tem, da umreš za svojo domovino, temveč da pripraviš tistega na drugi strani, da umre za svojo.«

GEORGE, PATTON

8.1. Politični preboj

Proces obrambne reforme je Bosna in Hercegovina začela z dvema obrambnima ministrstvom in divergentnim vojaškim strukturama, to je Vojsko Federacije Bosne in Hercegovine in Vojsko Republike srbske. Za obe vojaške strukturi je bilo merilo in kriterij le konkurenčna politična in etnična lojalnost.

Bosna in Hercegovina je kljub tem izzivom uspela izpolniti skoraj vsa pričakovanja mednarodne skupnosti, še posebno Natova. Na pogajanju med vsemi udeleženi strani od maja do septembra 2003 je Komisija za obrambno reformo dosegla konsenz, ki ga je implementirala v poročilo na 293 straneh in s tem načrtala pot obrambni reformi.

Sestavni del poročila je koncept obrambne reforme ter osnutek sprememb ustav obeh entitet, trije zakoni na ravni entitet in dva zakona na ravni države. V poročilu pa sta bila zajeta tudi dva nova, zelo pomembna zakona, in sicer zakon o obrambi in zakon o služenju v oboroženih silah.

Predlagane spremembe ustav in zakonov na ravni entitet in državni ravni ter sprejetje novih državnih zakonov so izboljšale položaj Bosne in Hercegovine na področju obrambe, vzpostavile civilni nadzor nad oboroženimi silami ter oblikovale in vzpostavile novo ministrstvo za obrambo, skupni štab in operativno poveljstvo.

Skladno z zahtevami in izhajajoč iz koncepta ter medsebojnega dogovora je sprejetje zakonskih predpisov omogočilo vzpostavitev operativne in upravne linije

poveljevanja ter ustvarilo nove postopke za načrtovanje in usklajevanje obrambnih proračunov. Prav tako so bile vloge in naloge ključnih uradnikov strogo določene in potrjene.

Bistvena vsebina političnega preboja je bilo formiranje enotne vojaške strukture, oboroženih sil Bosne in Hercegovine – z enotno operativno linijo poveljevanja. Ministrstva entit so se ukinila, odgovornost za upravne zadeve, kot so popolnjevanje, usposabljanje ter opremljanje, pa je prešlo na državno raven. Parlament Bosne in Hercegovine je oblikoval Skupno komisijo za varnost in obrambo, zadolženo za nadzor nad temi novimi institucijami, uradniki in postopki na ravni države.

Poleg zakonskih sprememb je bil na ravni entitet in države sklenjen dogovor o strukturi in velikosti oboroženih sil. Vojaški rok se je ukinil, vojska je postala popolnoma profesionalna s skupnim številom 16 000 pripadnikov. Preoblikovan je bil tudi koncept vojaške rezervne sestave, ki po novem zajema 50 % aktivne sestave.

Visoki predstavnik je v nadaljevanju na podlagi dobrega dela in rezultatov razširil in spremenil težišče pooblastil Komisije za obrambno reformo v prid pomoči bosanskim uradnikom pri uresničevanju uzakonjenih reform. Pomoč pri izgradnji ministrstva za obrambo, skupnega štaba ter operativnega poveljstva na ravni države je bilo glavno težišče dela komisije.

Bosna in Hercegovina je upala, da bo pripravljena na vključitev v Partnerstvo za mir že do ministrskega zasedanja decembra 2003, vendar se je proces sprejetja in spremembe obrambne zakonodaje nadaljeval do konca leta, zaradi česar ji ni ostalo dovolj časa, da bi dokazala, kako uresničuje reforme.

Natov najvišji organ odločanja, Severnoatlantski svet, je za ocenjevanje pripravljenosti Bosne in Hercegovine za članstvo v Partnerstvu za mir pripravil 14 meril. Merila so bila postavljena na takšen način, da so po posameznih področjih orisala napredek obrambne reforme, hkrati pa so pomagala Komisiji za obrambno

reformo pri oblikovanju specifičnih ciljev in časovnih okvirov za uresničevanje dogovorjenih reform.

Glede na neuresničena načrtovana merila in glede na veliko pozornost javnosti in medijev, ki nista bila najbolj naklonjena rezultatom obrambne reforme, si je Bosna in Hercegovina oblikovala strateški načrt za nadaljevanje reforme s ciljem, da izpolni Natova merila za vključitev v program Partnerstva za mir. Poleg izpolnjevanja meril je ta načrt postavil tudi druge prednostne naloge in pobude, skladne z oblikovanjem državnih pristojnosti na področju obrambe. Med njimi so obnova stavb in infrastrukture za podporo novim ustanovam, oblikovanje sistema poveljevanja in nadzora na državni ravni, izvedba prestrukturiranja sil s ciljem skupnega opremljanja in usposabljanja, vzpostavitev skupnega sistema vojaškega kadrovanja in prenova vojaške obveščevalne dejavnosti.

Glavna »zmaga« in dejstvo, da je Bosna in Hercegovina na pravi poti k uresnitvi koncepta obrambne reforme, je bila izpolnitev vseh Natovih zahtev in vabilo k pridružitvi programu Partnerstvo za mir, ki se mu je Bosna in Hercegovina kot enakopravna članica tudi pridružila.

S pridružitvijo programu Partnerstvo za mir je bila dosežena politična zmaga in politični preboj, ki ni več dopuščal dvomov, ali je Bosna in Hercegovina sposobna izvesti načrtano reformo obrambnega sistema.

Dejstvo je, da bo Bosna in Hercegovina obrambno reformo izpeljala do konca, mogoče ne v postavljenih rokih in ne brez iskanja političnih konsenzov ter dogovorov, kar pa je tako ali drugače temelj demokratične družbe. Bosna in Hercegovina tako hiti in je na pravi poti k svojemu drugemu političnemu preboju, to je, da se pridruži zvezi Nato kot enakopravna članica.

8.2. Medijski in civilni vidik obrambne reforme

Reforma obrambnega področja Bosne in Hercegovine predstavlja velik korak v procesu izgradnje institucionalne države. Pri sprejemanju sprememb, ki so

neposredno povezane z upravljanjem obrambnega sistema, pa je vloga civilne javnosti in medijev izredno pomembna.

V prihodnosti bo ta vloga civilne javnosti in medijev prišla še bolj do izraza, predvsem glede na stopnjo, v kateri bodo lahko civilna javnost in mediji sodelovali pri spremembah obrambnega sistema ter jih konstantno spremljali, saj se jih kot uporabnike varnosti tudi neposredno dotikajo.

Posebno vlogo pri vsaki obrambni reformi, še posebno pa v Bosni in Hercegovini, imajo mediji kot neposredna povezava med civilnimi javnostmi in predstavniki oblasti. Njihova vloga je še pomembnejša, ker gre za področje varnosti, ki naj bi bila javno dobro in je pogoj za ekonomski in politični razvoj države. »Če so mediji neodvisni, regulirani in razviti, potem je učinkovitost v povezavi z varnostjo popolna. Nasprotno pa pomanjkanje teh pogojev lahko resno ogrozi možnost medijev, da funkcionirajo kot nadzorniki v procesu sprejemanja in izvajanja odločitev (Fittipaldi 2006, 1)«.

Model dobrega upravljanja z obrambnim sistemom sam po sebi zahteva večjo udeležnost civilne javnosti pri njegovem kreiranju in vodenju, kar je za situacijo, v kateri se obrambni sistem Bosne in Hercegovine trenutno nahaja, še posebno pomembno. Torej je treba zagotoviti dostop do informacij in javnost informirati o obrambni reformi in varnosti. Izhajajoč iz tega bi bilo treba vse medije Bosne in Hercegovine vključiti v proces obrambne reforme ter na tak način zagotoviti dobro in kredibilno obveščenost civilne javnosti.

Pred vojno je obstajala medijska struktura, ki je funkcionirala na ravni države. Po vojni se je medijska slika popolnoma spremenila. Značilno je, da mediji nimajo jasno postavljenih pravil, kar povzroča določeno stopnjo negotovosti medijev, ki jo izkoriščajo politične stranke tako, da narekujejo, kaj, kdaj in v kolikšnem obsegu se bo o določeni zadevi poročalo.

Pri Bosni in Hercegovini se je pokazalo, da veljavni sistem obveščanja javnosti potrebuje velike spremembe, še posebno na poklicnem področju in na področju novinarske etike. Večina pisnih medijev v Bosni in Hercegovini se javno

opredeljuje za določene politične stranke, kar jasno poudarja fenomen segregacije medijev do nacionalnih skupin oziroma entitet. Posledica tega je, da medijska dinamika stalno vpliva na vsebino in kvaliteto poročil o obrambni reformi, ki jih mediji pripravljajo za civilno javnost.

Znano je, da sta v Bosni in Hercegovini oblikovana dva tabora pisnih medijev. Prvi tabor sledi profesionalnem odnosu in novinarski etiki, zato želi predstaviti civilni javnosti kredibilne in transparentne informacije o obrambni reformi, z vsemi dejstvi, prednostmi in problemi, ki pri tem nastajajo. V Bosni in Hercegovini so to časopisi Slobodna Bosna, Dani, Start, Nezavisne novine in Oslobođenje. Drugi tabor pa je skrajno spolitiziran in sledi strankarskim željam ter ambicijam. V ta del spadajo Glas Srpske, Avaz, Ljiljan in Walter.

Značilno za Bosno in Hercegovino je, da niti država niti mediji niso pokazali prav velikega interesa, da bi bila javnost obveščena o izvajanju obrambne reforme. Tako civilna javnost tudi zaradi zelo težkih ekonomskih razmer ni pokazala velikega zanimanja niti želje, da bi sledila dogodkom, odpirala javne razprave in se na kakršenkoli drug način vključila v načrtovanje in izvedbo obrambne reforme. Civilna javnost je ostajala hladna in nezainteresirana.

Ta dejavnik lahko povežemo z dvema dejstvoma. Prvi je ta, da varnost državljani Bosne in Hercegovine dojemajo drugače kot v normalno razvitih demokratičnih državah. Za njih država kot institucija ne predstavlja varnosti, temveč entiteta, v kateri živijo. Drugi pa je v tem, da v Bosni in Hercegovini skoraj na vseh področjih delovanja države potekajo reforme (šolstvo, notranje zadeve, zdravstvo, gospodarstvo...), ki so za državljane bolj pomembne. Dejstvo je, da so se državljani nasitili slabega življenja in da so njihove prioritete eksistenčne. Skupni državi in reformam civilna javnost ne verjame in jim tudi ne sledi, kar izraža njihovo nezadovoljstvo nad slabimi učinki.

Z vidika civilne javnosti in medijev bi lahko glede obveščенosti javnosti o obrambni reformi rekli, da so bile lokalne in mednarodne institucije zaprt izvor informacij, da je bila obrambna reforma spolitizirana, da je nanjo z elementom kontrole bistveno vplivala mednarodna javnost, da je bila slabo medijsko pokrita, da se je politično in

ekonomsko vplivalo na medije in da so bili zaznani tudi zelo slabi odzivi na objavljene informacije.

Dodatno pa so potek obrambne reforme otežili dejavniki, kot je zastarel način razmišljanja, nepripravljenosti na spremembe ter občutljivost procesa reforme zaradi nestabilnega političnega okolja.

Mediji, ki so sicer o obrambni reformi poročali skladno z dostopnimi informacijami, pa so načeloma slabo pokrivali medijski prostor, kar se je kazalo v slabši kvaliteti poročil ter politični in finančni odvisnosti. Pri tem je bilo zaznati pomanjkljivo zavedanje zakonskega okvira glede svobode govora in pisanja ter pristopa do informacij.

Za učinkovitejšo informiranost civilne javnosti o obrambni reformi v Bosni in Hercegovini bi nosilci te reforme želeli, da:

- bi bil dialog z mediji učinkovitejši;
- bi se uporabilo več kanalov za javno obveščanje;
- bi bil pristop javnih novinarskih služb bolj agresiven;
- bi se poročalo po načelu odgovornosti.

8.3. Rezultati in izzivi

Predsedstvo Bosne in Hercegovine je jasno izrazilo pripravljenost za izvedbo obrambne reforme s končnim ciljem vključevanja v evropske in evroatlantske povezave, predvsem v Evropsko unijo in zvezo Nato preko programa Partnerstvo za mir.

Na osnovi tega je predsedstvo na pobudo in zahtevo visokega predstavnika ustanovilo maja 2003 Komisijo za obrambno reformo, ki je izdelala in predlagala koncept obrambne reforme. Ta je vseboval predlog za prestrukturiranje oboroženih sil, definiral je linijo poveljevanja in kontrole, podal predloge za spremembe zakonodaje na državni ravni in ravni entitet, opredelil financiranje obrambnega področja ter pripravil in predlagal posamezne rešitve na posameznih

področjih obrambnega sistema. Po dolgotrajnih usklajevanjih je bil sprejet, sama Bosna in Hercegovina ter njene entitete in nacionalnosti pa pripravljene za preoblikovanje obrambnega področja.

Obrambna reforma je tako bila pripravljena za implementacijo na državni ravni in na ravni entitet, predvsem s strani Federacije Bosne in Hercegovine. Republika srbska je sicer potrdila koncept, ki ga je predlagala Komisija za obrambno reformo, vendar ni bila v celoti zadovoljna. Predvsem ni bila zadovoljna z izgubo svoje avtonomnosti, ki jo je do izvedbe obrambne reforme imela nad svojimi oboroženimi silami.

Po potrditvi koncepta obrambne reforme se je že decembra 2003 sprejel prvi zakon o obrambi Bosne in Hercegovine, na njegovi osnovi je bilo formirano Ministrstvo za obrambo na državni ravni. Tako je Bosna in Hercegovina dobila leta 2004 tudi prvega skupnega obrambnega ministra⁵¹

Za izvedbo obrambne reforme je bilo pomembno, da je bila maja 2004 prvič izvedena skupna vojaška vaja Vojske Republike srbske in Vojske Federacije Bosne in Hercegovine in da je junija 2004. leta Bosna in Hercegovina sodelovala na Natovem vrhu v Istanbulu, kjer so države članice Nata apelirale na Bosno in Hercegovino, da naredi »stalen napredek k vzpostavitvi enotnih vojaških sil«.

Naslednje težko obdobje izvedbe obrambne reforme se je končalo julija 2004 z imenovanjem 13 generalov oboroženih sil Bosne in Hercegovine. V sklopu tega dejanja se je manipuliralo in lobiralo v Bosni in Hercegovini ter v mednarodni skupnosti. To obdobje je znano tudi kot obdobje čistk znotraj oboroženih sil Bosne in Hercegovine. Vsaka entiteta in nacionalnost je pri izboru favorizirala predvsem politično lojalen kader in si tako skušala priboriti prednost pred drugimi. Seveda je izbor potekal skladno z zakonom. Po imenovanju generalov je bila novembra 2004 tudi formirana prva častna enota oboroženih sil Bosne in Hercegovine.

---

⁵¹ Marca 2004. leta je bil za prvega obrambnega ministra imenovan Nikola Radovanović, za njegova namestnika pa Enes Bećirbašić (področje politike in načrtovanja) in Marina Pendeš (področje upravljanje z viri).

V letu 2005 je Bosna in Hercegovina doživela velike spremembe na področju obrambe. Predsedstvo Bosne in Hercegovine je februarja izdalo odločbo o pripravljenosti za članstvo v Nato. Sprejet je bil zakon o sodelovanju pripadnikov oboroženih sil, policijskih in državnih uradnikov ter drugih zaposlenih v misijah za podporo miru in drugih aktivnostih v tujini. Prvič v svoji zgodovini je napotila na operacijo kriznega odzivanja pripadnike svojih oboroženih sil⁵². Leto 2005 se je končalo s sprejetjem dveh zakonov s področja obrambe, ki še veljata, in sicer:

- drugi zakon o obrambi Bosne in Hercegovine in
- Zakon o službi v oboroženih silah Bosne in Hercegovine.

Oba zakona, sprejeta v paketu, sta v veliki meri uskladila posamezne nejasnosti na področju obrambe, izničila posamezna neskladja in podrobno opredelila predvsem delo in obnašanje v oboroženih silah Bosne in Hercegovine.

V nadaljevanju izvedbe obrambnih reform Bosne in Hercegovine je bilo leto 2006 ključno. V tem letu se je obrambna reforma pokazala kot bolj operativna in bolj otipljiva predvsem pri realizaciji posameznih ključnih projektov koncepta obrambne reforme ter zaradi večje pozornosti javnosti in medijev za dogajanje na obrambnem področju.

Januarja 2006 sta bili ukinjeni obe ministrstvi entitet, to je Ministrstvo za obrambo Federacije Bosne in Hercegovine in Ministrstvo za obrambo Republike srbske⁵³. Z ukinitvijo obeh ministrstev se začne pripravljati tudi nov enoten proračun za obrambo na državni ravni in se sprejme odločitev o ukinitvi obveznega služenja vojaškega roka. Julija 2006 pa je Predsedstvo Bosne in Hercegovine izdalo odločbo, v kateri je definiralo veličino, strukturo in lokacije svojih oboroženih sil⁵⁴.

---

⁵² Na osnovi zakona je bila maja 2004 sprejeta odločitev o sodelovanju oboroženih sil Bosne in Hercegovine v operaciji kriznega odzivanja v Iraku. Bosna in Hercegovina je na osnovi te odločitve junija 2005 poslala na operacijo kriznega odzivanja enoto za uničevanje neeksplodiranih ubojnih sredstev, ki jo je rotirala.

⁵³ Zaposleni iz Ministrstva za obrambo Federacije Bosne in Hercegovine in Ministrstva Republike srbske postanejo zaposleni v Ministrstvu za obrambo Bosne in Hercegovine.

⁵⁴ Odločba Predsedstva Bosne in Hercegovine je definirala oborožene sile po nacionalnem ključu, in sicer Bošnjaki 45,9 %, Srbi 33,6 %, Hrvati 19,8 % in pripadniki ostalih nacionalnosti 0,7 % .

Kot priznanje Bosni in Hercegovini, da je pri izvedbi reforme obrambnega področja na pravi poti ter da je uspešno realizirala posamezna področja reforme, še posebno po rešitvi spornega vprašanja glede oseb, osumljenih za vojne zločine, ter njeni pripravljenosti in popolni kooperaciji, je Bosna in Hercegovina konec leta 2006 dobila vabilo za pridružitve v program Partnerstvo za mir, v katerega se je formalno vključila kot polnopravna članica decembra istega leta. V času bistvenih sprememb obrambne reforme je potekal (od oktobra 2006 do oktobra 2007) prehod pripadnikov v Ministrstvu za obrambo in oboroženih silah Bosne in Hercegovine⁵⁵.

Obrambna reforma se je v letu 2007 še pospešila. Februarja je bil imenovan drugi minister za obrambo in njegovi namestniki⁵⁶. V tem letu se je še intenziviralo sodelovanje z Natom, saj je Bosna in Hercegovina marca podpisala sporazum o izmenjavi varnostnih informacij, septembra pa je bila oblikovana Natova koordinacijska skupina Sveta ministrov Bosne in Hercegovine. Velik uspeh glede realizacije obrambne reforme je Bosna in Hercegovina doživela tudi z vključitvijo in polnopravnim članstvom v Organizaciji obrambnih ministrov držav jugovzhodne Evrope.

Glede strukture obrambnih sil so bili storjeni veliki premiki, ki so bili politično kot organizacijsko zelo pomembni in zahtevni. V sklopu izvajanja obrambne reforme so se na podlagi sprejetega koncepta preoblikovanja oboroženih sil in izvajanja poveljevanja ter kontrole nad njimi formirala posamezna poveljstva⁵⁷ ter oblikovale

---

⁵⁵ »1. 10. 2006 je bilo skupno število pripadnikov obrambnega področja 12 668, 19. 11. 2007 pa 9 392 (Ministarstvo odbrane i oružane snage Bosne i Hercegovine 2008, 5)«.

⁵⁶ Vodenje obrambnega resorja je prevzel Selmo Cikotoć. Njegov namestnik za področje politike in načrtovanja je postal Igor Crnadak, Marina Pendeš pa je kot namestnica prevzela področje upravljanja z viri.

⁵⁷ Leto 2007 je bilo leto vzpostavljanja linije poveljevanja in kontrole po vzoru držav Nata. Maja sta bila formirana Poveljstvo za podporo in Poveljstvo za upravljanje s kadrom, septembra se je formiralo Poveljstvo za doktrino in usposabljanje, v oktobru pa se je formiralo Poveljstvo za logistiko.

operativne enote⁵⁸. Po formiranju poveljstev in operativnih enot je preteklo zelo malo časa in Bosna in Hercegovina je že oktobra uspela tudi fizično oblikovati poveljstva in enote na lokacijah, ki so bile določene z Odločbo o veličini, strukturi in lokacijah OS Bosne in Hercegovine, sprejeto julija 2006.

Združene in enotne oborožene sile Bosne in Hercegovine so februarja 2008 začele realizirati projekt usposabljanja svojih pripadnikov iz sestave vseh treh brigad. Ministrstvo za obrambo je tudi v aprilu 2008 objavilo prvi javni razpis za sprejem novih vojakov v oborožene sile Bosne in Hercegovine.

Bistven napredek obrambne reforme se je pokazal, ko je bilo marca 2008 rešeno najtežje rešljivo področje, to je področje vojaškega premoženja, s podpisom Sporazuma o končanem razpolaganju z vojaškim premoženjem⁵⁹. Velik korak, ki so ga naredile oborožene sile Bosne in Hercegovine, je bila tudi napotitev pehotnih enot v rotaciji na operacijo kriznega odzivanja v Irak v avgustu 2008.

Nato je skozi svoje institucije ves čas budno spremljal potek obrambnih reform. Na vrhu aprila 2008 v Bukarešti je Bosno in Hercegovino pozval, naj še »intenzivira« dialog in pospeši obrambno reformo.

---

⁵⁸ Leto 2007 je bilo tudi leto formiranja operativnih enot brigadne ravni. Od operativnih enot so se junija vzpostavile 3 brigade, in sicer 4., 5., in 6. pehotna brigada ter septembra Brigada zračnih sil in protizračne obrambe in Brigada taktične podpore.

⁵⁹ Sporazum o končanem razpolaganju z vojaškim premoženjem je bil podpisan 3. 5. 2008 v vojašnici »3. maj« v Doboju. S tem sporazumom je bilo rešeno eno glavnih odprtih vprašanj obrambne reforme, to je lastništva nad vojaškim premoženjem.

9. ZAKLJUČEK IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

»Vedno se sporazumemo; dovolj je, da imamo različno mnenje.«

Regnier, Henri de

Bosna in Hercegovina si želi visoko razvite, moderne in interoperabilne obrambne sile. V sklopu tega so razvili osnovno vizijo razvoja svojih skupnih oboroženih sil. Oborožene sile naj bi bile male, dobro opremljene, visoko premestljive sile dobro usposobljenih in motiviranih vojakov pod vodstvom strokovnih častnikov in podčastnikov, ki bi jim nudil strokovno in profesionalno pomoč civilni kader.

Oborožene sile, vključujoč tudi rezervne sile, naj bi bile med seboj kompatibilne in interoperabilne s silami Nata. Posledica popolnoma uravnoteženega procesa načrtovanja, programiranja, popolnjevanja, opremljanja, izobraževanja in usposabljanja naj bi bilo izvajanje poslanstva, ki jim ga bi dodelilo civilno vodstvo.

a) Zgodovinska obremenjenost, etnična struktura in razdeljenost Bosne in Hercegovine na entitete ima velik vpliv na postavljene cilje obrambne reforme.

V zahodnem svetu se je do nedavnega pojmovalo Bosno in Hercegovino kot idealen in šolski primer multietnične, multireligijske in multikulturne skupnosti, združene v eno državo.

V dobi Osmanovega cesarstva je bila oblast centralizirana, v njej je imela muslimanska vera status prave vere, drugi dve veri, še posebno katoliška, pa sta bili preganjani. V času (od 1878 do 1918), ko je bila Bosna in Hercegovina pod protektoratom ali v sestavi Avstro-Ogrske, je bila ta država posebno naklonjena katoličanom in deloma muslimanom. Izrazito nezadovoljstvo s svojim položajem in statusom pa so v tem obdobju kazali Srbi, torej pravoslavci, ki so svojo rešitev iskali v priključitvi k matični državi. V času stare Jugoslavije, od 1918 do 1941, so na območju Bosne in Hercegovine poseben privilegij uživali predvsem Srbi v

povezavi in sožitju s črnogorsko skupnostjo, s tem povezano pa tudi pravoslavna religija. V času Neodvisne države Hrvaške med drugo svetovno vojno se je favoriziralo predvsem katoliško religijo (delno tudi muslimansko) s Hrvati kot vodilno nacionalnostjo. V povojni, drugi Jugoslaviji, so indirektno prednost imeli pripadniki komunistične stranke ter jugoslovansko in srbsko orientirani prebivalci. Hrvati so bili v tem obdobju ponovno najmanj zaželena nacionalnost kot v času Osmanovega cesarstva. To se je kazalo v tem, da niso imeli visokih položajev, v iskanju in izražanju kolektivne krivde za vlogo v 2. svetovni vojni in nepriznavanju etničnih, jezikovnih in kulturnih pravic. Zaradi tega so se prav Hrvati v tem obdobju masovno selili in emigrirali iz Bosne in Hercegovine. Po zlomu Socialistične federativne republike Jugoslavije (1990), ko centralizirana oblast ni več obstajala, so na površino prišle vse kulturne, civilizacijske, verske in etnične razlike in nasprotovanja med vsemi tremi nacionalnostmi.

Več stoletij stare zamere, konflikti, vojne in preganjanja med nacionalnostmi je manipulativno izkoristila Srbija z agresijo na Hrvaško in kasneje še na samo Bosno in Hercegovino s ciljem, da uresniči svoj veliki sen, »veliko Srbijo«, kjer bi bila Bosna in Hercegovina srbska provinca. Odpor Hrvatov in Bošnjakov ter medsebojni konflikt med njimi, je tako kot v 2. svetovni vojni pripeljal do ene najbolj krvavih vojn med tremi narodi v zgodovini Bosne in Hercegovine.

Izhajajoč iz ponavljajoče zgodovinske razcepljenosti z nacionalnega in z religioznega vidika ter posledično vzpostavljenih umetnih entitet, je jasno razvidno, da si novoformirane entitete iz treh konstitutivnih narodov v Bosni in Hercegovini kot posledica daytonskega sporazuma nikoli niso, si ne in si ne bodo zaupale. Prav tako obstaja veliko dvomov in nezaupanja bosanskih Srbov do Republike Hrvaške, Hrvatov do Srbije in Bošnjakov do obeh sosed. Vojska, nastala po obrambni reformi, naj bi zastopala institut države in ne entitet ali nacionalnosti v sestavi. Entitete pa skupne vojske definitivno ne vidijo kot svojo vojsko, temveč kot vojsko, ki se formira na željo in zahtevo mednarodne skupnosti. Zaradi tega sicer pristajajo na kompromise, nikakor pa s tem niso zadovoljne in ostajajo nezaupljive, kar se tudi neposredno izraža v poteku obrambne reforme.

Bosna in Hercegovina je nesporno obremenjena s svojo zgodovino, etnično strukturo in razdeljenostjo entitet, kar se neposredno kaže in odraža na postavljenih ciljih obrambne reforme.

b) Bosna in Hercegovina na podlagi ustavno-zakonodajnih predpisov, institucionalnih rešitev in strukture oboroženih sil ni pred obrambno reformo zagotavljala enotnosti poveljevanja in nadzora nad oboroženimi silami, demokratičnega nadzora in obrambo države.

Aneks 4, daytonskega sporazuma predstavlja Ustavo Bosne in Hercegovine. Že v sami ustavi ni jasno razvidno, kakšen obrambni sistem Bosna in Hercegovina ima. Še več, v ustavi je posebej poudarjeno, da nobena stran ne bo uporabljala sile proti drugi strani in njene oborožene sile ne bodo samostojno prehajala na območje druge entitete, kar nesporno kaže na to, da so vgrajeni mehanizmi zaščite, ki po svoji vsebini ščitijo eno entiteto pred drugo. Torej generalno gledano sploh ne moremo govoriti o skupni vojski Bosne in Hercegovine, temveč o dveh oboroženih silah, ki sicer lahko delujeta v korist države, vendar skladno z medsebojnimi sporazumi in dogovori na ravni entitet in države.

Izhajajoč iz predpisov, institucionalnih rešitev in strukture oboroženih sil na ravni države in entitet je bilo tudi jasno definirano, da ima vsaka entiteta svoje oborožene sile, za katere je bila tako administrativno kot operativno odgovorna. Vrhovni poveljniki oboroženih sil posameznih entitet so bili predsedniki entitet. Vsaka entiteta je imela svoj zakon o obrambi in zakon o službi v oboroženih silah. Na ravni države zakona nista obstajala, zato tudi ni bilo reguliranja in definiranja pristojnosti države kot institucije ter določenih pravil znotraj oboroženih sil.

O poveljevanju in kontroli nad oboroženimi silami in civilnem nadzoru po vzoru demokratično razvitih držav v primeru Bosne in Hercegovine nikakor ne moremo govoriti. Lahko zgolj govorimo o koordinaciji Stalnega odbora za vojaška vprašanja med oboroženimi silami, v čigar sestavi so bili tudi vsi trije člani predsedstva.

Vsa vprašanja uporabe oboroženih sil so se sprejemala s konsenzom vseh treh predstavnikov entitet. Z vidika ogroženosti Bosne in Hercegovine znotraj njenih

meja ali neposredno s strani Hrvaške ali Srbije ne bi bil konsenz nikoli dosežen. To pomeni, da se obramba države ne bi izvajala; celo več, posamezna entiteta bi s svojimi oboroženimi silami ostala nevtralna ali pa bi celo pristopila na stran agresorja. Iluzorno bi bilo pričakovati, da bi Republika srbska s svojimi oboroženimi silami delovala proti Srbiji ali pa hrvaška komponenta Vojske Federacije Bosne in Hercegovine proti Hrvaški.

Na podlagi proučevanja ustavno-zakonodajnih predpisov, institucionalnih rešitev in strukture oboroženih sil pred obrambno reformo ugotavljam, da poveljevanje in kontrola ter demokratičen nadzor s strani države Bosne in Hercegovine ni bil vzpostavljen. Prav tako je nesporno dejstvo, da bi njene oborožene sile izvajale obrambo države samo in zgolj v primeru, ko bi šlo za zunanjo ogrožanje. Pri tem pa lahko popolnoma izključimo obrambo države, če bi jo ogrožala Srbija ali Republika Hrvaška.

c) Pooblastilo za obrambno reformo je bilo posledica pritiskov mednarodne skupnosti in notranjepolitične pripravljenosti Bosne in Hercegovine za spremembe.

Celotno zgodbo Bosne in Hercegovine pravzaprav še najbolj razume mednarodna skupnost, katere želja po skupni vojski je bila večja od želje obrambnih ministrstev posameznih entitet. Generalni sekretar Nata George Robertson je 21. 12. 2000 ob obisku v Sarajevu ostro kritiziral vse odgovorne osebe, ki so v kakršnikoli povezavi z vojsko. Pri tem je ugotovil, da je tedanja vojaška organizacija in struktura groteskno razmetavala denar in vire. V enem stavku je pojasnil trenutno situacijo: »Tri vojske, dve entiteti, ena država in nič finančnih sredstev«.

Mednarodna skupnost si želi, da se zgodba Bosne in Hercegovine ne bi nikoli več ponovila, še posebno, ker velik del odgovornosti za nastalo situacijo leži na njenih plečih.

Problem nastane zaradi različnega dojetja Bosne in Hercegovine. Bosna in Hercegovina išče s povezovanjem v mednarodno okolje svojo izgubljeno identiteto. Z njenega vidika je vključitev v mednarodne sisteme garancija, da bo

ohranila svojo integriteto, samostojnost in ozemeljsko celovitost. Pri tem izrazito prevladujejo Bošnjaki, ki v tem dejanju vidijo svojo priložnost za obstoj in razvoj. Mednarodna skupnost pa si želi predvsem stabilno državo, ki deluje po demokratičnih načelih, in ne bo bremenila mednarodnega okolja ter ne bo potencialni vir ogrožanja. Prav tako si želi sprostiti svoje resurse, ki jih ima v Bosni in Hercegovini, ter jih uporabiti na drugih kriznih območjih. To je vzrok njenega pritiska na entitete in državo, da končno izvedejo politični preboj in prenesejo pooblastila na državno raven, da začne funkcionirati po mednarodnih standardih.

Seveda so ključni dejavniki v povezavi z notranjepolitično pripravljenostjo Bosne in Hercegovine za spremembe, tudi spremenjeno varnostno okolje, globalizacija in ekonomski položaj.

Varnostno okolje se je po sprejetju daytonskega sporazuma bistveno spremenilo. Vse države Balkanskega polotoka se odpirajo, nekatere so že članice Nata in Evropske unije, nekatere so v procesu pridružitve, kar neposredno vpliva na vedenje in razmerje teh držav do Bosne in Hercegovine. Z globalizacijo in povezovanjem pa je tudi mednarodna skupnost dobila v roke močan instrument kontrole, s katerim lahko bistveno vpliva na razmere v regiji.

Verjetno najmočnejši razlog za notranjepolitično pripravljenost za spremembe pa izvira iz slabega ekonomskega položaja Bosne in Hercegovine. Bosna in Hercegovina je revna država, ki si velikih oboroženih sil v tem trenutku na more več privoščiti. Pomanjkanja finančnih sredstev se čuti na vseh področjih delovanja države. Standard državljanov je nizek. Oborožene sile, organizirane pred obrambno reformo, pa so brez pravega učinka porabliale nenormalno velike vire (finančne in kadrovske), ki bi jih lahko država koristneje uporabila.

Glede na vse dejavnike lahko sklepamo, da je bil mandat za obrambno reformo posledica notranjepolitične pripravljenosti Bosne in Hercegovine za spremembe, kot tudi neposrednih pritiskov mednarodne skupnosti.

d) Obrambna reforma je dobro zasnovana in vodena ter terminsko sledi postavljenim ciljem in mednarodnim zavezam Bosne in Hercegovine.

Bosna in Hercegovina je obrambno reformo začela premišljeno ob veliki pomoči mednarodne skupnosti. Razviti koncept Komisije za obrambno reformo je bil v veliki meri dogovorjen in usklajen z entitetami ter se transparentno izvaja. Obrambna reforma v veliki meri tudi terminsko sledi postavljenim ciljem.

Skupna vojska Bosne in Hercegovine, ki je nastala kot posledica reforme obrambnega sistema, sodeluje v programu Partnerstvo za mir in je v postopku pridružitve Natu. Njen obstoj in delovanje predpisujejo zakonski akti. Številčno stanje pripadnikov vojske se je izrazito zmanjšalo. Izvedena je bila profesionalizacija, ukinjeno obvezno služenje vojaškega roka in vzpostavljena profesionalna rezervna sestava. Oborožene sile, tako kot zakonska osnova, so predvsem rezultat dela posameznih strokovnjakov.

Seveda pa obstajajo določena problematična področja, tako na državni kot tudi na ravni entitet, kjer obrambna reforma zaostaja.

Bosna in Hercegovina oziroma njene oborožene sile se pri obrambni reformi srečujejo s problemom zastarelosti oborožitve ter oborožitvenih sistemov in s kritičnim pomanjkanjem finančnih sredstev. Letni proračun Ministrstva za obrambo je nizek in še zdaleč ne zadovoljuje osnovnih potreb vojske. Še bolj zaskrbljujoče pa je, da gre velik del denarja na račun preoblikovanja vojske in za vzdrževanje osnovnega rodu vojske (pehote), ki pa je po svoji strukturi tudi najcenejši, kar priznavajo tudi sami. Za Bosno in Hercegovino trenutno ni izvedljivo, da bi vzpostavila svoje letalske sile in izvajanja lasten nadzor in obrambo zračnega prostora.

Finančni proračun ne omogoča nabave niti nove pehotne oborožitve. Jedro oborožitve in oborožitvenih sistemov so tako podedovali od JLA, kar pomeni, da se morajo znebiti 30.000 ton presežkov orožja (od pušk do letal). Pri poskusu prodaje presežnega orožja leta 2004 je mednarodna skupnost uvedla embargo in do realizacije ni prišlo. Bosna in Hercegovina ima tako na voljo samo dve opciji; da

se znebi zastarele opreme in oborožitve ali z donacijo ali pa z uničenjem, za kar pa spet rabi namenska finančna sredstva, ki jih pa v tem trenutku nima. Nekaj opreme in oborožitve pa ji je že uspelo donirati policijskim silam v Afganistanu in Iraku.

Dodatni problem konstituiranja skupnih oboroženih sil predstavlja tudi vojaška infrastruktura, ki je skladno z zakonom o obrambi definirana kot lastnina države Bosne in Hercegovine. Vse, kar se ne uporablja za potrebe vojske, je last entitet. Problem je v različnem pravnem tolmačenju termina »država« in v nekooperativnosti entitet pri predaji vojaške strukture.

Naslednji problem je modernizacija in interoperabilnost. Novo oborožitev dobi Bosna in Hercegovina z donacijami, in to predvsem na podlagi dogovora med ZDA in Federacijo Bosne in Hercegovine, ki je bil v preteklosti zelo aktualen. Tako so od ZDA dobili puške M-16 in sredstva za zveze (za izvajanje OKO v Iraku). Ostalo opremo modernizirajo doma, upoštevajoč Natove standarde in interoperabilnost (modernizacija starih helikopterjev, izdelanih v Ukrajini). Generalno gledano se je Bosna in Hercegovina odločila za modernizacijo svoje oborožitve po Natovih standardih s čim manjšimi finančnimi sredstvi.

Zanimiva je tudi razdelitev oborožitvenih sistemov, ki je za nekdanje bojevnike farsa, saj so tanki v vojašnici s hrvaškimi vojaki, pehotna oborožitev v vojašnici z bošnjaškimi vojaki in strelivo v tretji vojašnici, kjer je večina vojakov srbske narodnosti.

Senco na uspehe v mednarodnem okolju pa meče vojna preteklost in nerešena vprašanja iz tega obdobja, ki se rešujejo predvsem na način uporabe nacionalnega ključa za pripadnike oboroženih sil Bosne in Hercegovine. Preteklost se pometa pod preprogo. Ključne zaslužne pripadnike oboroženih sil iz vojne se s čistkami odstranjuje, kar je še posebno izrazito pri Bošnjakih v Federaciji Bosne in Hercegovine. Vojska, ki se je borila z ustaškim in četniškim terorjem, ne obstaja več. V nasprotju z bošnjaškimi stanovskimi kolegi pa so srbski in hrvaški častniki obdržali svoje položaje in čine

Generalno gledano lahko rečemo, da je obrambna reforma dobro zasnovana, tudi dobro vodena, se terminsko izvaja v rokih in sledi postavljenim ciljem. Vendar pa obstajajo določene teme in vsebine, ki niso popolnoma skladne s pričakovanji obrambne reforme. To so počasna in umerjena modernizacija, kritično pomanjkanje finančnih sredstev, nezmožnost reševanje zastarelih presežkov oborožitve, počasna vzpostavitve interoperabilnosti in doseganje Natovih standardov .

e) Obrambna reforma ne zadovoljuje vseh pričakovanj entitet, medijev in civilne javnosti.

Javnost in mediji so bili glede izvedene obrambne reforme dokaj pasivni in nezainteresirani. To se lahko pripiše ali popolnemu nezaupanju v skupno vojsko ali pa spremljanju drugih, bolj zanimivih tem, ki pa jih v Bosni in Hercegovini ne primanjkuje (reforma policije, šolstva, socialni in gospodarski problemi...).

Vsekakor se je javnost Bosne in Hercegovine distancirala od vojaške reforme. Skupno vojsko pojmujejo kot nekaj neizogibnega in potrebnega, vendar zgolj v zunanji obliki delovanja države. Kot sistem notranje ureditve skupne vojske ne pojmujejo kot nacionalne vojske Bosne in Hercegovine, temveč kot vojsko entitet, ki so vključene v skupne oborožene sile.

Generalno gledano so v Bosni in Hercegovini tri nacionalnosti, ki jim je skupno samo to, da živijo v isti državi in da so bile tako v starejši kot novejši zgodovini ves čas v konfliktih in vojnah. Nemogoče je od njih pričakovati identificiranje s skupno vojsko, v katerih so pripadniki ostalih nacionalnosti.

Torej, če gledamo z obeh vidikov, je strokovna in politična elita Bosne in Hercegovine, a tudi mednarodna skupnost, prepričana, da je bila izvedba obrambne reforme kot ene od konstitutivnih področij delovanja države nujnost in da je bila reforma izvedena kvalitetno, medtem ko je domača širša javnost razcepljena in v glavnem ne verjame institutu skupne vojske.

Entitete so z obrambno reformo sicer zadovoljne, nikakor pa niso nad njo navdušene. Dejstvo je, da so izgubile primat nad svojimi oboroženimi silami, ki so ga imele pred obrambno reformo. Vsekakor je večji interes in zadovoljstvo nad reformo pokazala Federacija Bosne in Hercegovine, kajti Republika srbska se je težko sprijaznila z oblikovanjem skupne vojske, na katero je predvsem zaradi mednarodnega pritiska gledala kot na pogoj za vključevanje v evroatlantske povezave .

Obrambna reforma delno zadovoljuje vsa pričakovanja entitet, medijev in civilne javnosti.

Če si Bosna in Hercegovina resnično želi svojo skupno državno vojsko treh nacionalnosti in obeh entitet, večjo avtonomijo ter pomembnejšo vlogo na območju Evropske skupnosti in v svetu, ne sme zgolj čakati na pomoč mednarodnega okolja, temveč mora aktivno reševati svoje notranje probleme in aktivno nadaljevati začeto reformo obrambnega sistema. Definitivno si takšno Bosno in Hercegovino z razvitimi verodostojnimi in kredibilnimi skupnimi oboroženimi silami želi mednarodna skupnost, še posebno Nato.

Glede na to, da so reforme večinoma usmerjene k ustvarjanju oziroma povečevanju stabilnosti državnih institucij, pa imajo tudi negativen predznak, ki lahko nadaljnji razvoj države upočasnijo, kot se to kaže pri reformi policije, ki ji ni videti konca.

Glede na trenutne razmere in varnostno situacijo Bosna in Hercegovina še ni varna država, je pa viden določen napredek, ki se kaže predvsem v pripravljenosti in formiranju skupne vojske oziroma njeni zmerni dovzetnosti za spremembe, četudi je to bolj posledica mednarodnega pritiska.

Bosna in Hercegovina je s pomočjo mednarodne skupnosti in predvsem Evropske unije na pravi poti, da postavi jasne kriterije in trdna merila za svoje delovanje. Pri tem je izrazit napredek in zgodba o uspehu prav obrambna reforma, s katero se politiki v Bosni in Hercegovini in politiki iz mednarodnega okolja, ki so z njo neposredno povezani, radi pohvalijo.

S tehničnega vidika je vojaška reforma uspela. Postavljene so bile zakonske osnove in sama reforma se izvaja. Večjega odpora na ravni entitet in znotraj oboroženih sil ni bilo zaznati. Oborožene sile so formirane skladno s pričakovanji reforme, opremljene po trenutnih zmožnostih in skladno s finančnimi sredstvi, nadzor nad tako pomembnim varnostnim resursom pa je vzpostavljen.

Bosna in Hercegovina je sicer zgodovinsko obremenjena in ima določene notranje varnostne probleme, vendar je uspela formirati in vzpostaviti enotno skupno državno vojsko, jo postaviti pod civilno poveljstvo, vzpostavila je demokratičen nadzor ter pri svojem delovanju pokazala veliko mero verodostojnosti in transparentnosti v korelaciji do mednarodne skupnosti.

Glede na proučevanje vseh dejavnikov in neposrednih sklepov v tem poglavju, splošno hipotezo, postavljeno v uvodu, v celo **POTRJUJEM.**

10. LITERATURA

Primarni viri:

1. Bebler, Anton. 2005. *Sodobno vojaštvo in družba*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
2. Daalder, Anton. 1998. *Bosnia After SFOR: Options for Continued US Engagement* Survival: International Institute for Strategic Studies.
3. Dom naroda Federacije Bosne i Hercegovine. 2004. *Zakon o odbrani Federacije Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Službeni novine Federacije Bosne i Hercegovine, 34/04.
4. Dom naroda Federacije Bosne i Hercegovine. 2004. *Zakon o službi u Vojsci Federacije Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Službeni novine Federacije Bosne i Hercegovine, 34/04.
5. Grizold, Anton. 1998. *Perspektive sodobne varnosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
6. Grizold, Anton, ur. 2005. *Slovenija v spremenjenem varnostnem okolju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
7. Grizold, Anton. 1999. *Evropska varnost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
8. Jelušič, Ljubica. 1997. *Legitimnost sodobnega vojaštva*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
9. Komisija za reformu u oblasti odbrane. 2003. *Put u partnerstvo za mir*. Dostopno prek: <http://www.mod.gov.ba/files/file/dokumenti/Partnerstvo-za-mir-bs.pdf> (16. marec 2009).
10. Komisija za reformu u oblasti odbrane. 2005. *OSBiH: Jedna vojna sila za 21. vijek*. Dostopno prek: <http://www.mod.gov.ba/files/file/dokumenti/lzvjestaj-2005-bs.pdf> (16. marec 2009).
11. Malešič, Marjan, Hrvatina Sandra B. in Polič Marko. 2006. *Komuniciranje v krizi*. Ljubljana: Založba FDV.
12. Malešič, Marjan, ur. 2002. *Nacionalna in mednarodna varnost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
13. Malešič, Marjan, ur. 2006. *Varnost v postmoderni družbi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

14. Ministarstvo odbrane BiH. 2008. *Ministarstvo odbrane i oružane snage BiH*. Dostopno prek:
<http://www.mod.gov.ba/files/file/bilten/vojska%20bilten%20BOS.pdf> (16. marec 2009).
15. Ministarstvo odbrane BiH. 2007. *Doktrine obuke oružanih snaga Bosne i Hercegovine*. Dostopno prek:
http://www.mod.gov.ba/bos/bos_dokobuke.html (16. marec 2009).
16. Narodna skupština Republike Srpske. 1996. *Zakon o odbrani Republike Srpske*. Sarajevo: Službeni glasnik Republike Srpske, 21/96, 46/01, 31/03, 33/04 in 40/04.
17. Narodna skupština Republike Srpske. 1996. *Zakon o vojsci Republike Srpske*. Sarajevo: Službeni glasnik Republike Srpske, 31/96, 46/01, 33/04.
18. Organization for Security and Co-operation in Europe. 1995. *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*. Dayton. Dostopno prek <http://www.oscebih.org/overview/gfap/eng/> (16. marec 2009).
19. Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine. 2003. *Zakon o odbrani Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Službeni glasnik BiH, 43/2003.
20. Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine. 2005. *Zakon o odbrani Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Službeni glasnik, 88/2005.
21. Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine. 2005. *Zakon o oružanim snagama Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Službeni oglasnik, 88/2005.
22. Predsjedništvo Bosne i Hercegovine. 2005. *Bijela knjiga odbrane Bosne i Hercegovine*. Dostopno prek:
<http://www.mod.gov.ba/files/file/dokumenti/Bijela-knjiga-bs.pdf> (16. marec 2009).
23. Prezelj, Iztok. 2005. *Nacionalni sistemi kriznega menedžmenta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
24. Russett, Bruce in Starr Harvey. 1996. *Svetovna politika*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Sekundarni viri:

25. Arsić, Stanislav. 2002. Amerikanizacija Balkana? Obramba: 14-17.
26. Arsić, Stanislav. 2001. Polotok »vročih točk«. Obramba: 16-17.

27. Bebler, Anton. 2006. Ob deseti obletnici pariških in Daytonskih sporazumov – Je kaj bolj »mirna bosna«. Obramba: 22-25.
28. Bećiragić, Sanjin. 2006. Jedinствена vojska BiH-petnaest hiljada za Nato. Dani, 16. februar 2001. Dostopno prek: <http://www.bhdani.com/arhiva/193/t19316.shtml> (16. marec 2009).
29. Berić, Gojko. 1994. Sarajevo na kraju svijeta. Sarajevo: Oslobodjenje.
30. Dekić, Slobodanka. 2008. Istraživanje: Nove vojske bivše Jugoslavije (8), Oružane snage BiH. Vreme: 80-87 (10 april 2008).
31. Duraković, Dina, Efendić Adnan in Draganić Aleksandar. 2008. Razvojni program Ujedinjenih nacija u BiH – Sistem ranog upozoravanja. Dostopno prek: <http://parco.gov.ba/latn/?page=21&kat=1&vijest=1908> (16. marec 2009).
32. Fittipaldi, Mariangela. 2006. DCAF: Reforma sigurnosnog sektora in mediji u BiH – Put ka uspješnem upravljanju sigurnosnim sektorom. Dostopno prek: <http://www.css.ba/docs/Media&SSReformBOS.pdf> (16. marec 2009).
33. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces. 2008. Democratic Control of Armed Forces. Dostopno prek: <http://www.dcaf.ch/publications/kms/details.cfm?lng=en&id=55251&nav1=5> (16. marec 2009).
34. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces. 2005. National Security Policy. Dostopno prek: <http://www.dcaf.ch/publications/kms/details.cfm?lng=en&id=18417&nav1=5> (16. marec 2009).
35. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces. 2006. Multiethnic Armed Forces. Dostopno prek: <http://www.dcaf.ch/publications/kms/details.cfm?lng=en&id=18416&nav1=5> (16. marec 2009).
36. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces. 2006. Parliamentary Committees on Defence and Security. Dostopno prek: <http://www.dcaf.ch/publications/kms/details.cfm?lng=en&id=18419&nav1=5> (16. marec 2009).
37. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces. 2006. Parliament s Role in Defence Budgeting. Dostopno prek:

- <http://www.dcaf.ch/publications/kms/details.cfm?lng=en&id=18416&nav1=5>
(16. marec 2009).
38. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces. 2006. Reforme u sektoru odbrane u BiH: Perspektive izgradnje odgovornog sistema. Dostopno prek: http://www.css.ba/docs/sem18_p1.pps (16. marec 2009).
  39. Jogan, Savin. 1997. Mednarodno vojno/humanitarno pravo. Ljubljana: Center vojaških šol MORS.
  40. Križišnik-Bukič, Vera. 1996. Bosanska identiteta med preteklostjo in prihodnostjo. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
  41. Klaić, Nada. 1994. Srednjovjekovna Bosna: politički položaj bosanskih vladara do Tvrtkove krunidbe (1377.g.). Zagreb: Eminex.
  42. Ministarstvo odbrane BiH. 2006. Prezencijski dokument – Partnerstvo za mir. Dostopno prek: http://www.mod.gov.ba/files/file/nato/prez_dokum_hr.pdf. (16. marec 2009)
  43. Ministarstvo odbrane BiH. 2007. Učešće pripadnika MO i OS BiH u mirovnim misijama. Sarajevo.
  44. Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije. 2002. Bosna in Hercegovina. Ljubljana: Slovenska vojska.
  45. Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije. 2002. Oborožene sile Bosne in Hercegovine. Ljubljana: Slovenska vojska.
  46. Nato HQ Sarajevo (2007): Prezencijska - Defence Reform Update. Sarajevo.
  47. Nenadić, Mario, Džepar-Ganibegović Nermina, Lipjankić Medžid, Borovčanin Drago, Spasojević Nada, Pabrić Abela in Kovač Dragana. 2005. Uporedna analiza pristopa pravima izbjeglica i raseljenih lica. Dostopno prek: <http://www.mhrr.gov.ba/PDF/UporednaAnalizaBosanskiWEB.pdf> (16. marec 2009)
  48. Popovič, Gostimir. 2008. Istraživanje: Nove vojske bivše Jugoslavije (9), Vojska Republike Srpske i priključenija. Dostopno prek: <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=617021> (16. marec 2009).
  49. Pekić, Milan. 2007. Bosanska drama pred VS. Visoki predstavnik Lajčak govoril o neuspehu, začasni premier Špirić o bremenu, ki mu ga je naložil OHR, medtem pa Dodiku menda grozi prijetje. Dostopno prek:

- <http://web.vecer.com/portali/vecer/v1/default.asp?kaj=3&id=2007111705267145> (16. marec 2009).
50. Peternelj, Boštjan. 2008. Reforme obrambnih struktur na Hrvaškem, v Federaciji BiH, Srbiji, Črni gori in Makedoniji. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
  51. Prlenda, Antonio. 2005. Obrambna reforma BiH – Eno poveljstvo za dve vojski. Obramba: 7-9.
  52. Prlenda, Antonio. 2006. Obrambna reforma BiH – Končno enotne oborožene sile. Obramba: 44-46.
  53. Prlenda, Antonio. 2007. Reakcijsko letalstvo BiH – Pred ukinitvijo. Obramba: 18-29.
  54. Prlenda, Antonio. 2007. Oborožene sile BiH končno poenotene – Vojska za vse narode BiH. Obramba: 6-7.
  55. Prlenda, Antonio (2005): Džemjs Loker: Reforme sektorja odbrane u BiH se ubrzavaju. Dostopno prek:
http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/sr_Latn/features/setimes/articles/2005/02/21/reportage-01 (16. marec 2009).
  56. Risojević D. in Šušnjar A. 2007. Milioni za novu vojsku. Dostopno prek:
<http://www.nezavisne.com/nedjeljne/vijesti/6334/Milioni-za-novu-vojsku.html> (16. marec 2009).
  57. Šoja, Mirna. 2008. Dodik brez podrške za ukidanje vojske BiH. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/repsrpska.php?id=27649> (16. marec 2009).
  58. U. S. Department of Defens. 1997. Bosnia Country Handbook/Peace Stabilization Force (SFOR). Washington: DOD-2630-BK-002-97.
  59. U. S. Army training and doctrine command. 1995. Supporting the peace Bosnia-Herzegovina. Fort Leavenworth: Center for Army Lessons Learned.

Internetni viri:

60. EUFOR BiH. Dostopno prek: <http://www.euforbih.org/eufor/> (16. marec 2009).
61. Nato SFOR. Dostopno prek: <http://www.nato.int/sfor/index.htm> (16. marec 2009).

62. OVSE BiH. Dostopno prek: http://www.oscebih.org/oscebih_eng.asp (16. marec 2009).
63. Mednarodni inštitut za bližnjevzhodne in balkanske študije. Dostopno prek: <http://www.ifimes.org/default.cfm?Jezik=si&Kat=09&ID=270> (16. marec 2009).
64. Nato IFOR. Dostopno prek: <http://www.nato.int/ifor/ifor.htm> (16. marec 2009).
65. Jane's. Dostopno prek: <http://www.janes.com/> (16. marec 2009).
66. Armed Forces of former Yugoslav republics and Yugoslov wars. Dostopno prek: <http://www.vojska.net/eng/armed-forces/bosnia-and-herzegovina//> (16. marec 2009).
67. Ministarstvo odbrane BiH. Dostopno prek: <http://www.mod.gov.ba/bs/> (16. marec 2009).
68. Militaryperiscope. Dostopno prek: <http://www.militaryperiscope.com/index1.shtml> (16. marec 2009).
69. Bosna in Hercegovina online. Dostopno prek: <http://www.bih-x.com> (16. marec 2009).